

tv-15 naš TOVARIS

Št. 48
5. decembra 1985
Leto XXIII

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Boj za zmago samoupravljanja

Veliki moto vsega, kar lahko poimenujemo »izhodišča za pripravo kongresa« (pravzaprav vseh kongresov, ki bodo sestavljali celoto), so še vedno besede predsednika Tita, izgovorjene na osmem najvišjem zboru jugoslovanske borčevske organizacije.

Dejal je: »Ponosen sem na to, da so bili borci vselej zvesti politiki ZKJ in so se vedno z vsem srcem predajali uresničevanju interesov delavskega razreda ter njegovi odločujoči družbeni vlogi. Borci so dolžni dajati v vseh okolišjih zgled vestnega dela in odgovornega obnašanja. V trenutku, ko se je vsak izmed nas pridružil revoluciji, se je tudi zaobljubil, da ji bo do konca zvest. Kdor bi ignoriral vse tisto, za kar smo se bojevali in kar smo ustvarili, bi se izneveril svojemu življenju. Vselej in povsod se moramo zavedati svoje naloge, vselej in povsod moramo stati na braniku pridobitev revolucije. Za nas ne more biti počitka. Do zadnjega diha moramo izpolnjevati, kar od nas pričakuje naša socialistična skupnost.«

Zvezni odbor Zveze združenj borcev NOV Jugoslavije je pripravil besedilo Izhodišč, katerih namen je mobilizirati članstvo borčevskih organizacij k čim bolj aktivnemu razreševanju problemov, ki povzročajo zastoje na naši družbeni poti, ki smo si jo že pred desetletji, v revoluciji in neposredno po zmagi zastavili pot razvoja socialistične samoupravne družbe.

Nedvoumne ugotovitve povedo, da se tako borci kot ves delavski razred natančno zavedajo tega, da je mogoče pridobitve naše revolucije najbolj učinkovito braniti in ohranjati – z njihovim nadaljnjim razvojem. Bojevati se za razvoj pa v sedanjih okoliščinah seveda ni niti najmanj preprosto. Naša družbena skupnost ima, kot vemo, opraviti z zelo resnimi gospodarskimi, socialnimi, idejnimi, političnimi in moralnimi problemi. Upočasnjena gospodarska rast, visoka inflacija, naraščajoči življenjski stroški, velika nezaposlenost, upadanje življenjske ravni in kar je še teh neljubih dejstev vplivajo na ljudi, na njihovo delovno motivacijo in na njihove poglede v prihodnost, kar vse – na svoj način – ogroža temeljne pridobitve revolucije, med njimi bratstvo in enotnost med jugoslovanskimi narodnostmi in narodi, avnojski ustroj Jugoslavije ter socialistični samoupravni sistem. Prihaja do grobega kršenja socialističnih moralnih norm – celo v obliki kontrarevolucionarnih dejanj in ravnanj. Posamezni interesi potiskajo obče in skupne interese na stranski tir, nemalokrat v popolnem nasprotju z zakoni, ki smo jih sprejeli, a nimajo veljave.

Iz vsega sporazuma sledi ključno spoznanje: potreben je odločilni preobrat.

Akcija, ki naj nas popelje iz zdajšnjih vseskozi težkih razmer, terja zato tolikanj večji zagon. Odločilnega pomena pri tem je – volja. Človeških in gmo-

nih možnosti ima – po presoji zveze borcev – ta družbena skupnost na voljo dovolj, treba jih je le angažirati in jih uporabiti.

Na velikem »bojišču« bodo poglavitne »smeri napada«: boj za krepitev materialne podlage združene dela (da bo imel delavski razred... da bodo imeli delavci neposredno in odločilno besedo glede dohodka); boj za enotni jugoslovanski trg, ki bo deloval na podlagi enovitih družbenih načrtov; boj zoper birokratsko-etatistična hotenja ter njihovo pajdašenje z oportunistom in prikrivanjem odgovornosti; boj za boljše organizirano in bolj strokovno delo; boj za večjo storilnost in za boljše delovne uspehe, boj za večjo samoupravno povezanost vseh delov družbe...

Zveza združenj borcev NOV Jugoslavije obljublja, da bo ves svoj vpliv zastavila prav za nadaljnjo krepitev socialističnih samoupravnih odnosov. Njihova stabilnost je seveda odvisna predvsem od trdne enotnosti in enakopravnosti jugoslovanskih narodov (in narodnosti). Torej se bo potrebno v ta namen spopasti zlasti z vsemi oblikami partikularizma in nacionalizma ter iredentizma, ki spodbujajo temelje jugoslovanske suverenosti in pridobitev revolucije. Zveza borcev bo tem prizadevanjem spodsekavala korenine tudi in še posebej v svojih vrstah. Noče in ne sme privoliti v vlogo pasivnega opazovalca.

Sestavni deli tega boja morajo biti odločni (in uspešni) spopadi s samovoljo, nedelom, neredom, različnimi zlorabami, protisamoupravnimi prizadevanji in drugimi zastranitvami.

Seveda ni vseeno, kdo so in kakšni – tudi v zvezi borcev – njeni vodilni ljudje, njeni delegati v drugih družbenih organizacijah in skupnostih. Prav nič odveč ni poudariti, da morajo biti v vsem pomenu besede – dosledni bojovníki za programske opredelitve našega družbenega hotenja. Kar pa, v nič manjši meri, velja tudi za vse druge kadre v naši družbeni fronti. Ni potrebno posebej omenjati, kolikšen pomen v tej zvezi pripisuje zveza združenj borcev spomladanskim volitvam, zavedajoč se, da gre za odločilno priložnost, ki naj prinese temeljito kadrovske prenovi ter novo svežo revolucionarno strast in dinamiko.

Pri tem zveza borcev izraža svoje polno zaupanje v mlado generacijo, v njeno željo po ustvarjalnem delu, v njen entuziazem ter poudarja, da je v tem medsebojnem odnosu med obema generacijama zlasti pomembno gojiti duha revolucionarnih in socialistično samoupravnih pridobitev – v prid kontinuiteti revolucije iz vsega, kar je z njo (za nas) v kar najtesnejši zvezi: v prid miru, sodelovanja med narodi in napredka vsega človeškega rodu.

Povzeto iz Izhodišč za 10. kongres ZZB NOV Jugoslavije

Volilni obeti

Zdaj, v zadnjih tednih prve polovice osemdesetih let že lahko brez zadreg uporabimo pojem: bližnje volitve. Na pragu pomladi šestinosemdesetega bomo na volitvah imenovali svoje nove delegate in družbene funkcionarje, ki gaje za prihajajoča leta predvarajo – skupaj z vsemi nami – odgovornost za vse, kar se ima in mora zgoditi. Volilni dnevi bodo seveda samo končna dejanja velike družbene aktivnosti, ki je že sprožena in se bo v bližnjih tednih in mesecih razvila do svojega vrhunca. Njeni sestavni deli so evidentiranje možnih kandidatov, izbira najboljših med možnimi in ne nazadnje zavzemanje za izvolitev tistih, ki jim bomo izkazali največ zaupanja. O tem bomo na vseh ravneh družbenega življenja in na premnogih sestankih govorili tja do spomladanske končne izvedbe tako rekoč iz dneva v dan.

Idealno bi seveda bilo, ko bi to veliko akcijo kadrovske prenovе speljali na zares kvaliteten in optimalen način.

Seveda pa se nam upravičeno zastavi vprašanje, ali bomo to tudi zares storili. Bomo zmogli to posebno zavzetost in ta prelom z rutinerstvom, kakršnemu smo priče zdaj, ko ob vsem, kar se dogaja okrog nas, pač ne moremo govoriti o kvaliteti in optimalnosti svojega družbenopolitičnega ravnanja, se pravi o kvaliteti in optimalnosti tega našega tako imenovanega subjektivnega faktorja?

Od volitev si – v družbenem smislu, s pogledom na odprta vprašanja naših izhodov iz kriznih stanj, naše stabilizacije in naših svetlejših perspektiv – vsekakor veliko obetamo. Ali bolje povedano: morali bi si... prav bi bilo, ko bi si od njih obetali kar največ. Na vodilna in odločujoča mesta v družbi naj bi namreč skozi mline te velike družbene aktivnosti, ki bi morala pomeniti prenovno kadrov in navad in delovno-ustvarjalnega zagona, prišli novi, sveži, mlajši, bolj zavzeti, bolj iniciativni, skratka, bolj obetavni

ljudje, ki bodo zmogli voz te naše družbe, njenih dejanj, njene produktivnosti in njenih tvorno demokratskih, samoupravnih razmerij popeljati iz kolesnic, kjer se je v zadnjem času tako nesrečno zagozdil.

Kje so ti ljudje, kako jih poiškati?

Odgovor na zastavljeno vprašanje je – vsaj načelno – sila preprosta in tako rekoč na dlani: tukaj so, med nami, predvsem v vrstah mlajših rodov, ki so se pred kratkim izšolali in šele stopajo na pot svojega delovnega in družbenega uveljavljanja vedoč, da je njihova in naša skupna prihodnost pravzaprav v njihovih rokah. Potrebno jim je dati priložnost. Pognati se morajo v razpenjeno vodo tega prav nič lagodnega časa in plavati. Prevzeti morajo odgovornost. Svojo energijo, svoje znanje, svoja hotenja morajo usmerjati v aktivna dejanja. Približno tako, kot je mladi rod sredi plamenov zgodnjih štiridesetih pa tudi kasnejših let v celoti prevzel nase odgovornost za takratna družbena in življenjska dogajanja. Takratne od-

govorne družbene delavce, borce, poveljnike, aktiviste, ustvarjalce je »izvolilo« in jih je »imenovalo« na odgovorne položaje življenje samo. Boj in revolucija sta bila spontana velika volilna aktivnost, ki je dejansko prinesla na površje novo, mlado, iniciativno in visoko ustvarjalno kadrovske »garnituro«. Imenovala se je, kratko in nedvoumno, ljudska oblast.

Zdaj, štirideset let pozneje smo, v sicer povsem drugačnih družbeno-zgodovinskih okoliščinah, pred vizijo ponovne vzpostavitve kreativne »ljudske oblasti«, ki naj v celoti preseže in zavrže nemalokrat birokratsko jalovi in netvorni mehanizem družbene nadstavbe z vsemi njenimi profesionalnimi deformacijami.

Imamo torej vizijo velike kadrovske prenovе, ki naj bi nas po svoji volji, s svojimi spodbudami, idejami in hotenji ter ne nazadnje – torej predvsem – s svojim znanjem in sposobnostmi naglo popeljala iz letargije, v kakršni že lep čas tičimo. Iščemo torej ljudi, ki jim bomo lahko zaupali.

Ali jih bomo tudi zares našli, jih

evidentirali, jih prepričali, naj prevzamejo bremena te velike in v bistvu odločilne odgovornosti, naj postanejo subjekt naše sedanje in prihodnje zgodovine?

Pravega odgovora na to vprašanje ta hip – kljub nekaterim velikim sejam, ki že pregledujejo in preverjajo dosedanje rezultate volilne aktivnosti – še ne vemo. Bolje povedano: o dejanski izpeljavi tega, kar bi bilo izpeljati nujno, glede na rezultate dosedanjega evidentiranja in kandidiranja »pravih ljudi« lahko celo nekoliko dvomimo. Pa ne zato, da bi se kritično znašli nad nemara preskopo izkazano, preveč rutinersko in formalistično zavzetostjo organizatorjev te volilne aktivnosti in kadrovske prenovе, pač pa v iskreni želji, da bomo v naslednjih fazah in predvsem v »finalni seriji« vsega tega, čemur pravimo volitve v letu šestinosemdesetem, ki bo prelomno, svoj napon v tej smeri zares intenzivirali ter ga kronali z uspehom, ki naj nam omogoči, da si bomo lahko ob izteku te velike družbene akcije brez zadreg pogledali iz oči v oči.

Viktor Konjar

Nezaceljene rane Mire Štempihar

V krogu varovancev in tovarišic vzgojnovarstvene organizacije Tinkara, predstavnikov družbenopolitičnih organizacij Dolomitski odred in Ljubo Šercer v Ljubljani je ta mesec proslavila Mira Štempihar svoj 83. rojstni dan. Minilo je natanko eno leto, odkar se je preselila v to šišensko krajevno skupnost, kjer je našla svoj drugi dom

Ena od postaj na bogati življenjski poti Mire Štempihar je bil namreč tudi Stockholm, prestolnica Švedske, kjer je kot tajnica in svetnik za kulturo v jugoslovanskem veleposlaništvu preživela tudi največje mero svojega, dobrih osem desetletij, dolgega življenja. Življenje v našem veleposlaništvu je za Miro potekalo po vsakdanjem naravnem urniku vse do

Mira Štempihar pri svojih triinosemdesetih letih

usodnega aprila leta 1971, ko so v naše veleposlaništvo vdrla ustaški teroristi na čelu z Barešičem in smrtno ranili veleposlanika Vladimira Roloviča. Hudo ranjena je bila tudi Mira, ko je želela posredovati, vendar je bila krogla zločinca Barešiča hitrejša.

Našo sogovornico smo obiskali na njenem domu v Brilejevi 3. Čeprav je hudo bolna nas je ljubeznivo sprejela. Nerada se spominja tistih mračnih in tesnobnih trenutkov pred petnajstimi leti, toda nezaceljene rane jo znova in znova spominjajo na dogodek, ki ji bo ostal vedno v živem spominu.

»Bila sem zaposlena v zveznem ministrstvu za zunanje zadeve, kamor sem prišla iz Ljubljane že leta 1945. Kdor je znal jezike, je lahko šel delat v tujino. Tako so me določili, da grem v

Stockholm, ker sem znala dobro nemško in angleško. Ob obilici dela v veleposlaništvu smo imeli opravka tudi s številnimi telefonskimi pozivi tamkajšnjih ustašev in jaz sem jim odgovarjala v švedščini. Ker sem jezik dobro govorila še pomislili niso, da sem Jugoslovanka. Vse pogosteje so nam grozili, da bodo veleposlaništvo pognali v zrak. O grožnjah sem obvestila našega veleposlanika Roloviča, prvega svetovalca in tamkajšnjo policijo. Svetovali so mi, da naj ko bodo spet grozili po telefonu, skušam po drugem telefonu obvestiti policijo. Tako sem tudi storila in jim omogočila, da so ugotovili, od kod teroristi telefonirajo. Ujeli so pravega vendar mu ni bilo jasno, kako so zvedeli za kraj, od koder je telefoniral. Tudi grozilna pisma smo dobivali celo iz Londona.

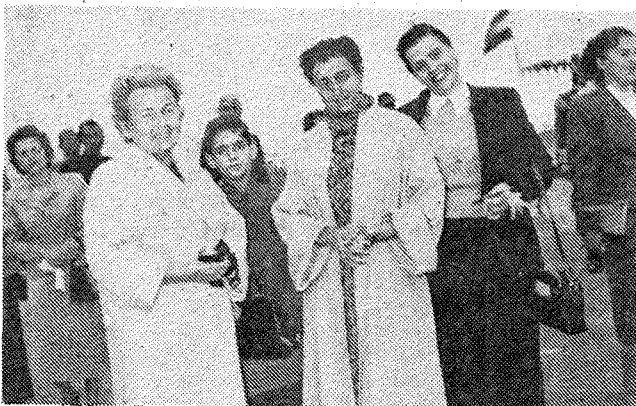
Usodni dan, 7. april 1971. Kot vsak dan sem tudi tega dne imala opravka s pošto. Nenadoma zaslišim trušč in pokanje v zgradbi našega veleposlaništva. Odšla sem do vratarja, da bi poizvedela kaj se dogaja. Ves prestrašen je komaj še zajecjal: 'Ustaši so pri veleposlaniku'. Zakaj ste jih pa vendar spustili, vprašam. 'Saj nisem mogel storiti ničesar, še streljali so name, a sem se umaknil.' Razen vratarja in Vuke, ki je bila tudi uradnica v veleposlaništvu, ni bilo nikogar. Vprašala sem jo, kje so ljudje, da bi pomagali. Odgovorila je, da so vsi pobegnili in da je otala samo ona. In tudi jaz, sem ji odgovorila.

Medtem so ustaši že vdrli v prostor prvega svetovalca in našega veleposlanika. Skušala sem priti do Roloviča, vendar so ustaši blokirali vrata. Začela sem trkati na vrata, tisti hip je prišel tudi šofer in vprašal, kaj se dogaja. Povedala sem mu. Medtem pa sem zvedela, da so

teroristi želeli najprej ustreliti vratarja in da so streljali Roloviča v noge. Ta jih je vprašal, kaj hočejo. Odgovor ustašev je bil kratek in neizpros. 'Hočemo Hrkača!'

Mira Štempihar (z očali) med učenci OŠ Vladimir Rolović v Beogradu leta 1973

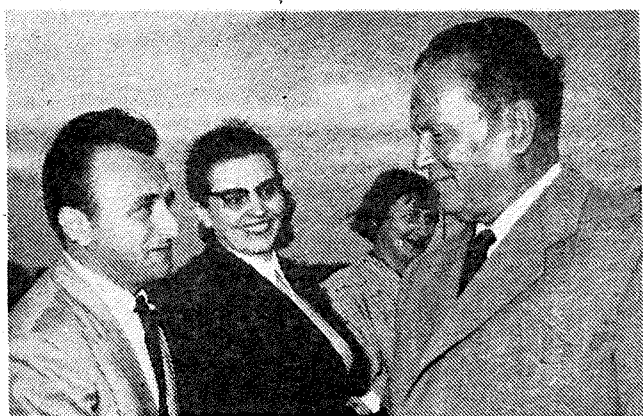
Indira Gandhi in Mira leta 1957 v Indiji (druga z desne)

(Hrkač je podtaknil bombo v kinu v Beogradu) in našo zahtevo takoj sporočite v Beograd'. Rolović jim je odgovoril, da tega ne more in ne sme storiti, tudi prek svojega trupla ne. Tudi truplo boš vsak hip, so mu zagrozili. To se je tudi zgodilo.

Medtem so mene že odnesli v sobo pri vratarju, kjer so mi dali prvo pomoč. Ko sem se nekoliko zavedela, sem videla, da so že prišli policisti in zdravniki. Ustaši se niso hoteli vdati vse dotlej, dokler se niso prepričali, da ni navzoča jugoslovanska policija. Toliko sem bila prisebna, da sem povedala najpomembnejše telefonske številke, med drugim tudi našega ministrstva v Beogradu. Po zdravljenju v karolinski

bolnišnici sem šla na sodišče pričat in tam sem se prvič srečala z ustaši, ki so se nesramno obnašali in kar naprej gorozili...

V zajetni mapi so številne brzojavke in pisma, ki jih je takoj po atentatu prejela Mira v stockholmski bolnišnici. V vseh so iskrene želje

Ko je leta 1957 Josip Broz Tito obiskal Indijo, je bila ob njem tudi Mira (druga z leve)

Mira v družbi s članicami Rdečega križa mesta Beograd leta 1956

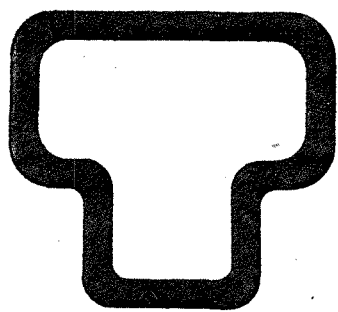

Ob Mirnem 83. rojstnem dnevu so jo obiskali tudi otroci VVO Tinkara.

mo odločitev švedskih oblasti, posebej še, ker je Palme, predsednik švedske vlade, tako rekoč naš človek, saj je pred desetletji sodeloval na mladinski delovni akciji Brčko-Banovići. Tako kot Mira Štempihar premišljuje številni dobrosrlečni ljudje v Jugoslaviji in po svetu o nedavnem sklepu švedske vlade glede znižanja dosmrtnih zaporne kazni teroristu Miru Barešiču na 18 let za-

pora. Po enem letu življenja v Ljubljani se je Mira vživela v okolje. Rada pohvali vse, ki so ji ob strani, zlasti Matko Močnikovo in krajevne skupnosti Ljubo Šercer, ki skrbi, da bi Mira lažje prebolevala žalostne spomine. Ko so jo obiskali otroci s tovarišico iz VVO Tinkara so jo tudi obdarili s cvetjem in za hip je pozabila Stockholm.

Jože Čurin

TESNILA TREBNJE p. o.
68212 VELIKA LOKA, JUGOSLAVIJA

ŽIRO RAČUN: 52120-601-12199 • TELEX: 35749 YU • TELEFON: n. c. (068) 44-301, 44-223, 44-214 • DIREKTOR: 44-303 • NABAVA, PRODAJA 44-211

Narava živi... pa tudi umira — odvisno je od človeka

Kaj dolgujemo gozdu?

Ko smo začeli prebirati novice o tem, kako umirajo gozdovi pri naših evropskih sosedih, smo se tolažili, da na sončni strani Alp le ni vse tako hudo. Od takrat je minilo le nekaj let in znaki umiranja gozdov se pojavljajo tudi že pri nas. To ni čas za tarnanje — ampak za ukrepe! Za sedaj postavlja problem veliko več vprašanj, kot pa imamo na voljo odgovorov. Zaradi njegove kompleksnosti iskanje rešitev ne more biti le naloga nekaterih služb. Prej ali slej bomo morali spoznati, da je reševanje našega gozda skupna naloga — za vso družbo. Pri tem bomo odločnejši, doslednejši in uspešnejši, če se bomo zavedali, kaj vse nam gozd pomeni — in to znali povedati tudi naglas.

Umiranje posameznih drevesnih vrst pri nas žal niti ni novost. Že v povojnih letih nam je zaradi holandske brestove bolezni izginil brest, kostanjev rak nam je zdesetkal, ponekod pa kar uničil domači kostanj. Že več kot tri desetletja gozdarji z zaskrbljenostjo opazujemo nepojasnjeno umiranje jelke, ki se je drugod po Evropi začelo že prej. Skóraj tretjina naših gozdov je jelovih ali z močno primesjo jelke. Doslej smo njen izpad nadomeščali z uvajanjem smreke — sedaj pa prav smreka začneja najbolj umirati. In kar je najhujše — znake umiranja začenejo kazati tudi nekatere vrste listavcev.

Dokler smo umiranje določenih gozdov lahko pripisovali znanim onesnaževalcem zraka, so bili vzroki jasni, načelno jasne pa so bile tudi rešitve. Svoje Doline smrti, Dobovce, Jožefove hribe — nekaj desetisoč hektarov uničenih in močno prizadetih gozdov smo obravnavali kot davke industrijskemu razvoju... Kakšna ironija! Gozd je v težjih povojnih letih pomagal zgraditi našo industrijo. In ta industrija mu danes vrača: tisoče ton žveplovega dioksida, dušikovih oksidov, fluoridov... Umazani zrak ne pozna meja — ne občinskih ne republiških ne državnih. Dolgo je gozd zdržal to povodenj strupov, ne nadoma pa se je v njem brez vidnih vzrokov nekaj zlomilo: umirajo so začeli sestojiti tudi v oddaljenih predelih, na katere vsaj direktno ne vpliva nobeden od znanih virov onesnaževanja. Nekateri te pojave vsaj delno pripisujejo poletni suši pred tremi leti in hudi lanski zimi. Morda, čeprav bi ravno tako lahko trdili, da so to posledice fiziološke oslabelosti dreve zaradi onesnaževanja okolja.

Če premišljujemo o gozdu kot ekološkem sistemu, v katerem nešteto organizmov živi v tesni medsebojni povezanosti, v nekem smislu smrt drevesa lahko primerjamo s smrtjo ribe v onesnaženem potoku: preden je poginila riba, so poginile ogromne količine planktona v vodi in živalic, ki se hranijo z njim. Mrtva riba je samo simbol smrti vsega ekološkega sistema (potoka ali reke). Podobno je z drevesom: preden je umrlo drevo, je v gozdnem ekosistemu moralo umreti milijone organizmov, ki po svoji naravi niso tako prilagodljivi spremembam v okolju. Za katere vrste gre,

koliko jih je, kakšna je njihova vloga v življenju in delovanju gozdnega ekosistema? Najhuje je, da večino odgovorov na ta vprašanja znanost nasploh nima!

Ob takih premišljevanjih se bomo morali znova zavedati, da je pred prihodom človeka živinorejca in poljedelca dobrih devet desetlin vsega našega prostora pokrival gozd, da je naravni gozd najpopolnejša življenjska združba, ki se sploh lahko razvije, in da zato gozd v naši pokrajini pomeni veliko več kot le 150 ali 200 milijonov kubičnih metrov lesnih zalog!

V današnji in jutrišnji pokrajini bo zdrav gozd naravna nasprotna utež vsem obremenitvam okolja, zavetišče prostoživečim živalim, genetska zakladnica rastlinskega sveta, nepogrešljiv element fizične in duhovne kakovosti našega okolja — in življenja.

Velika večina ljudi meni, da se gozdarstvo ukvarja predvsem in samo s proizvodnjo in pridobivanjem lesa. Morda taka oznaka danes pri nas še velja — pa že ne vselej in povsod. Upravljalci z gozdovi v interesu vse družbe, kot zahteva naš zakon o gozdovih, in pragu tretjega tisočletja ne pomeni nič več zgolj gospodarjenje za kubične metre, ampak obravnavanje celotnega odnosa med gozdom ter našo današnjo (in jutrišnjo) družbo.

Kaj ta naša družba pričakuje od gozda? O zdravju ne premišljamo, dokler ga imamo. Podobno je z dobrobitmi, ki nam jih prinaša gozd: tudi njih se ne zavedamo, dokler nam jih ne zmanjka ali niso ogrožene.

Verjetno se človek pomena gozda res najbolj zave v krajih, kjer gozda ni. Si lahko predstavljamo Slovenijo brez gozda? Poplave, plazovi, usadi, erozija, viharji, vetrovi, neznosna temperaturna nihanja, nič več gob in borovnic in tihih sprehodov po gozdu — lesa se pravzaprav spomnimo šele na koncu. Verjetno res drži kralatica, da bi brez lesa še nekako šlo, brez gozda pa ne.

Gozd torej ni le lesna njiva, ampak veliko več. Funkcije, ki jih daje človeku, delimo na štiri skupine: proizvodne, okoljetvorne, kulturno-pogojene in socialne

Proizvodnja lesa

V skupini proizvodnih funkcij, ki so vezane na pro-

izvodnjo organske snovi v gozdu, gre prvo mesto tudi v prihodnje proizvodnji lesa. Tudi v prihodnje les ostaja naša »nacionalna surovina« — edina, ki jo imamo v resnično pomembnih količinah, ki jo lahko trajno pridobivamo s sorazmerno majhnimi vlaganji energije, ki jo je mogoče z vloženim delom visoko obogatiti, pa vendar pri predelavi ne zahteva mnogo energije, in ki na koncu razpade okolju prijazno. Poleg lesa nam daje gozd tudi plovce, sadeže in zdravilna zelišča, ki so nekaterim pomembni vir dohodka, drugim pa postaja njihovo nabiranje vse bolj priljubljena oblika rekreacije na prostem. Rastlinska proizvodnja gozda je osnova za prehrano divjadi, ki v širšem pomenu tudi lahko pomeni pomembno »stranski gozdni proizvod« — kot radi poimenujemo to obširno kategorijo gozdne proizvodnje.

Varovalni element

Z drugo skupino — okolje-tvornimi funkcijami — gozd pomembno prispeva k fizični kakovosti našega okolja. Varuje tla pred vodno erozijo, vetrom in snegom, varuje pred snežnimi plazovi, zraven pa z vsakoletnim obletavanjem ustvarja plodna tla, ki jih sicer tako lahkomišelnost uničujemo. Iz gozda voda odnese do stokrat manj prsti kot z njive!

Debela plast gozdnega rastlinstva in gozdnih tal ima pomembno vlogo pri uravnavanju količine in kakovosti odtoka padavin. Računajmo, da v Sloveniji povprečno pade 1,25 m³ padavin na kvadratni meter na leto. Ko bi ne bilo ogromne »gobe«, ki jo predstavlja gozd, bi vsa ta voda hkrati otekala, na svoji poti pustila opustošenje, za seboj pa — sušo. Tako pa gozd zmanjšuje odtočne konce, podaljšuje delovanje izvirov, pri tem pa vodo še pomembno čisti.

Vpliv na klimo

Tudi pomen, ki ga ima gozd na klimo, je težko oceniti, čeprav je brez dvoma velik. Dober del padavin gozdno rastlinstvo preprečuje in nato v obliki vodnih hlapov skozi listne reže odda v ozračje. Cenijo, da v srednjeevropskem gozdu na leto izhlapi okrog 350 litrov vode na kvadratni meter. Energija, odtegnjena za izparevanje tolikšnih količin vode pa pomembno znižuje temperaturo v okolici, kar zlasti poleti, ko so ti procesi najživahnejši, blagodejno občutimo. Zmanjševanje temperaturnih razlik zaradi izhlapevanja, pa tudi gozd sam kot ovira močno vplivata na vetrove. Verjetno niso povsem iz trte izvite pritožbe Kraševcev, da danes, ko je na Krasu bistveno več gozda kot pred desetletji, še burja ni več taka, kot je bila včasih, in da se tudi pršut ne suši več tako dobro...

Vpliv na človekovo zdravje

Gozdu pripisujemo tudi tako imenovano higiensko-zdravstveno funkcijo, to je — vplive na naše zdravje. Našim pljučem se prilega gozdni zrak, nekoliko hladnejši in vlažnejši, čistejši, bogatejši s kisikom, obogaten z eteričnimi olji in drugimi naravnimi vonjavami. V širšem smislu v zvezi s to funkcijo predvsem gledamo gozd v prostoru kot ogromno klimatsko napravo in filter, ki vsaj del-

stkat vez razumevanja med meščanom in gozdom. Obveščena in ozaveščena javnost je navsezadnje najboljši zaveznik — gozda in gozdarstva. Poučni funkciji danes služi pri nas že ducat gozdnih poti, ki so vse bolj obiskane. Njihovo število počasi, a vztrajno raste.

Gozd kot najpomembnejša življenjska združba je hkrati tudi najboljši laboratorij za gozdarske, pa tudi temeljne raziskave. Raziskovalni funkciji služi mreža ploskev, ki je razpredena po vsej Sloveniji, poleg nje pa še okrog 9000 ha gozdov, ki smo jih že pred leti namenili izključno raziskovalni funkciji s tem, da smo v njih popolnoma prenehali gospodariti in smo jih prepustili naravnemu razvoju. Taka naložba v »jutrišnje pragozdove« ni bila potrata. Če se

krajinski element ima v našem okolju tudi pomembno estetsko vlogo. Te vloge se podzvestno zavedamo vsi, ko v njem opazujemo menjava letnih časov, barv, oblik, ko vse življenje nosimo pred očmi pestri mozaik menjav kmetijskih in gozdnih površin in okolice domačega kraja, ki so tako značilne za posamezne slovenske pokrajine.

Navsezadnje moramo gledati gozd tudi kot nosilca spomeniške varstvene funkcije — kot varuha naše naravne in kulturne dediščine. Gozd je taka dediščina lahko sam po sebi. Na Slovenskem imamo na primer še za okrog 350 hektarov ostankov »pragozdov«, kjer sekira verjetno še ni pela. To so brez dvoma najodličnejši spomeniki naše naravne dediščine. Gozd je lahko tudi samo okolje spomenikov naše kulturne dediščine. Skriva številna arheološka najdišča iz davnine — pa tudi večina spomenikov iz narodnoosvobodilnega boja je v njem. Si predstavljate na primer Osankarico ali Bazo 20 brez gozda? Tudi te stvari gozdarji upoštevamo pri gospodarjenju z gozdom.

Socialna funkcija gozda

Zadnjo skupino predstavljajo tako imenovane socialne funkcije gozda. To so funkcije, ki zadevajo človekovo socialno varnost. Od nekdaj je bil gozd našemu kmetu »banka«, kamor se je zatekal ob nesrečah, da je lahko izplačal doto itd. Danes gledamo gozd kot vir pomembne surovine, katere predelava zaposluje okrog 50.000 ljudi. Posebej pomemben postaja gozd kot delovno mesto ljudem v oddaljenih predelih, kjer v sedanjih gospodarskih težavah verjetno še ne bomo kmalu mogli investirati dovolj, da bi lahko ustvarili zadosti delovnih mest. Vsako novo delovno mesto zahteva milijonske naložbe — mi pa nešteto takih delovnih mest že imamo — v gozdu. Proizvodnjo gozda ni mogoče večati tako kot v tovarni — omejujejo jo naravne zakonitosti, pač pa lahko z intenzivnejšim gospodarjenjem ustvarjamo boljše kakovost lesa, pa tudi že proizvedeno lesno maso bi lahko na ta način bolje izrabili. Tako delo pa zahteva veliko večjih rok. Na Tolminskem že nekaj let v gozdarskih obratih za kooperacijo zaposlujejo kmete, ki jih njihova lastna zemlja ne zaposluje dovolj in vse leto. Taki kooperanti uživajo vse pravice delavca v združenem delu, hkrati pa lahko vnovčijo svoje delo v »mrtvi sezoni« — oziroma kadar imajo čas. S tem, da jim je gozd delovno mesto blizu doma, ta gozd tudi zagotavlja, da bodo ostali na zemlji — oni, morda pa tudi njihovi otroci...

Vse to in še marsikaj drugega nam pomeni gozd. Njegova navzočnost je tako tesno in na toliko načinov vtakna v naše življenje, da se tega niti ne zavedamo. Dokler gozd imamo — zdrav in zelen — se ne bomo nikdar zavedali, kaj vse mu dolgujemo. Varujmo ga — vsak po svoje in vsi skupaj, da nekega dne res ne bo potrebno ugotavljati, da bi brez lesa res še nekako šlo — brez gozda pa nikakor ne.

Boštjan Anko

no zaustavi prašne delce, manjše količine plinov, sevanje in drugo.

Naslednjo skupino funkcij imenujemo kulturno-pogojne, ker so potrebe in zahteve po njih dejansko odvisne od načina življenja — kulture v najširšem pomenu besede — posameznika ali naroda. Za vso skupino teh funkcij je značilno, da so zahteve po njih tem večje in očitnejše, čim dlje posameznik ali skupina živita od gozda — čim bolj tuj jim je. Značilen primer iz te skupine je rekreativna funkcija. Naši kmečki predniki je niso pogrešali — niti poznali je niso, industrializirana in urbanizirana družba njihovih vnukov pa je vse bolj prepričana o njeni potrebnosti.

Podobno je s tako imenovano poučno funkcijo. Gozd je preveč pomemben element našega okolja, da bi si smeli privoščiti preveč nevednosti o njem. Dokler je naš človek živel v vsakdanjem stiku z njim, ga je gozd sam poučeval o sebi. Drugo je prehajalo z očeta na sina in tako naprej. Z odhodom v mesto in tovarno so se te vezi potrgale. Skoraj polovica Slovencev danes živi v desetih največjih slovenskih mestih. Ena od nalog sodobnega gozdarstva je tudi znova

zmotimo pri gospodarjenju na njivi, napako lahko popravimo najkasneje prihodnje leto; če se zmotimo pri gospodarjenju v gozdu, lahko napaka ostane sto let ali pa smo z njo uničili desetletja dela in naporov svojih prednikov. Dobro poznavanje naravnih zakonitosti gozda tudi v prihodnje ostaja osnova za gospodarjenje z njim.

Izkušnja gozda v našem narodnoosvobodilnem boju pomeni povsem novo poglavje v odnosih med slovenskim človekom in gozdom. Nikdar dotlej gozda nismo gledali kot zaveznika in prijatelja. Slovenske ljudske pesmi dajejo slutiti, da naš prednik na gozd ni bil navezan s tako ljubeznijo kot na primer na polje. Nasprotno — prej bi lahko rekli, da mu je zbujal občutek nelagodja — morda celo straha. Potem pa gozd postane našemu človeku kot dom — si lahko zamisljamo partizanstvo brez gozda? S tem si je gozd zagotovil pomembno mesto tudi v zasnovi našega splošnega ljudskega odpora. Branilcu namreč daje številne prednosti. Zato o obrambni funkciji premišljamo pri gospodarjenju z gozdom tudi danes.

Gozd sam, pa tudi kot po-

Kaj prinaša britansko-irski sporazum?

Šestnajstega novembra podpisani sporazum pomeni po desetih letih sektaštva prelivanja krvi, prvi večji skus k normalizaciji in so-vojanju Velike Britanije in Irske. Če zdaj pa so ga tako in drugi, ki so udeleženci letenega severno-irskega spopada, označili kot izdajo.

Sporazum, ki sta ga podpisala britanska ministrska predstavnica Margaret Thatcher in irski premier Garrett Fitzgerald, se nanaša na reševanje političnih vprašanj, na varnost in vprašanja v zvezi z njo, na pravno urejanje problematike, v številni pravoso-

dje, v dobršni meri pa razmejuje pristojnosti glede razrešitve dvostranskega sodelovanja med Britanijo in Severno Irsko. Vlada v Dublinu dobiva tako, vsaj na papirju, prvič od razdelitve Irske leta 1922 vpliv in vpo-gled v notranje zadeve Severne Irske (Ulstra) s tem, da pokrajina ostaja še vnaprej v politični uniji z Veliko Britanijo.

Poslednja politična pobuda za Severno Irsko je propadla leta 1974, ko je militantna opozicijska protestantska večina organizirala štiriindvajsetdnevno stavko,

ki je pustila za seboj nemajhne posledice. Kljub temu, da sta Thatcherjeva in Fitzgerald teren za podpis sporazuma pripravljala dobrih devet mesecev in kljub temu da so ga umirjeni severnoirski politiki označili kot zmago diplomacije nad nasiljem, se utegne zgoditi, da sporazum doleti usoda iz leta 1974.

Že ob njegovem podpisu na dvorcu Hillsborough so zakrknjeni protestanti opozorili, da se bodo bojevali proti vsakršnim potezom, ki bi po njihovem mnenju zmanjšale podedovano pravico, da ostanejo Britanci.

Sam Ian Paisley, voditelj protestantske Demokratske unionistične stranke, je v smislu državljanske vojne že napovedal, da imajo protestantske polvojaške enote dovolj orožja in da se bodo bojevali do zadnjega, če bi jih hotela »neka« britanska vlada prodati. Ulsterski mož je za svobodo, še zlasti »Protestantski odred smrti, ki je zakonsko prepovedan, grozi, da bodo ubili vsakogar, ki bo sodeloval z novimi upravnimi agencijami, ki jih predvideva sporazum.

Na dlani je, da tako za Thatcherjevo kot za Fitzge-

ralda, novi sporazum pomeni nov politični preskus. Če se bodo protestanti množično uprli, utegne pomeniti novo vodo na mlin tistih, ki že sicer streljajo puščice na ministrsko predsednico, češ da v že eksplozivne razmere vnaša nov nemir. Za Fitzgeralda, ki ima v irskem Parlamentu večino vsega šest poslanskih mest, bi neuspeh pomenil resno grožnjo njegovi siceršnji politični stabilnosti. Britanske opozicijske stranke so Thatcherjevi in sporazumu resda dale blagoslov, sama ministrska predstavnica pa je ob tem izrazila upanje, da bodo ljudje zvesti svobodi, demokraciji in pravici skupno omogočili uspešnost sporazuma.

Tudi skrajni katoličani, še zlasti politična veja Irske republikanske armade, Sinn Fein, prav tako zavračajo sporazum, seveda iz povsem drugačnih motivov. Voditelj Sinn Feina Garry Adams, o katerem smo pred časom že pisali, je ob tem izjavil, da je najnovejša angloirska pogodba »zacementirala« razdelitev irskega otoka. IRA namreč vsak sporazum, ki ne bi prispeval k dokončni združitvi Republike Irske in Ulstra, se pravi takšen naj bi bil tudi najnovejši sporazum, dosledno zavrača in ga razume kot polovičnega. Za razliko od Sinn Feina pa je umirjena katoliška skupnost, med njimi zlasti voditelj Socialdemokratske laburistične stranke John Hume obljubil popolno podporo in sodelovanje v anglo-irskih

telesih, ki jih sporazum do- loča.

Čeprav sporazum nosi označbo zgodovinski, pa nekateri njegovi členi in določila dajejo vtis nejasnosti in protislovij. Irska republika naj bi odslej imela poglavitno besedo pri upravljanju pokrajine, s tem pa tudi katoliška manjšina, ki danes predstavlja 40 odstotkov severno-irskega prebivalstva. Sporazum predvideva ustanovitev anglo-irskega sekretariata, ki naj poskrbi, da bodo pripadniki manjšine postali »polnopravni državljani«, vendar si britanska vlada še naprej pridržuje pravico upravljanja s pokrajino.

Kar zadeva problematiko varnosti, ki je najbolj občutljivejši vprašanje na Severnem Irskem, saj je v minulih 16 letih življenje izgubilo že 2450 oseb, sporazum zahteva reformo protestantskih varnostnih sil in tudi sodišče brez porote, ki jih pretežno sestavljajo Britanci. Že zdaj ni bilo sodelovanja med policijo na Severnem Irskem in Irsko republiko. Britanski sodniki v pokrajini so izjavili, da mešana sodišča ne bodo uspela, slednje pa sta potrdili tudi obe vladi, ki nista našli rešitve za vključitev irskih sodnikov v pravosodje.

Kljub 500 stranem, kolikor jih obsega sporazum, ostaja Severna Irsko še naprej britanski notranjepolitični problem številka ena. Nekdo je ob tem zapisal: »Če je bilo upravljanje Ulstra brez podpore manjšine težko, bo brez podpore večine nemogoče«.

M. Lamprecht

Vloga in namen nürnberškega prava

Ob 40-letnici začetka sojenja nemškimi vojnimi zločincem na nürnberškem procesu je bilo pred dnevi v Nürnbergu v ZR Nemčiji zasedanje Mednarodne unije demokratičnih pravnikov. Sodelovali so pravni strokovnjaki različnih profilov iz vsega sveta. Razen zgodovinske dimenzije so še posebno opozorili na pomen načel zavezniškega vojaškega sodišča v Nürnbergu za razvoj modernega mednarodnega prava kot bistvenega elementa za ohranitev in utrjevanje miru na svetu.

»Tako imenovano nürnberško pravo je pravo preteklosti in pravo prihodnosti, ker je prispevalo k temu, da se narodi v časih, ko se namesto vladajočih garnitur sami povzpno na prizorišče zgodovine, začnejo bolj zavedati sami sebe«, je v svojem nagovoru poudaril predsednik mednarodne unije demokratičnih pravnikov Joe Nordman.

Udeleženci zborovanja so kot izziv obso-dili akcijo skupine demonstrantov, ki so zahtevali »svobodo za Rudolfa Hessa«. Kot Hitlerjev namestnik je bil Hess na nürnberškem sojenju obsojen na dosmrtno ječo. Zdaj je edini »prebivalec« jetnišnice-trdnjave Spandau v Berlinu.

Kaznovanje nacističnih vojnih zločincev je drugi ena od povojnih nalog zaveznikov v drugi svetovni vojni. To so poudarjale številne izjave zavezniških vlad in medzavezniške izjave oziroma deklaracije, med katerimi so najpomembnejše moskovska deklaracija z dne 30. oktobra 1943., sklepi jaltške konference februarja 1945, in potsdamske deklaracije iz obdobja od julija do avgusta 1945.

Mednarodno vojaško sodišče v Nürnbergu so ustanovili na podlagi londonskega sporazuma o preganjanju in kaznovanju glavnih vojnih zločincev evropskega dela sil osi Rim-Berlin-Tokio. Sodišče, ustanovljeno 8. avgusta 1945., je bilo pristojno za sojenje vojnimi zločincem za kazniva dejanja zločinov proti miru, vojnih zločinov in zločinov proti človečnosti.

Čeprav so se londonski sporazumi, statut mednarodnega vojnega sodišča in sam proces v Nürnbergu nanašali samo na glavne nacistične vojne zločince med drugo svetovno vojno, je njihova narava veliko širša, kar je minulo posvetovanje pravnikov znova potrdilo. Proces v Nürnbergu je v zgo-

vinu prvi primer sojenja vojnimi zločincem pred nekim mednarodnim vojnimi sodiščem. Prvič je takšen organ razglasil agresijo za najhujši mednarodni zločin, prvič so sodili najvišjim državnim, političnim in vojaškim funkcionarjem neke države za množične vojne zločine, zločine proti človečnosti in zločine genocida.

Prav tako so bile prvič obsojene tudi zločinske organizacije: vodstvo nemške nacionalnosocialistične stranke, tajna državna policija (gestapo) z varnostno službo (Sicherheitsdienst-SD), SS (Schutzstaffeln) enote in SA (Sturmabteilungen) odredi. Te organizacije so izvajale zločine kot državna dejanja na ukaz nemške države. Določeno je bilo, da je mogoče vsakega člana teh organizacij postaviti pred sodišča držav ali pa okupacijskih sil v Nemčiji. Potrdili in uresničili so načelo osebne odgovornosti za zločine te vrste ne glede na uradni položaj in rang krivca, zakonitost njegovega delovanja glede na notranje pravo in ne glede na ukaze njegovih nadrejenih.

V postopku pred nürnberškim vojnimi sodiščem je sodelovala tudi delegacija Jugoslavije. Med procesom je sodelovala s štirimi glavnimi tožilci in delegacijami drugih zavezniških držav. Jugoslovanska državna komisija za ugotavljanje okupatorjevih zločinov in zločinov njihovih pomagačev je izročila nürnberškemu sodišču poročila o načrtih nacistov in njihovih zaveznikov za zaslužnje in uničenje Jugoslavije, o agresorskem napadu nanjo in o vojnih zločinih ter zločinih proti človečnosti nad jugoslovanskimi narodi. K tem poročilom je Jugoslavija priložila tudi 160 dokumentov.

Nürnberška sodba je ugotovila, da je bila večina obtožb dokazana. Kasneje so nekateri pravni in politični avtorji, posebno iz zahodnonemških krogov, poskušali omalo-važevati nürnberški proces in ga diskvalificirati kot maščevanje zmagovalcev nad premaganimi, maskirano s pravosodjem! Velikanska večina javnega mnenja na svetu je zavrnila takšna stališča, saj je prepričana, da je proces v celoti ustrezal na splošno sprejetim sodobnim pravnim standardom. V celoti je zavrnjen očitek o nekakšni ex-post-facto uveljavitvi predpisov, ki jih ni bilo v času, ko so bila zagrešena inkriminirana dejanja. Sodba je podrobno pojasnila, da so bili vsi inkriminirani zločini,

vključno tudi zločini proti miru kaznivi po mednarodnem pogodbenem in običajnem pravu, veljavnem v času, ko so bili storjeni, sodišče pa je dodalo le še popolnejšo interpretacijo obstoječih predpisov v luči sodobne mednarodne pravne in moralne za-vesti.

V Moskvi je ob 40-letnici sojenja v Nürnbergu izšla knjiga pomočnika glavnega sovjetskega tožilca na tedanjem procesu

Hkrati s prodiranjem zmagovitih armad na nemško ozemlje se je začel »največji lov na zločince v zgodovini«, na nacistične veljake, ki so zakrivali morijo druge svetovne vojne. Tiste, ki niso ušli, so postavili na zatožni klopi v Nürnbergu.

Mihaila Raginskega: »Nürnberg pred sodiščem zgodovine«. Avtor Raginski pravi, da v ZDA in v ZR Nemčiji še danes brez vsakega strahu živi več tisoč nacistov, ki so med drugo svetovno vojno zagrešili številne zločine. Knjiga prinaša obsežen dokumentacijski material o tem, da nacistični zločinci uživajo danes finančno podporo številnih tajnih organizacij, katerih fondi temeljijo na dragocenostih, naropanih na

prava«. Po njegovem mnenju je apartheid v Južni Afriki »nacizem našega časa«, zato je zahteval postavitev mednarodnega sodišča, ki bi poklicalo na odgovornost južnoafriško vlado zaradi njenih zločinov proti miru, vojnih zločinov in zločinov proti človečnosti, saj je ta vlada izraz najekstremnejše oblike rasizma, kakršen je bil obsojen na procesu v Nürnbergu.

Drago Druškovič-Rok Arih Cvetke zla

Karkoli je že pisal Milovan Djilas kasneje o vojni, njegov članek iz 1942. leta z naslovom Plemenita mržnja (ponatis 1947) se mi zdi razumljiv; z njim je spodbujal zaslužene narode v Jugoslaviji k odporu. Seveda je klicanje k sovraštvu bil le odgovor na do takrat najbolj brezobzirne osvajače našega obdobja. Sklicevanje na Djilasovo avtobiografsko pisanje je resda le ne docela zadostno izmišljanje pred osnovno krivdo, češ kako so ravnali partizani z nasprotniki. Sklicevanje na eno knjigo more sicer zadovoljiti le neobveščenege bralca.

Kakšna frustracija (duševno neugodje) je narekovala časnikarju stavek: »Ni bilo le nemške grozovitosti.« (Nicht nur deutsche Greuel gab es. 172). Ne da bi se ustavljali kaj več ob podobnih ali drugih nepopolnih in nedomišljenih navedbah, trditvah in sklepanjih obeh avtorjev, svetujemo, naj bi avtorja g. Pust in g. Einspieler najprej podučila samega sebe in naj bi šele nato v natisnjeni obliki posredovala svoje polovične resnice drugim. Ob eni knjigi Milovana Djilasa, odkoder črpa svojo modrost, naj bi

v zvezi s partizanskimi povračili prebrala vsaj še omenjeno delo V. Dedijera (381-393 in 715-717).

Zdaj ob štiridesetletnici konca druge svetovne vojne naj spomnimo na dogajanje, ko so na Zlatiboru (gorska planota v zahodni Srbiji) 30. novembra 1941 Hitlerjevi vojaki vozili čez množice ranjencev in postrelili vse ranjene partizane (Dedijer, 393).

Ženevska konvencija, mednarodnih dogovorov o ranjencih in vojnih ujetnikih nacistični osvajači v Jugoslaviji pa še marsikje niso upoštevali in se tega pridrževali. V izjavi na televiziji oddaji, s prikazom bojev in konca tako imenovane Uziške republike (1941. leta), je spregovoril tudi nekdanji šef partizanskega zdravstva, zdravnik dr. Gojko Nikoliš, general v pokoju, avtor knjige spominov (izšlo, Zagreb, 1980). Povedal je, da so že tistokrat spoznali, kako se osvajačeve vojske niso pridrževale mednarodnih dogovorov o ranjencih in ujetnikih, pridrževati pa so se jih morali samo partizani.

Partizanska povračila so sledila šele nemškimi grozodejstvom.

Pust in Einspieler po-

udarjata slovensko »ekspanzijo« na Avstrijo. Do nje naj bi prišlo že drugič v tem stoletju. Drugo ekspanzijo naj bi povzročili partizani. Ali Pust ne ve, kdo je koga v zgodovini zares ogrožal? Ali pripoveduje avstrijski zgodovinarji javnosti in šolarjem, da so bili to Nemci? Ali niso sanje o Veliki Sloveniji izmišljene? Pust je po svoje – in po iztrganih trditvah iz poznjšega Djilasa – naredil protikomunistično in protinemško lepljenko. Seveda je – po Pustovo – med Korošci nekaj izjem. To so »pridni, dinamični in narodno zavedni« ljudje. Tudi za partizane je našel dobro besedo, češ: zaveznikom so pomagali štreti močnega rajh. Seveda je bil pri tem njihov najvišji cilj Združena Slovenija, ne pa osvobodena Avstrija (in Evropa). Za to so vedeli tudi zavezniki. Že leta 1942 je Prežihov Voranc zahteval to v brošuri V slovenskih mejah. Partizani so se torej bojevali le za svoje cilje, to je za osvoboditev vseh slovenskih dežel. Arih svetuje Pustu in Einspielerju, naj si ogledata knjigo Rdečebelorde iz leta 1946. Tam piše zgodovinar Rausch, da je bila deželica Koroška že od prej prav udomačena za nacionalni socializem (v njej je bilo sorazmerno veliko nacistov), kar dobiva potrdilo v današnji nemški nacionalistični nestrpnosti. Avstrijo

so zavezniki sodili tudi po tem, koliko bo sama prispevala za svojo osvoboditev. Ali bi ji ne bilo v dobro všteto tudi koroško partizanstvo? Pust in Einspieler večkrat ne uporabljata dejstev, ampak imata za pisanje vsak zase že vnaprej narajeno kopito.

Opisi in razgled obeh avtorjev temeljijo na vnaprej predvidenem okviru in posameznih določenih trditvah, ki sodijo v širšo zgradbo njune miselnosti (ideologije); le-ta se postopoma razkriva pred bralcem od strani do strani, in to z naslovi podpoglavij, na primer: Da se niso hoteli bojevati (12), namreč vojaški ubežniki iz Sel, Slovenjega Plajberka itn. V 1938. letu so pobegnili v Jugoslavijo, da so se izognili vojaščini, po zasedbi Jugoslavije so se vrnili (1941) v domače kraje in si zgradili zatočišča v gorskih gozdovih. Večina njih je sčasoma vstopila v dejaven boj zoper naciste, med njimi so bili tudi takšni, ki so odklanjali sleherni vojskovanje.

O zelenem kadru so pisali ob Prušniku: France Škerlj v Koroškem zborniku, Ljubljana, 1946; isti avtor še v zborniku Koroški Slovenci v Avstriji, Ljubljana, 1948; Josef Rausch Der Partisanenkampf in Kärnten, Wien 1979; Th. M. Barker, The Slovene Minority of Carinthia, New York 1984 in najbrž še kdo;

manjših člankov sploh ne navajamo.

Razumljivo, da se je hitlerjanski policijski stroj lotil z vso slepo privrženostjo in zagriženostjo območja, kamor so se zatekli dezerterji, in vsega nekaj mejnega avstrijsko-jugoslovanskega obrobja.

Oba avtorja sta očitno nenaklonjena dezerterjem.

Posebej zanimiv je zapis profesorja Einspielerja (266) o tem, kako je ravnala nacistična policija. Pisec uporablja izraz državna policija, gre za tako imenovano tajno državno policijo: Geheime Staatspolizei, skrajšano gestapo. Mogoče se sliši celo g. profesorju naslov preveč razvpit zaradi grozot in nečlovečnosti, ki jo je ta neusmiljena policijska organizacija počela širom po Evropi in še čez zemljinu.

V zgodovinarskem besedilu bi vendarle kazalo povedati, kaj je bil pravzaprav Volksgerichtshof, nacistična ustanova, in kaj je bil njegov »dunajski senat«, ki je obsodil na smrt in dolgoletne ječe upirajoče se koroške Slovence.

Značilno za pisanje obeh avtorjev je podpoglavje Nemška kri mora teči (Deutsches Blut muß fließen, Pust, 17).

To povelje političnega komisarja 4. operativne cone 11. februarja 1943, da je treba oditi proti Zelezni Kapli in postaviti zasede in da mora še v tem mesecu

teči nemška kri, navaja v svoji sklepni besedi tudi zgodovinar dr. Einspieler (273).

Malce začuden sem prebral v Prušnikovi knjigi (Gamsi na plazu, 1958, 96): »Na Koroškem mora še ta mesec teči hitlerjanska kri!« Pogledal sem še nemški prevod (1980) in našel: »In Kärnten muß noch diesen Monat Hitlerblut fließen!« (77).

Arih pravi, da je sam zmeraj razlikoval nemštvo in hitlerizem, enako Karel Prušnik v svoji knjigi Gamsi na plazu. Pust in Einspieler pa v svojem pisanju za nemške bralce namerno ne razlikujeta med nemštvom in hitlerizmom, med partizani in kriminalci (češ: tudi partizani niso, pa med Hitlerjevimi funkcionarji in drugimi. Z »drugimi« (po Pustu in Einspielerju) mislimo civilne vo-hune, ki pa naj bi bili večinoma koroški Slovenci. Kakšna etika vodi Pusta in Einspielerja? Kakšno sožitje med Nemci in Slovenci na Koroškem si predstavljata, če tako pišeta? Surovostjo govorita koroških partizanih in njihovih somišljenikov, to je tistih, ki so se upirali preseljevanju koroških Slovencev, se skrivali pred nacisti in prišli na listo za odstrelitev. Tudi s temi naj bi partizani ravnali surovo.

(se bo nadaljevalo)

Pri založbi slovenske izdaje Komunista in Državni založbi Slovenije bo v januarju 1986 izšla

ZGODOVINA ZVEZE KOMUNISTOV JUGOSLAVIJE

Avtorji so si prizadevali prikazati temeljne zgodovinske tokove in procese, pomembne za razvoj jugoslovanskega komunističnega gibanja oziroma najpomembnejše zgodovinske dogodke, ki ponazarjajo te procese, prizadevali so si pojasniti bistvo in utemeljenost.

Iz predgovora

Zgodovina Zveze komunistov Jugoslavije dosledno kritično in objektivno prikazuje uspehe v revolucionarnem boju jugoslovanskih komunistov ter njihovo iskanje najustrežnejših programskih rešitev in strateških ter taktičnih usmeritev. Tako osvetljuje prelomni del zgodovine jugoslovanskih narodov in narodnosti ter pojasnjuje te zgodovinske procese v povezavi z bojem za socializem, samoupravo in neuvrščeno Jugoslavijo.

Delo prodaja strnjen pregled nastanka in razvoja delavskega razreda in revolucionarnega delavskega gibanja ter njihovih sindikalnih in političnih organizacij v južnoslovanskih deželah do ustanovitve Jugoslavije in enotne revolucionarne partije. Obravnava in pojasnjuje revolucionarno dejavnost KPJ v letih med obema svetovnjima vojnama, v narodnoosvobodilnem boju in socialistični revoluciji. Z zgodovinskimi metodami pa prikazuje tudi razvoj socialistične graditve, samoupravljanja in neuvrščene politike SFRJ.

Delo Zgodovina Zveze komunistov Jugoslavije je nastalo na pobudo predsedstva CK ZKJ, ki je že leta 1975 predlagalo ustanovitev komisije za zgodovino ZKJ. Ta je kmalu pritegnila k delu ugledne jugoslovanske znanstvene delavce iz vseh republik, pokrajin in JLA. V demokratičnem, odkritem, strpnem, argumentiranem znanstvenem dialogu, z upoštevanjem strokovne pristojnosti in znanstvenih meril je tako nastal eden izmed redkih velikih jugoslovanskih projektov na področju družbenih ved. Marca 1985 so člani uredniškega odbora za Zgodovino Zveze komunistov Jugoslavije, potem ko so obravnavali pripombe in predloge več kot 250 jugoslovanskih znanstvenih in druž-

benopolitičnih delavcev, sprejeli besedila dr. Janka Pleterskega, dr. Danila Kecića, dr. Miroslava Vasića, dr. Pera Damjanovića, Fabijana Trga, Pere Morače, dr. Branka Petranovića, dr. Dušana Bilandžića, dr. Stanislava Stojanovića in več kot petdesetih avtorjev – sodelavcev, ki na več kot 500 straneh obravnavajo Zgodovino Zveze komunistov Jugoslavije od 1919. do 1980. leta.

Kakšna je vsebina Zgodovine ZKJ?

I. Delavsko gibanje v jugoslovanskih deželah do nastanka enotne revolucionarne partije

II. Jugoslovansko komunistično gibanje v pripravi na revolucijo (1919–1941)

1. Ustanovitev in vzpon KPJ (1919–1921)

2. V iskanju nove strategije revolucije (1921–1928)

3. Boj proti monarhistični diktaturi (1928–1934)

4. Snovanje protifašistične ljudske fronte (1935–1941)

III. Narodnoosvobodilna vojna in revolucionarna zamenjava oblasti (1941–1945)

1. Pripravljanje in začetek narodnoosvobodilnega boja (leto 1941)

2. Boj za utrditev in razširitev narodnoosvobodilnega gibanja (leto 1942)

3. Prelomne zmage revolucije (leto 1943)

4. Nova Jugoslavija v sklepnem obdobju vojne (1944–1945)

IV. Obdobje socialistične revolucije (1945–1980)

1. Sistem revolucionarne demokracije in njegova nasprotja (1945–1948)

2. Obramba neodvisnosti in odpor hegemonizma (1948–1952)

3. Delavsko samoupravljanje in nova vloga partije (1950–1952)

4. Razvoj družbenega samoupravljanja in boj za enakopravne mednarodne odnose (1953–1964)

5. Gospodarski in politični sistem socialističnega samoupravljanja (1964–1980)

Zgodovina Zveze komunistov Jugoslavije ni namenjena samo članom ZKJ, temveč vsem delovnim ljudem naše države.

ve kot pripomoček pri njihovem idejno-političnem izobraževanju in za globlje razumevanje povezanosti revolucionarnega boja jugoslovanskih komunistov ter socialistične revolucije, pa tudi za boljše dojetje prave vrednosti številnih zgodovinskih zapisov, ki pogosto polemično, na različne načine pričajo o bistvenih dogodkih naše novejši zgodovine.

Zgodovino Zveze komunistov Jugoslavije izdajata v slovenščini založba slovenske izdaje Komunista in Državna založba Slovenije, izšla pa je že v srbohrvaškem (cirilica) oziroma hrvaškosrbskem (latinica) jeziku pa v makedonščini, albanščini in madžarščini.

Prednaročniška cena za Zgodovino Zveze komunistov Jugoslavije (knjiga bo izšla v trdi vezavi v formatu 17x24 cm) je **1.200 dinarjev**, prednaročilo pa velja do **20. decembra 1985**. V redni prodaji bo knjiga stala **1.800 dinarjev**.

NAROČILNICA

Naročnik (priimek in ime oziroma naziv DO ali DPO)

Naslov (kraj, ulica, pošta, poštna številka)

Zaposlen pri (velja za individualne naročnike)

Reg. št. os. izk.:

izdane pri.

Nepreklicno naročam izvodov

ZGODOVINE ZVEZE KOMUNISTOV JUGOSLAVIJE
po prednaročniški ceni 1200 dinarjev

Plačal(i) bom(o) po prejemu računa
po povzetju (za individualne naročnike)

Vse morebitne spore rešuje pristojno sodišče v Ljubljani

Datum

Podpis (za DO ali DPO tudi žig)

Izpolnjeno naročilnico pošljite na naslov:
KOMUNIST, 61000 LJUBLJANA, ZARNIKOVA 3

Skupne teme v drugih borčevskih organizacijah po Jugoslaviji

Bolj uporabno načrtovanje – kako ga doseči?

Dosedanje načrtovanje in stare napake se ne smejo več ponavljati! Tako so kategorično ocenjevali stanje in poglede na gospodarjenje in načrte gospodarjenja v prihodnjem letu ter srednjeročnem obdobju na seji republiškega odbora ZZB NOV Srbije, ko so obravnavali načrte za leto 1986 in srednjeročno obdobje do leta 1990 v SR Srbiji.

Družbeni načrti, so bili prepričani srbski borci, morajo biti tako sanacijski kot tudi stabilizacijski; za celotni, tako splošni kot gospodarski razvoj vseh subjektov planiranja pa – morajo biti načrti tudi program ukrepov in nalog za krepitev materialne podlage samoupravljanja, medsebojnega povezovanja, združevanja, racionalne delitve dela in uspešnega izkoriščanja proizvodnih kapacitet, naravnih dobrin

in vseh razpoložljivih sredstev. Le tako bo mogoče doseči vse potrebne strukturne spremembe, so opozarjali, pri čemer pa so dodali nekatere opazke, ki jih družbeni in ekonomski plani ne vsebujejo, so pa bistvenega pomena za uresničevanje ali pa neuresničevanje dogovorjenega. Gre za boj proti nedoslednostim.

Zaskrbljuječe je vprašanje zaposlovanja delavcev, saj na delo najpogosteje čakajo mladi, strokovno izobraženi ljudje. Na tem področju bo treba, so bili prepričani borci, poiskati novih in bolj usklajenih možnosti, ki so pa ozko povezane z vsem drugim gospodarskim načrtovanjem.

Tudi tokrat so naleteli na »večni kamen« odgovornosti in, kdove kolikoli že, zahtevali konkretno odgovornost. S politiko kom-

promisov je treba prenehati in klicati ljudi na odgovornost za neizvrševanje nalog, so dejali.

Za to, da bi novi srednjeročni načrt startal z več poleta, moramo že v prihodnjem letu – vendar na njegovem začetku – so opozorili – zagotoviti pogoje za razdelavo in začetek izvajanja konkretnih nadgradnih programov. Ob tem so dodali, da morajo republiški načrt SR Srbije še dograditi v odnosu do skupnega razvoja države.

idem

Skupna in nikogaršnja skrb

Predsedstvo borčevske organizacije Makedonije je nedolgo tega obravnavalo vprašanje, za katerega je menilo, da je nadvse pere-

če v sedanjem makedonskem trenutku. Menili so, da različne oblike zlorab, klasičnega in »novejšega« prisvajanja družbene imovine (četudi ne izvirajo iz zadnjega časa), dobivajo v tem času zaskrbljujoče točke. To vprašanje se zato tudi vse pogostejše pojavlja na dnevnem redu v vseh naših okoljih.

Makedonski borci so si za sejo s takšno tematiko priskrbeli osnovno gradivo – republiškega pravobranilca samoupravljanja Makedonije, vendar so ugotavljali, da je to preveč splošno in so tako v razpravi dodali še celo vrsto konkretnih in ostrih ocen.

Dejali so, da napadajo družbeno imovino sicer sovražniki naše družbene skupnosti, v zadnjem času pa tudi »prijatelji«. To se dogaja na prav raznolike načine: od raznih zlorab

zemljišč, gozdov, gradbenih parcel... Te stvari, so dejali borci, za nas niso nič novega. Zaskrbljuje predvsem dejstvo, da toliko let po vojni nismo uspeli niti prešteti, koliko je te »zasežene« družbene imovine. In kako bi tudi imeli takšno evidenco, če niti ni znano število vsega, kar sodi v družbeno imovino. S tem vprašanjem se bodo v kratkem soočili tudi delegati Sbornja Makedonije, najverjetneje pa tudi republiški izvršni svet.

Ko so govorili o družbenih sredstvih, so tudi ugotavljali številne nepravilnosti njihove uporabe pri tem pa dodali, da to področje niti ustavno ni najbolj ustrezno urejeno. Najbolj žalostno je, da do takšnih stvari prihaja tudi pri tistih, ki morajo z družbenimi sredstvi upravljati (kot npr. v delavskih svetih, delovnih organizacijah...).

Še bolj do prej naštetega, so poudarili, pa zaskrbljuje tisti del odtujevanja družbene imovine, ki sestavlja tako imenovani »legalizira-

ni del pojavov«. To pa pomeni, da gre za takšno odtujevanje družbene imovine in tašne prekrške, ki jih vsakodnevno opažamo, poznamo, toleriramo in celo počnemo. To pa pomeni, so opozorili, da gre za globoka družbenopolitična vprašanja v družbi, ki se nenazadnje odvijajo pred očmi komunistov.

Ker je razprava makedonskega borčevskega predsedstva zajela širše obdobje – ves povojni čas, so nekateri opozarjali še na zlorabe družbenega položaja, ki so si jih privoščili funkcionarji v prvih povojnih letih in zaostri vprašanje odstranjevanja s položajev tistih današnjih kadrov, ki so »si umazali roke«, ne glede na to ali gre za močnega direktorja delovne organizacije ali pa za funkcionarja.

Ocenjevali so, da seganje po družbeni imovini dobiva karakter protirevolucije, proti temu pa se je treba boriti z revolucionarnimi metodami.

B. Ž.

O socialni varnosti borcev so rekli:

Nespodbudna dejstva

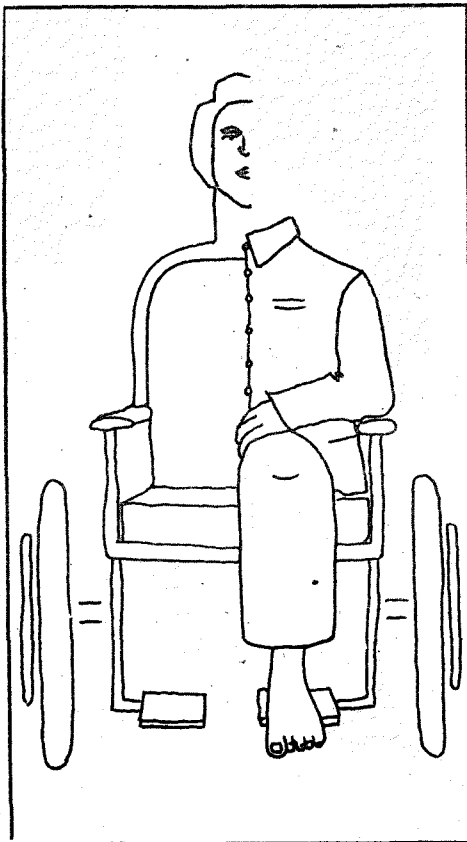
Jovko Jovkovski – predsednik Zveznega komiteja za vprašanja borcev in vojaških invalidov (na vprašanje o tem, kaj je z oženjem borčevskih pravic):

»Zakon o osnovnih pravicah vojaških invalidov, ki je bil sprejet leta 1981, ni imel cilja, da bi deloval restriktivno; z njim smo skušali odpraviti ugotovljene nepravilnosti in neracionalnost. Le s tem ciljem so bile izvršene nekatere spremembe na področju zdravstvenega varstva. Vendar je to imelo za posledico, da so nekatere pravice, zlasti v zvezi z ortopedskimi pripomočki, bile zmanjšane – predvsem zaradi različnih materialnih možnosti občinskih sisov in za zdravstvo. Mnogi niso mogli zagotoviti sredstev za vse te pripomočke, do katerih imajo invalidi pravico tako, da so se tu pojavili določeni problemi. Vendar pa je bilo v zadnjih treh letih na tem področju storjenih več korakov, da je sedaj to vprašanje v največjem delu rešeno.

Kar zadeva zdraviliško-klimatsko zdravljenje, je dobilo s spremembami v 1981. letu pomen podaljšanja zdravljenja in je kot takšno ustrezno vsem stabilizacijskim prizadevanjem. Zadnja leta pa, ob znatnem zvišanju cen uslugam na eni strani in ob povečanih potrebah, zaradi staranja borčevske generacije na drugi strani, prihajamo v položaj, ko ta problem ostaja zunaj dosega in kompetenc organov borčevsko-invalidskega varstva tako, da morajo v prihodnjem obdobju pristojne službe vložiti več naporov, da bi iznašle učinkovitejša instrumente za zagotavljanje sredstev v te namene...«.

Dragutin Harmadi, predsednik odbora za vprašanje borcev in vojaških invalidov v Skupščini SFRJ:

»Obstajajo resne pripombe upokojencev, med njimi tudi upokojenih borcev NOV, da zaradi odlaganja uporabe člena 25 Zakona o osnovnih pravicah pokojninskega in invalidskega zavarovanja, valorizacija prejšnjih osebnih dohodkov, na osnovi katerih se izračunavajo pokojninske osnove, ki so bile izvršene, v 1983., 1984. in tem letu, z ozirom na visoko rast osebnih dohodkov, stroškov življenja in inflacije, močno neugodno vpliva na višino pokojninskih prejemkov delavcev, ki so si pokojnino prislužili po 1. juliju 1983. leta. Zato so te pokojnine nižje od pokojnim, ki so bile uveljavljene po zakonu iz 1972. leta.

Upoštevač upravičene reakcije upokojencev po 1. juliju 1983. leta, kakor tudi dejstvo, da veliko število borcev to in prihodnje leto odhaja v pokoj, menim, da je nujno, da opozorimo na ta problem Zvezni komite za delo, zdravje in socialno varstvo, da bi ustrezno ukrepal v okvirih svojih pristojnosti; ti ukrepi pa morajo imeti za cilj odstranitev negativnega delovanja uporabe zakona.

Vse pogostejše kažejo v republikah in pokrajinah na nujnost proučitev vprašanj o ravni in kakovosti varstva borcev NOV pred 9. 9. 1943, ki niso nosilci »Partizanske spomenice 1941« in tudi ne vojaški invalidi – kar velja proučiti predvsem v pogledu zdravstvenega varstva.

dant Četrte armade, spregovoril o prijateljevem liku.

Poleg gostov, predstavnika RO ZZB NOV in svojcev so se odkritja spomenika udeležili številni borci-artilerici-prekomorci in drugi člani ZZB NOV, med njimi tudi narodni heroj Stane Bobnar.

Predlog za postavitve tega spomenika so sprejeli borci na proslavi štiridesetletnice ustanovitve Artilerijske brigade Četrte armade lani v Potojini.

Š. Bratina

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA

Ormož – Stalni skrbniki spominskih obeležij in grobov borcev

Podružbljanje in razvijanje izročil narodnoosvobodilne vojne sodi med glavne naloge občinskega odbora ZZB NOV v Ormožu. O tem so veliko razpravljali na občinski ravni in na številnih posvetih s prosvetnimi delavci, družbenopolitičnimi organizacijami, štabom TO in oddelkom za ljudsko obrambo. Dosegli so zavidljivo raven sodelovanja, pri tem pa imajo precej zaslug prav prosvetni delavci. Da bi takšno sodelovanje dosegli tudi pri vseh krajevnih skupnostih, bodo ali pa so že sklicali krajevne problemske konference.

Posebno pozornost bodo posvetili temu, da bi se mladi čimbolje in na pravi način seznanili z dogodki iz NOB in se še bolj kot doslej upirali olepševanju bližnje preteklosti in pa njenemu razvrednotenju. Stori bodo tudi vse, da bi družbeni dogovor o varovanju, vzdrževanju spominskih obeležij ter grobov padlih borcev NOV dosledno uresničevali. Na teh konferencah naj bi sodelovali vsi tisti, ki lahko kakorkoli pri tem kaj naredijo. Na njih bodo tudi določili stalne skrbnike in njihove sodelavce za posamezna spominska obeležja in grobove padlih borcev.

Letošnji program vzdrževanja spominskih obeležij in grobov predvideva, da bi v krajevnih skupnostih Ivanj-kovci, Kogu, Miklavžu, Ormožu, Podgorčih, Središču ob Dravi, Tomažu, Veliki Nedelji označili ali pa uredili posamezne spominske parke, postavili obeležja in jih obnovili ter zaščitili. Mednje sodita tudi plošči v Sodincih in partizanskim kurirjem TV 15 S na prostoru, kjer je bilo njihovo stiščišče.

Sredstva za vse to bodo zagotovili s sredstvi občine, občinskega odbora ZZB NOV, krajevnih skupnosti in občinske komunalne skupnosti, nekaj sredstev naj bi prispevale posamezne šole. Po samezna dela pa naj bi opravili s prostovoljnimi deli.

Drago Miklavec

Šoštanj – Volilna skupščina ZB NOV

Člani Združenja borcev NOV Šoštanj so se zbrali 21. novembra v dvorani Doma krajevne skupnosti Šoštanj, da bi ocenili delovanje združenja v tem letu.

Skupščino je pozdravil predsednik Stane Šmajdl. Izčrpno je poročal o delovanju ZB NOV v tekočem letu. Delo je potekalo po zastavljenem programu dela, usklajenim z akcijskim programom OO ZZB NOV Velenje. Izvajali so ga v duhu obujanja izročil NOB ob praznikih 40. obletnice zmage nad okupatorjem.

Proslave v Topolšici se je udeležila velika množica borcev, občanov in mladine. Člani združenja so se udeležili tudi osrednje republiške proslave na Poljani, skupinskega članskega izleta z dvema avtobusoma na avstrijsko Koroško, kjer so v Velikovu pri spomeniku NOB po-

častili padle in položili venec. Nato so se odpeljali v Železno Kaplo, Borovlje, obiskali spomenike NOB in Peršmanov dom, kjer je postavljen spomenik, h kateremu so položili venec in počastili spomin na padle žrtve med NOB ter na žrtve Peršmanovih. Ob času požiga Peršmanove domačije se je tam zdravil partizan Rudi Bajec-Januar, ki so ga domači pred prihodom vojakov skrili v gozdu in so mu tako rešili življenje. O teh dogodkih nam je pripovedoval Rudi Bajec sam, saj je bil vodja tega izleta.

Združenje je sodelovalo pri pohodu mladih pohodnikov, s katerimi je bilo srečanje v Topolšici. Člani in mladina vseh šol velenjske občine smo sodelovali pri kurirski pošti, ki je šla na pot iz Topolšice. Mladina je pripravila lep in pester program, kurirsko torbo z govorom pa je kurirjem predal in zaželel srečno in varno pot tovariš Ivan Dolničar-Janušek.

Članstvo ZZB NOV in mladine so bili pohodniki po poteh 14. divizije in še k Zlebniku, kjer je padel narodni heroj in partizanski pesnik Kajuh. Tam je mladina pripravila komemorativni program.

Prvi maj smo proslavili v velikem številu na Graški gori – gori jurišev. Sodelovali smo pri vseh drugih krajevnih praznikih, prireditvah in manifestacijah. Ob občinskem in krajevnem prazniku 8. oktobra smo počastili dva velika dogodka v Šoštanju, ko so v noči s 7. na 8. oktober 1941 borci 1. Štajerskega bataljona napadli Šoštanj. Za nekaj ur so ga osvobodili in ustrelili okupatorjeve vojske ter njihove somišljenike. To je pomenilo veliko zmago in dvignilo moralo borcem in prebivalstvu. Drugi dogodek pa je bilo streljanje 10 nedolžnih talcev, ki jih je okupator pripeljal iz mariborskih zaporov in ustrelil na kraju, kjer stoji danes spomenik. Tam sta bili proslava občinskega praznika in spominska slovesnost. Komemorativni program pa so izvajali učenci in učitelji COŠ Biba Röck, delavska godba Zarja, nato pa so položili venec k spominskemu obeležju NOB.

Pred dnevom mrtvih je bila organizirana spominska slovesnost v spomin na padle in umrle med NOB.

Odbor, nadzorni odbor in poverjeniki so se sestali na 7. sejah in so obravnavali vsa organizacijska vprašanja, reševali probleme zdravstvenega varstva, socialnega skrbstva in priznavalnini ter enkratnih pomoči obolelim, ostarelim in zaslužnim članom z obiski in obdaritvijo. Blagajničarka Slavka Gušič je podala blagajniško poročilo, predsednica nadzornega odbora Miljenka Jerin pa poročilo o blagajniškem poslovanju. V razpravi po poročilih so člani in predstavniki pohvalili dosedanje delo in skrb za ljudi, ki so se med NOB in po osvoboditvi zavestno žrtvovali, da smo si izbojevali svobodo in samoupravni družbeni razvoj.

Sprejet je bil delovni program za leto 1986, v katerega se vključuje akcijski program OO ZZB NOV Velenje. Po predlogu kandidacijske komisije, je bil razrešen dosednji odbor. Odslej bo predsednik Rudi Bajec, njegov namestnik pa bo Stane Šmajdl. Novoizvoljenemu odboru želimo, da bo v celoti uresničil program dela.

Miloš Volk

Ljubljanska poklicna gasilska brigada se sooča predvsem s kadrovskimi težavami

Gasilcev je premalo

Velik problem za gasilska posredovanja so visoke zgradbe. Ljubljanska poklicna gasilska brigada ima za posredovanje v višjih nadstropjih dve lestvi. Prva je dolga 30 metrov, druga pa štiriinštrideset metrov. Obe lestvi sta izdelani v tujini, montirani pa sta na vozili Magirus.

Gasilska avtomobilska lestev magirus DLK-23-12 z reševalno košaro je namenjena reševanju in gašenju do višine tridesetih metrov. Zavrti se lahko okoli svoje osi, po navpičnici pa lahko deluje od minus petnajst do plus 75 stopinj. To pomeni, da jo lahko uporabijo tudi za reševanje iz kanalov, rek,

pripravna pa je tudi za zasilen mostiček po katerem se lahko rešijo ljudje.

Ljubljanski poklicni gasilci so posebej ponosni na vozilo za posredovanje pri izlivi naftnih derivatov in drugih kemičnih snovi. Uradno ime vozila je **gasilsko tehnično vozilo RFC-11 mercedes benz 1017** z dvema zabojnikoma. Enega uporabljajo pri razlivi nafte, drugega pa pri razlivi kemičnih snovi. Vozilo ima vgrajen še električni generator in reflektorje s katerimi osvetljuje mesto nesreče, kar omogoča reševalcem delo tudi ponoči. Ima še vlečno napravo s 65 metri vrvi in dvigalo. Vsa oprema je izdelana iz ne-

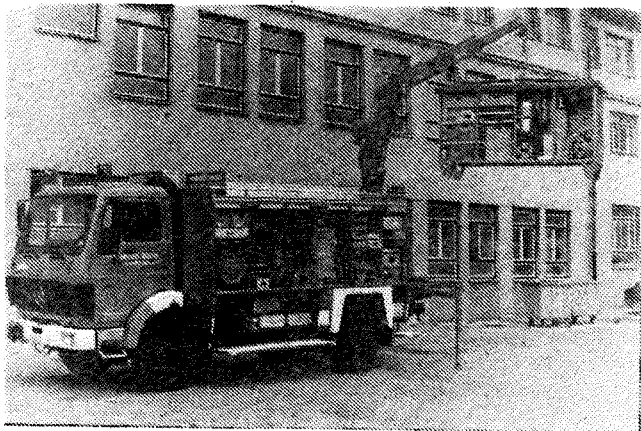
iskrečih materialov, tako da ne more priti med reševanjem do eksplozije razlite kemične snovi.

Najpogostejše vozilo, ki ga uporabljajo poklicni gasilci, je **kombinirano vozilo tam 170-T-14** z vgrajenim rezervoarjem, v katerega gre 3 tisoč litrov vode in 300 litrov penila. Vzgrajeno ima tudi kombinirano črpalko. Vozilo je opremljeno tako, da lahko samostojno posreduje pri gašenju požara, posadko pa sestavlja sedem gasilcev.

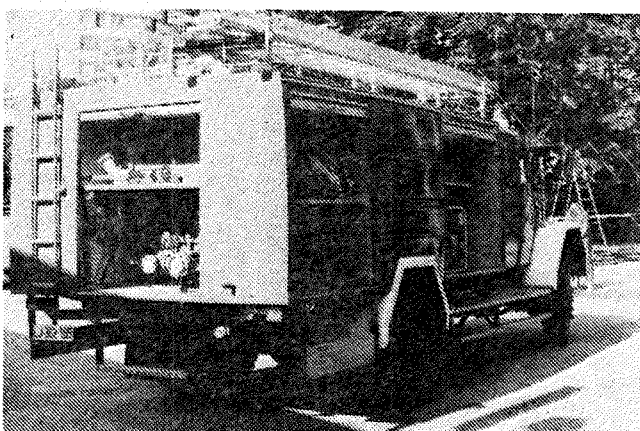
Ob vsej tej tehniki, ki je vredna več kot 180 milijonov dinarjev, pa mora biti tudi dovolj gasilcev, ki bi ravnali z njo. V poklicni gasilski brigadi je zaposlenih 118 ljudi.

Ključna po katerem bi določili koliko gasilcev naj bi prišlo na določeno število prebivalcev, ni. Izkušnje tujih velikih mest pa kažejo, da bi moral priti na vsakih tisoč prebivalcev en poklicni gasilec. Glede na te podatke lahko rečemo, da ima Ljubljana premalo poklicnih gasilcev.

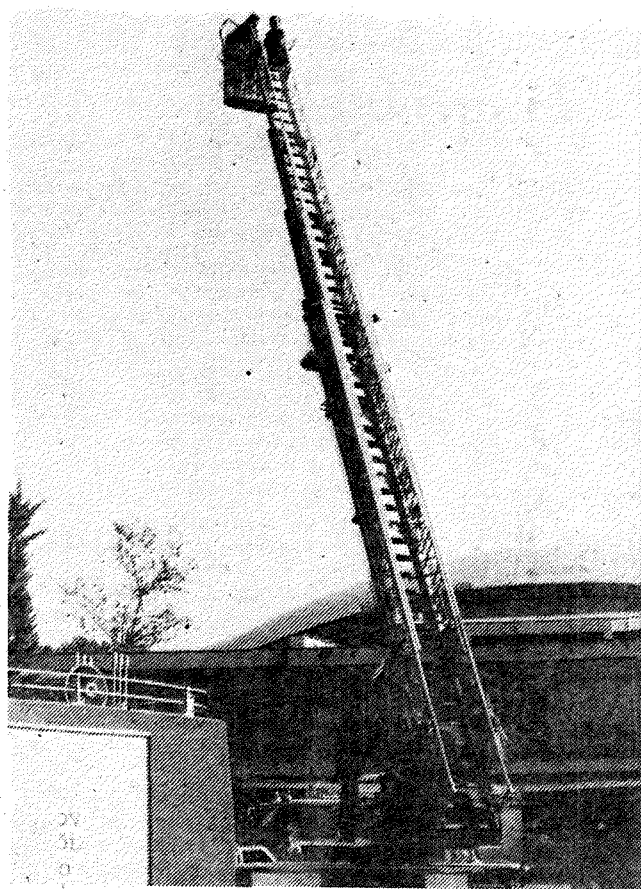
Tega se zavedajo tudi v brigadi sami in pravijo, da delujejo na robu operativne sposobnosti. Za letos so si zadali lepe načrte, ki pa jih na žalost ne bodo mogli uresničiti. Načrtovali so, da bodo povečali število gasilcev na 170, jasno pa je, da tega ne bodo mogli storiti. Dogaja se, da visoko usposobljeni gasilci zapuščajo njihove vrste in se zaposlujejo v delovnih organizacijah. V prihodnje bi radi spremenili tudi kvalifikacijsko strukturo za-

Tehnično vozilo RFC-11 mercedes-benz 1017

Kombinirano vozilo tam 170-T-14

Gasilska avtomobilska lestev Magirus

poslenih, saj je zdaj od sto terenskih gasilcev le 16 tehnikov. Zato so letos razpisali štipendije, s katerimi skušajo pritegniti v svoje vrste mlade, ki bi imeli vsaj srednjo strokovno izobrazbo, želijo pa si čim več gasilcev inženirjev.

Pri svojem delu se poklicni gasilci naslanjajo na prostovoljna gasilska društva, ki so dobro organizirana in

tudi opremljena. Na območju mesta Ljubljane je skoraj sto prostovoljnih društev, ki imajo 5500 usposobljenih članov. Pri tem pa ne smemo pozabiti na 27 industrijskih gasilskih društev, ki po potrebi tudi pomagajo. K poklicnim gasilcem lahko štejemo tudi štiri gasilske enote v ljubljanskem združenem delu.

Bojan Kuntarič

Vaja civilne zaštite

Novogoriški mestni štab civilne zaštite je pred nedavnim uspešno izpeljal nočno vajo Koren 85 ki je sodila v okvir letošnjih akcij NNNP.

Predvideli so, da je v Osnovni šoli 9. korpusa, v kateri je bilo 150 učencev, eksploziral rezervoar z 28 tisoč litri kurilnega olja. V eksploziji se je porušil južni del šole, zmanjkalo je električnega toka, iz šolskega laboratorija

moči, ki so nudile pomoč ranjencem, huje poškodovane pa so odpeljali v bolnišnico. Enote civilne zaštite so delovale v izjemno težkih razmerah in pri svojem delu uporabljale vso zaščitno opremo ter opremo, ki jo rabijo ob takšnih priložnostih.

V vaji je sodelovalo tristo obveznikov CZ, članov odreda Rdečega križa in kirurške postaje iz bolnišnice dr.

Ena izmed ekip prve medicinske pomoči med delom

so uhajali strupeni plini, kletne prostore je zalila voda, ob tem je bilo ranjenih tudi osemtrideset učencev. Delno pa so bili porušeni še Osnovna šola Kozara, otroške jasi in stanovanjski blok. Vsi ti objekti so v krajevni skupnosti Boris Kidrič. Na mesto nesreče so zelo hitro prišle gasilske enote in ekipe prve medicinske po-

Franca Derganca iz Šepetra pri Novi Gorici. Z vajo so, kot je povedal načelnik občinskega štaba CZ Zmago Krapež preverili usposobljenost pripadnikov civilne zaštite, uporabo pripomočkov in možnost uporabe potoka Korna za gašenje požarov. Vaja je bila še posebej težka, ker je potekala ponoči.

Mile Gojković

Razprava o razvojnem načrtu

Pokrajinski odbor vzhodnoštajerske pokrajine je na nedavni seji obravnaval usmeritve predsedstva SRS za razvoj teritorialne obrambe Slovenije v letih 1986-1990 in predlog razvojnega načrta pokrajine v naslednjem srednjeročnem obdobju.

Pri pripravi srednjeročnega načrta so pokrajinski odbor in njegovi organi upoštevali te smernice na posameznih

področjih. V enotah TO bodo posebno skrb namenili nakupu orožja in sodobne opreme, urejanju skladišč, usposabljanju pripadnikov TO civilne in narodne zaštite, organiziranju tečajev in seminarjev za starešine in nekaterim drugim oblikam usposabljanja.

Smernice predvidevajo, naj bi družbenopolitične skupnosti, organizacije združenega dela in druge samou-

pravne organizacije in skupnosti zagotavljale uresničevanje programov SLO in DS iz proračunov družbenopolitičnih skupnosti in dohodkov ozd najmanj 0,4 odstotka od narodnega dohodka v tem obdobju.

Pri urejanju prostora so opozorili na nekatere prednostne naloge, med katerimi so omenili cesto Šentilj-Maribor-Ptuj, graditev vodovodov, zajetij in izvirov, meli-

oracijska dela na obmejnih, hribovitih in manj razvitih območjih, PTT zveze, bencinske črpalke skladišča in nekatere druge objekte, pomembne za SLO in DS.

V razpravi so opozorili tudi na nujnost racionalnejšega dela na področju SLO in DS ter izrekli pripombe na številne obrazce in preveliko administriranje na tem področju. Sprejeli so odlok o vsebini dela in izdelavi obrambnega načrta pokrajine in sklep o najetju posojila za nakup opreme in oborožitve.

M. K.

Pomembna je usposobljenost

Občinska konferenca ZRVS Ajdovščina sodi med bolj delovne občinske organizacije rezervnih vojaških starešin v Sloveniji. Sekretar te organizacije Dragan Lukin pravi, da so si tudi letos prizadevali za čim doslednejšim uresničevanjem programa usposabljanja in izobraževanja njihovih članov.

»Prvi del usposabljanja in urjenja smo pripravili na vojaškem poligonu Mlake pri Podnanosu. Pripravili smo streljanje z vojaškim orožjem in orientacijsko taktični pohod. Na predavanjih, ki so potekala prejšnji mesec smo obravnavali varnostne, politične in gospodarske razmere v občini in širše pri nas. Udeležba na teh oblikah usposabljanja, je bila zadovoljiva«, pravi Dragan Lukin.

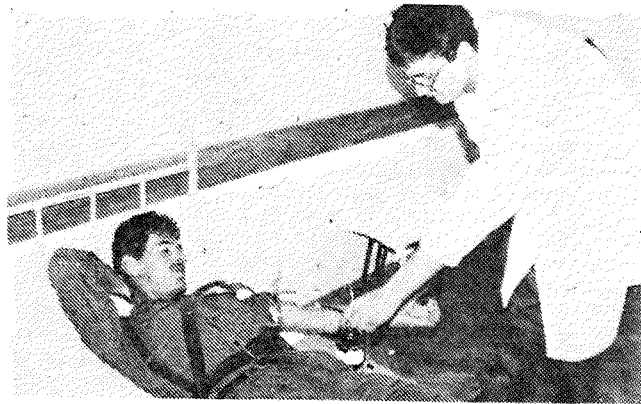
Pri njih mislijo, da ni pomembno, kolikokrat se

je neka krajevna organizacija sestala in kolikokrat je skupaj zbrala svoje člane, ampak je pomembno kakšna je idejno politična usposobljenost in vojaško znanje rezervnih vojaških starešin. Zavedajo se, da bo tudi v prihodnje vsa skrb namenjena idejno političnemu in strokovnemu usposabljanju, še posebej mladih, ki šele vstopajo v ZRVS.

Zveza rezervnih vojaških starešin je bila v ajdovski občini zelo povezana z vsemi družbenopolitičnimi dejavniki, prav tako z mladino in JLA, planinskim in jamarskim društvom ter drugimi organizacijami, ki imajo v sistemu SLO in DS pomembno vlogo. Najbolj pa so zadovoljni s sodelovanjem z občinskim štabom TO, ki veliko skrbi za strokovno usposabljanje rezervnih starešin.

M. G.

Krvodajalska akcija med vojaki

Kot že večkrat doslej so vojaki, starešine in civilne osebe zaposlene v JLA iz enote, ki ji poveljuje Bogdan Krtinič pokazali veliko humanosti in občutka do sočloveka. Ko je pred nedavnim prišla v njihovo vojašnico ekipa za transfuzijo krvi zagrebške vojaške bolnišnice, so se vsi prijavi za darovanje dragocene tekočine. Po zdravniškem pregledu je kri darovalo petindevetdeset odstotkov prijavljenih. Med njimi so bili tudi takšni, ki so kri darovali petkrat ali večkrat. Vsi darovalci so dobili značke, njihova enota pa posebno priznanje.

P. Nikolič

Usposabljanje prostovoljcev TO

V centru obrambe vzgoje v Petišovcih je končala usposabljanje skupina petindvajsetih mladincev prostovoljcev teritorialne obrambe iz občine Lendava. Mladi so se urili v vojaških veščinah, dobršen del časa pa so namenili družbenopolitičnemu izobraževanju in športnim dejavnostim. Med urjenjem so mladi prostovoljci dobro sodelovali z mladimi iz sosednjih osnovnih organizacij ZSM.

Jože Žerdin

Borci 1. bataljona VOS so proslavili 40 let svobode

V Domu Maksa Perca v Ljubljani so se 12. oktobra zbrali na svojem rednem tretjem zboru borci 1. bataljona VOS OF. Zbor, na katerem se je zbralo 42 borcev od še živih 52, je potekal ob 42-letnici ustanovitve 1. bataljona. Z njim so se borci bataljona vključili v letošnja praznovanja 40 let svobode. Zbora so se udeležili tudi številni gostje, med njimi predstavniki Republiškega sekretariata za notranje zadeve, domicilne občine Grosuplje, krajevne skupnosti Zagradec, predstavnik pokrovitelja mladinske pohodne enote 1. bataljona iz Slovenj Gradca, delegacija mladinske pohodne enote in nekateri svojci padlih borcev bataljona.

V uvodnem referatu je predsednik odbora skupnosti 1. bataljona Lado Lapanja najprej obudil spomin na vsebino dela in najpomembnejše mejnike iz časov delovanja bataljona. Spomnil se je na ustanovitev bataljona in njegove neposredne podrejenosti centralni komisiji VOS OF. Poudaril je zahtevnost nalog, ki jih je postavljalo vodstvo v tistih izjemno zahtevnih časih pred mlade, vendar skrajno pogumne in zavedne borce, ki so se zbrali v bataljonu iz 14. in 15. divizije. Kljub obsežnemu operativnemu območju, ki je segalo od Ljubljane do Bele krajine, so borci bataljona uspešno delovali predvsem tam, kjer niso mogle delovati velike operativne enote. Kot dobro oborožena enota je bataljon uspešno nastopal tako proti okupatorju kot njegovim sodelavcem, belogardistom, plavogardistom, kasneje domobrancem. Poskrbeli so tudi za varstvo zbora odposlancev slovenskega naroda v Kočevju, sodnega procesa v Kočevju, nato zasedanja SNOS v Črnomlju. Skupina njegovih borcev je spremljala in varovala slovensko delegacijo, ki je odšla na 2. zasedanje AVNOJ v Jajce.

Dobro in učinkovito vodstvo je borce bataljona obvarovalo pred velikimi izgubami, saj je v času svojega obstoja kljub zahtevnim nalogam in vsakdanjim vojaškim spopadom bataljon izgubil le 9 borcev. Ko je bila 15. marca 1944 ustanovljena 1. brigada VDV, so vanjo vključili tudi borce 1. bataljona VOS OF.

Z organiziranim delom odbora skupnosti borcem 1. bata-

ljona so začeli 19. septembra 1981. Kljub velikim težavam je odbor uspelo izdelati seznam borcev bataljona, tako da je 56 borcev lahko sodelovalo na republiški proslavi v Tacnu, kjer so dobili priložnostne plakete in listine. Se v istem letu je odbor pripravil petletni program dela in pridobil domicil v občini Grosuplje, kjer je tudi razvil svoj prapor. Kmalu je vodstvu bataljona v dogovoru s političnimi dejavniki v občini Grosuplje uspelo ustanoviti mladinsko pohodno enoto, ki jo je opremil z ustreznimi oblekami, zastavo in nenehno bedi nad njeno dejavnostjo. Vse delo skupnosti borcev bataljona je potekalo po pravilniku o nalogah, organiziranosti in poslovanju ter pravilniku o finančnem in materialnem poslovanju.

Vsako leto je odbor izdelal letni program dela in ga uskladi z republiškim odborom VOS OF ter občinskim odborom ZZB NOV Grosuplje ter zvezo borcev v krajevni skupnosti Zagradec. Naloge so zajele široko področje dela, in zato zahtevale veliko naporov ter tesnega sodelovanja z družbenopolitičnimi organizacijami. Bataljon redno skrbi tudi za spominska obeležja: doprsni kip padlemu komandantu, narodnemu heroju Albinu Graizarju pri Agrostraju v Ivančni gorici, spominska plošča o ustanovitvi bataljona v Zagradcu, spominsko obeležje na pomembno bitko na gasilskem domu v Dragomlju vasi - Bela krajina, spominska plošča v rojstnem kraju narodnega heroja Albina Graizarja v Smledniku in poimenovanje osnovne šole po komandantu Graizarju v Trzinu.

Odbor se je vsako leto udeležil proslav ob občinskem prazniku v občini Grosuplje in krajevnem prazniku v Zagradcu in se ob tem tesno povezal z občani. Plod tega sodelovanja je bila fotografska razstava borcev 1. bataljona v Sentiidu pri Stični ter vsakoletno predavanje za šolarje v Zagradcu in Ivančni gorici ob dnevu jugoslovanske ljudske armade. S temi predavanji smo pridobili mladino, da so na to temo pisali naloge in najboljše tri spise smo vedno nagradili s knjigami.

Odbor se je tudi zavzemal za odlikovanje borcev in tako so trije borci prejeli republiške

plakete in 6 borcev državna odlikovanja. Posebno skrb pa je odbor posvetil borcem in jim pomagal, ko so pomoč najbolj potrebovali. Tisti s slabšim zdravjem so odšli v zdravilišča, obiskali smo bolne v bolnišnicah ali doma, jim ob njihovih 60 oziroma 70-letnicah podelili knjižna darila ter se udeleževali pogrebom. Za vse borce je bataljon dal izdelati spominsko listino bataljona, ki so je bili borci posebno veseli, saj jih spominja na delo bataljona med narodnoosvobodilnim bojem.

Veliko dela in napora je odbor posvetil zbiranju zgodovinskih dokumentov za pisanje zgodovine, zbirali smo tudi fotografske dokumente. Kljub vsem težavam je odboru uspelo zbrati potrebno dokumentacijo in fotografije. To je bilo vključeno v Zbornik fotografskih dokumentov o razvoju in delovanju VOS OF Slovenije, ki je izšel letos.

Odbor je v svojem mandatu obdobju imel 19 rednih in 5 razširjenih sej, na katerih je pregledoval delo in sodelovanje z družbenopolitičnimi organizacijami. Za uspešno delo na terenu je odbor prejel občinskega odbora Zveze borcev NOV Grosuplje zlato plaketo. Z mladinsko pohodno enoto je vseskozi tesno sodeloval. Mladince smo seznanili z zgodovinskimi izročili 1. bataljona VOS OF, in tako je enota imela pohod po poteh spominov 1. bataljona VOS OF, udeleževala se je tudi pohodov okrog okupirane Ljubljane, bila na pohodih v Suhi krajini, se vključevala v vse proslave ob odkritju spominskih obeležij, navezovala stike z mladinskimi pohodnimi enotami v Dolenskih Toplicah in Suhorju, predvsem pa razvila interesno dejavnost v svojih vrstah ter se kot taka vključevala v številne akcije svoje krajevske skupnosti. Člani odbora lahko rečemo, da so mladi voljni delati, le program jim je treba pripraviti in z njimi tesno sodelovati.

Na zboru smo izvolili novo štiriletno vodstvo bataljonske skupnosti in podelili spominsko listino bataljona in spominske medalje 1. bataljona VOS. Vsi borci bataljona so prejeli tudi Zbornik fotografskih dokumentov o razvoju in delovanju VOS OF.

Lado Lapanja

Spominska plošča v taborišču Šarvar

Madžarski okupatorji Bačke in Baranje so že aprila 1941 prignali veliko ljudi iz okoliških krajev v Šarvar. Kasneje so jih nekaj odpeljali v bližnja mesta, nekaj pa jih je skupaj s člani družin ostalo v Šarvarju. Dali so jih v opuščeno svilaro.

Naslednje leto so prignali sem še približno 2000 Slovencev iz Prekmurja. Svilara se je počasi razvila v koncentracijsko taborišče. V njem je bilo, kolikor vemo, okrog 15000 internirancev.

Že v prvi zimi je tu umrlo veliko ljudi, predvsem otrok in dojenčkov. Hrane ni bilo, pa tudi stanovali so v nezakurjenih prostorih.

Spomladi 1942 so srbske pravoslavne občine v Bački in Baranji zbirali pomoč za jetnike. Dobile so celo dovoljenje, da vzamejo otroke iz taborišča. Blizu 300 otrok do 15. leta so vzele k sebi in jih dale srbskim in hrvaškim družinam v Bački in Baranji. Med temi mladimi ljudmi je bilo tudi 2000 Slovencev. V Novem Sadu so ustanovili še bolnišnico za jetnike. V tem letu so dobili jetniki tudi pravico, da gredo lahko na delo h kmetom.

Sredi leta 1943 so v taborišču organizirali odporniško dejavnost. Tridesetim skojevcem se je posrečilo zbežati iz taborišča k hrvaškemu partizanom. Taborišče je bilo osvobodeno šele, ko so partizani in rdečearmejci zavzeli mesto Šarvar. Večji del taboriščnikov se je pridružil Rdeči armadi.

Na šarvarkem pokopališču leži čez 750 bivših jetnikov. Pokopališče je bilo dolgo zapuščenno in v njem ni bilo spominske plošče. Že dolgo so bivši jetniki zahtevali v taborišču spominsko ploščo in popravilo grobov. Pred dobrim letom so naši odgovorni ljudje povedali to madžarskim oblastem. Te so

bile takoj pripravljene urediti grobove in odkrili spominsko ploščo. Ta plošča naj bi ljudem pripovedovala o strahotah v taborišču, pa tudi o tem, da je prišlo v taborišče več poljskih domoljubov, ki so zbežali pred Hitlerjem. Nekateri so pobegnili iz tega taborišča naprej.

Ko je naša ambasada sporočila iz Budimpešte, da so madžarske oblasti pripravljene ustreči našim organizacijam žrtv fašizma, ki so bile kot sekcija Zveze borcev ustanovljene v Bački Topoli, Subotici, Kuli, Somboru, Senti, Bečeju in v Prekmurju, so se stvari premaknile. Ustanovljen je bil koordinacijski odbor - skupaj z Madžari in nekaterimi pisatelji - ki je madžarskim kolegom predložil besedilo na plošči. Sekcija bivših žrtv fašizma pa je ugotovila, koliko internirancev leži na pokopališču. Bilo jih je 754, Madžari pa so jih našli le 360. Besedilo na plošči, ki jo je pred časom naredil šarvarki kipar, je bilo jezikovno slabo, zato so da naši popravili.

Spominsko ploščo je odkril Jovko Jovkovski, še prej pa sta govorila on in Lajoš Papa. Ta je odkril še ploščo madžarskim Judom, ki so bili tu leta 1944, preden so jih odpeljali v Nemčijo. Po odkritju spominskih obeležij je bila odprta še razstava fotografij in dokumentov o tem taborišču, o Jugoslovanih in Madžarih. Odkrila sta jo Jugoslovani in Madžari, kulturni društvi iz Lendave in Šarvarja pa sta nastopili s kratkim programom.

Jugoslovanska delegacija (Jovo Jovkovski, Lazar Petrić in Vladislav Rotbart) je imela še pogovor s predstavniki madžarske Zveze antifašistov in članov odpora proti fašizmu. Jugoslovanska delegacija se je zahvalila madžarski vladi, da je v celoti po-

krila stroške za rekonstrukcijo pokopališča v Šarvarju. Prevzela je tudi stroške za spominsko ploščo na stavbi bivšega taborišča. Jugoslovanska delegacija je predlagala sodelovanje naših borcev in madžarskih, da tudi vnaprej skrbijo vsaj za skromne spomenike tam, kjer so bili zaprti jugoslovanski in drugi udeleženci osvobodilnega boja: v Segedinu, Marjanostri, Kaloči, na Margitkerutu, v Budimpešti in na trdnjavi v Komareu. Delegaciji sta se dogovorili, da postavita stike med sekcijama bivših političnih jetnikov v Jugoslaviji in na Madžarskem. Jugoslovanska stran je tudi prosila madžarske kolege, naj vplivajo v svoji državi na to, da se jugoslovanskim zgodovinarjem odprejo vrata v madžarske arhive. Jugoslovanski zgodovinarji želijo napisati zgodovino madžarskih fašističnih zaporov in taborišč.

Madžari so načelno sprejeli to stvar, vendar oni ne bodo odločali o tem, so rekli. To pa naj bi bilo v programu srečanja med predstavniki jugoslovanske vlade in madžarske, ki jo bo vodil general Cinego.

Kmalu po sestanku madžarske delegacije z našo je bil organiziran pogovor Jovkovskega s Cinegom. Ta je v imenu Madžarske izjavil, da bo madžarska stran storila vse za spominske plošče povsod, kjer so bili zaprti naši rodoljubi. Tudi zgodovinarjem bodo odprli arhiv.

V zveznem komiteju za vprašanja borcev in vojni invalidov je bila že sprejeta spomenica, ki jo bo zvezni izvršni svet po diplomatski poti poslal madžarski vladi. Besedilo se nanaša na vse kar so se dogovorili madžarski in jugoslovanski borci na srečanju v Šarvarju.

Vladislav Rotbart

Franc Mithans

Izpoved bolničarke Bračičeve brigade

V nekaj nadaljevanjih bomo objavljali izpoved borke bolničarke Katicice Zupančič, ki je svoje življenje čestokrat izpostavila za življenje soborcev. Zanj je bilo to nekaj povsem običajnega, saj se je za svoj obstoj bojevala že v rani mladosti. Rodila se je leta 1924 v Mariboru. Že v rani mladosti sta ji umrli starša. Brez njiju je bilo težko, mladost je preživljala pri tujih ljudeh, kjer je morala trdo delati. Leta 1940 je znova prišla v rojstni kraj in se v Slovenski ulici zaposlila kot služkinja. Od tega časa naprej pa vse do osvoboditve teče njena pripoved.

V ječi

Le dan za tem, ko so nemški bombniki brez vojne napovedi napadli Beograd in ga sesuli v ruševine (6. aprila 1941), je v Mariboru stara jugoslovanska vojska razstrelila glavni most čez Dravo, ki je povezoval oba bregova. Že osmega aprila 1941 so v mesto vkorakali Nemci.

»Stala sem na vogalu pri Veliki kavarni še z nekaterimi prijateljicami in prijatelji, ko je nemška motorizirana kolona zahrumlala po mestnih ulicah mimo zbrane množice. Zastave s ključastimi križi so vihrale z oken, pred Rotovžem pa je mladenič (17-18 let) vse vžičen snel eno od njih in z njo vihral proti okupatorski vojski. Zgroženi smo opazovali početje teh in še nekaterih Mariborčanov, ki so tako dočakali okupatorje.

Ni preteklo dosti časa, ko so Nemci čez porušeni most že postavili zasilno bry iz

lesenih opornikov in desk. Stražarji so ta prehod varovali dan in noč. V tistem času sem se družila z mladeničem, ki je bil starejši nekaj let. Nekega dne mi je dejal, da bi jo lahko Nemcem zagodila in zažgala začen sen most. Strinjala sem se, vendar nisva krenila v akcijo ne naslednji dan, pa tudi čez mesec ne. Poleg tega je nenehno preklinjal Svabe, češ da teptajo to našo zemljo. Seveda sem mu svoje občutke do okupatorja razodela tudi sama.

Čez teden dni me je ob 5. uri prebudilo razbijanje po vratih. Ko sem vsa preplašena odprla vrata, so v stanovanje vdrli gestapovci in me brez odgovora na vprašanje, kaj sem storila, odvedli v Sodno ulico. Nato so me zaslíševali pri »Pinterju« (sedaj je v tej zgradbi trgovina Jeklotehne), kjer so me gestapovci lasali, topli in mi grozili na različne načine. Iz mene so hoteli s silo izvleči, kje sem nameravala delati sabotaže. Venomer sem trdila, da s tem nimam ničesar skupnega, skratka, da to ni res. Odvedli so me v mariborske zapore, mislim, da v cello 87, kjer je bilo zaprtih več mladih. Zvedeli smo, da so gestapovci v tem času priprli še druge mlade ljudi, ki so bili ločeni v samicah.

In tako smo neke noči, bila je 22. ura ponoči, gledali skozi okno celice, kako so Švabi streljali prve talce. Zivo se spominjam, kako so osvetljeni z reflektorji ob steni stali trije fantje in mlado dekle med njimi. Že ko so jim zavezali črne trakove čez oči, so te odvrgli, si razpeli srajce na prsni ter vzklikali: »Živela sovjetska Rusi-

ja, živela svoboda!« Kasneje smo spoznali, da so bili z vzkliki na ustih, pred našimi očmi ustreljeni Slava Klavara, Milan Zidanšek in drugi mladi revolucionarji. Bili so prvi talci, ki so jih streljali v mariborskih zaporih. Nato smo bili večkrat žive priče, kako so okupatorji pobijali naše ljudi. Streljali so vsak teden dopoldan in vse grozote tudi posneli.

Mene so še večkrat zaslíševali. Hoteli so izvleči priznanje, da sem »saboterka«, mi obljubljali koncentracijsko taborišče, vendar svoje izjave nisem spremenila. Po šestih mesecih trpljenja v zatohlih zaporih so me s sedmimi zaporniki prepeljali v Graz. V celicah smo bili pomešani z zaporniki različnih narodnosti: Čehi, Poljaki, Slovenci in drugi. Tu so me zadržali dva do tri mesece. Nekega dne so se znova odprla vrata celice. »Zupančič Katica, raus,« je name zakričal stražar in me odvedel do avtomobila za zamreženimi okni, ki so mu pravili »Grinehainrich«. Odpeljali so me neznano kam, vendar sem kasneje zvedela, da so me premestili v Eisenerz. Vendar v tem zaporu nisem ostala dolgo. Znova so me odvedli v Graz, kjer sem doživela novo zaslíšanje. Prišla sem do »glavešine«, o katerem smo vedeli, da je odločal o življenju in smrti. Sele takrat sem končno spoznala, kdo me je ovadil. Težko je bilo spoznanje, da je bil to tako imenovani dober prijatelj. Po zaslíšanju so me znova odpeljali v Maribor, kjer sem ostala še približno tri mesece. V tem času sem nekajkrat srečala svojega »prijatelja«, sedaj že v gestapovski uniformi. Enkrat me je nagovoril in dejal, da mi bo pomagal ven.

Dejala sem mu: »Noter si me že spravil, ven pa bom prišla sama.«

Bilo je konec aprila 1942, pomlad je že trkala na vrata. Zrla sem skozi okno celice na drevesa, ki so začela zeleneti, in premišljala o mladosti, ki se izteka v mračnih luknjah Sodne ulice. Nekega den so se vrata celice odprla ob nenavadnem času. Spominjam se besed paznice, ki so mi dolgo

zvenele kot balzam za vse kasnejše trpljenje, ki sem ga preživljala na »svobodi« in ne več za štirimi zidovi. »Katica Zupančič, na prostost,« je dejala in odprla vrata, skozi katera sem vstopila pred približno letom dni.

S treskom so se zaprla vrata celice, kjer sem se postarala za leto dni in se napotila za paznico, katere koraki so odzvanjali po hodniku mariborskih zaporov. V pisarni so mi izdali potrdilo o prestani kazni in mi ukazali, naj se z njim že naslednji dan oglasim na »borzi dela«.

Pred vrati mrkega poslopja sem se še zadnjič ozrla na zamrežena okna in se v aprilskem popoldnevu leta 1942 napotila neznani usodi naproti. Bila sem brez strehe nad glavo, brez sredstev za preživljanje, siloma odstranjena od normalnega življenja za daljši čas. Brskala sem po spominu, kam naj grem med temi neznanimi obrazy, ki so v vrvežu hiteli vsak svojemu cilju naproti.

Nato se mi je v spomin prikradel žarek upanja, ki se je krepil, ko sem se na Teznu zaustavila pred stanovanjsko hišo, ki sem jo poznala. V njej je stanovala družina, ki me je morala poznati, saj sem bila pri njih že kot majhen otrok. Resnično sem se oddahnila, ko so me brez pomišljanja sprejeli pod streho. Že naslednji dan sem se napotila na ukazani naslov, kjer se je v čakalnici pred zamaščenimi vrati gnetlo že več ljudi. Med njimi je bilo kaj malo znanih obrazov. Toda v polmrazu predsobe sem opazila mlajše dekle mojih let, ki me je spominjalo na znano osebo.

Kradoma sva se spogledovali, dokler se nisem opogumila in se napotila k njej. Iz pogovora sva kmalu spoznali, da si nisva tuji. Zvedela sem, da Švabi zaposlujejo vse, ki so sposobni za delo. Mednje sva sodili tudi midve.

V »Luftmotorwerke«

Sprva so me zaposlili kot čistilko v delavskih barakah pri tovarni Luftmotorwerke,

VLASTA BELTRAM

KOMANDA MESTA KOPER

Področje komande mesta Koper sta si delili dve nemški diviziji: 188. divizija planinskih lovcev in 237. pehotna divizija, ki sta s svojim bojnim položajem (meja je potekala od Kopra prek Kubeda do Vodice v Čičariji in naprej) pokrili skoraj vse operativno območje komande mesta. Ostal je le majhen prazen prostor (levi breg Dragonje, Pregara-Abitanti-Močenigi), kamor se je »stisnila« in tu delovala do 25. novembra 1944.

Po odhodu iz Hrpeljcev je komanda mesta bivala v glavnem na prostem, pod šotori ali v bunkerjih. Cela Slovenska Istra je bila preprejena s temi bunkerji, kar je gotovo edinstven primer v Sloveniji, glede na množičnost tega pojava. Domiselnost ljudi pri pripravi bunkerjev je bila brezmejna. Skrivališča so gradili v hišah, v kamnitih zidovih, tako značilnih za Istro, na njivah, v gozdičih. Namenjena so bila za lastno uporabo, dajala pa so zavetje tudi političnim delavcem, ilegalcem in partizanom. Bunkerji so služili še za skladiščenje različnega materiala, ki je čakal na prevoz v Brkine in naprej. Ta skrivališča so bila vedno bolj potrebna, zato tudi vse bolj dragocena in so rešila ničkoliko življenj. Prav zaradi izrazito izpostavljenega ozemlja ni

bila verjetno nikjer v Sloveniji gradnja skrivališč tako razširjena kot v Slovenski Istri, saj tudi možnosti za skrivanje ali tajno delo ni bilo nikjer tako malo kot v Slovenski Istri. (Slovenska Istra v boju za svobodo, Koper 1976)

Od jeseni 1944 so bile v Slovenski Istri delovne in bivalne razmere vse težje zaradi vsakdanjih sovražniških podočkov, ropanj in strahovanj. Nemogoče je bilo tudi redno vzdrževati kurirske zveze z Brkini, saj je vodila pot prek dobro zastražene železniške proge.

Narodnoosvobodilno gibanje pa se je kljub težki situaciji razvijalo naprej in pridobivalo nove vrednote. Izvršene so bile volitve v krajevne NOO in izvoljene skupščine okrajnih NOO, čeprav to povsod ni bilo mogoče zaradi stalne sovražniške navzočnosti.

Oktobra 1944 je v Slovensko Istro prišla Mornariška skupina, ki jo je vodil poročnik France Dermota, z nalogo, da zbira podatke o sovražniških pomorskih objektih, izvaja akcije v mestih, ki jih bo zasedla in tam ustanovila po osvoboditvi luška zastopništva. Mornariška skupina je šele nastajala, zato se je povsem naslonila na komando mesta Koper, kar se je videlo tudi v

3

njenem nazivu – Mornariška skupina pri komandi mesta Koper. Živeli so pod istimi šotori, imeli skupno partijsko celico, komanda mesta jim je dajala materialno pomoč, odstopila pa jim je tudi nekaj borcev mornarjev. Novembra 1944 pa je postala Mornariška skupina že tako močna, da se je osamosvojila in se preimenovala v Mornariški odred Koper. Seveda pa so še naprej ostali v tesnem stiku s komando mesta.

Sovražnik je s svojimi ofenzivami neusmiljeno nadaljeval. Njemu se je priključila še prihajajoča zima, ki je za nekaj časa zopet pregnala borce iz gozdov v vas. Dne 31. oktobra se je komanda mesta nastanila v Zrnjovcu na Radinovi domačiji. Komandant Frenk je v pismu 1. 11. 1944 napisal: »Ponoči smo se premaknili zopet v vas po dveh mesecih in v isti noči so bile na novo postavljene tri sovražniške postojanke v sosednjih vaseh ... kakšni so živci ... Sedaj vidim, kaj je služba v zaledju na teritoriju, za katerega se danes bori ves svet ... (fotokopijo pisma hrani arhiv pok. muzeja Koper)»

Iste dne se je komanda mesta premaknila v Hrvoje, kjer je 4. novembra prestala sovražno ofenzivo, vendar brez izgub. Takrat je padlo nekaj borcev 1. čete bataljona Alma Vivoda, ki je bila na položaju pod Staro Mandrijo. Po ofenzivi se je komanda mesta Koper spet vrnila v gozd. Čez nekaj dni je zapadlo 10 cm snega.

Dne 25. novembra 1944 je bila nova nemška ofenziva, ki je povzročila pravo katastrofo. Uničen je bil bataljon Alma Vivoda, zajetih je bilo veliko borcev tega bataljona, komande mesta Buje in pet borcev komande mesta Koper. France Dermota je takole poročal o tej tragediji: »... sovražne sile so bataljon stisnile v grapo med Zrnjovcem in Topolovcem ter ga ... v kratkem času zajeli skupaj s komando mesta Buje ... Bilo je 12 mrtvih in 82 zajetih. Da je prišlo do hudega udara ni samo vzrok v taktiki, ampak

tudi izredno nepovoljen teren, ki ni ustrezen za kretanje večjih, slabo oboroženih skupin ...»

Huda zima in nenehni sovražniški izpadi so prisilili komando mesta Koper, da je izbrala novo taktiko za bivanje in delo. Razdelila se je v skupine po nekaj borcev, ki so se zadrževali v bunkerjih na področju Boršta, Glema in Truška.

Tragedija 9. februarja 1945

Tako se je prebijala komanda mesta Koper do 9. februarja 1945, ko so Nemci in fašisti obkolili bunker pod Hrpeljci, kjer je bil štab komande mesta. Edini preživeli te tragedije Valerij Jakomin – Jelen je natančno opisal dogodke tistega usodnega dne. Bunker, v katerem je prenočeval štab komande mesta Koper, je bil na dnu globeli, težko dostopen za napadalca, obenem pa past za borce same, ki se zaradi golih poboj nad bunkerjem niso mogli prebiti iz obroča. Borci so tako sprejeli boj, ki je trajal več ur. Ko je sovražnik ugotovil, da jim ne more do živga ne z bombami ne z di-

mom, je poslal po razstrelivo. Tako je polodne začel z miniranjem rušiti bunker. Sedaj ni bilo več rešitve. Komandant Frenk je ukazal borcem, naj najprej uničijo arhiv, nato pa se skušajo prebiti iz bunkerja. Sam pa se je ustrelil s pištolo, da ne bi prišel živ v roke sovražniku. Izpad iz bunkerja ni uspel in pet borcev je bilo zajetih. Nemci so jih predali italijanskim fašistom, ki so jih proti večeru odpeljali v Koper. Na cesti med Vangelom in Koprom je Valerij Jakomin zbežal, drugi štirje pa se niso več vrnil. Verjetno so končali svoja življenja v tržaški Rižarni.

Smrt komandanta Frenka je globoko odjeknila. Bil je zelo priljubljen med svojimi borci in ljudstvom. Hrabri boj, ki ga je vodil skupaj s tovariši, je začudil tudi napadalca, ki je zato pred razrušenim bunkerjem izkazal komandantu Frenku vojaško čast.

Ljudstvo je komandanta pokopalo v Laborju, kar pa ni šlo tako lahko. Kar tri dni so ga naskrivaj nosili do Laborja.

Po vojni so svoji prenesli njegove posmrtno ostanke v rojstno vas pri Črnomlju. Na kraju, kjer je padel, pa mu je istrsko ljudstvo postavilo spomenik v spomin in zahvalo.

Do osvoboditve

Komanda mesta Koper je ostala brez vodstva v trenutku, ko je bila njena navzočnost v Slovenski Istri zelo potrebna. Vodstvo narodnoosvobodilnega gibanja Slovenije je takrat dajalo velik pomen Slovenskemu primorju, saj je pričakovalo, da se bosta tu srečali jugoslovanska in zavezniška vojska. Zato je bil kmalu postavljen nov poveljniški kader komande mesta Koper. Politični kader je postal Janko Dekleva-Igor, takratni sekretar SKOJ v južnoprimorskem okrožju. V Slovenski Istri naj bi povezoval vojaško in politično dejavnost. Za novega komandanta je bil določen Ivan Dorbež-Bojan, ki pa ni nikoli prišel v Slovensko Istro, ker je na poti padel. Namestnik komandanta je postal Stane Hreščak. Do prihoda novega kadra je borce prevzel Mornariški odred Koper.

Razmere v Slovenski Istri so se začele spreminjati na boljše. Nemci so zapuščali postojanke, čutilo se je, da končno le prihaja svoboda. Narodnoosvobodilno gibanje se je zelo razgibalo. V začetku aprila sta prišla v Slovensko Istro 4. bataljon Bazoviške brigade (nekdanji Istrski odred), ki je tu izvajal akcije, in vodstvo okrožnega komiteja KPS za južnoprimorsko okrožje. Istra je postala središče aktivnosti v južnoprimorskem okrožju.

Tudi prenovljena komanda mesta Koper je ponovno zaživela. Njeni borci so izvajali akcije proti sovražniku, ki je v glavnem le še ropal po vaseh. Izpeljala je še zadnjo mobilizacijo in se z drugimi forumi pripravljala na osvoboditev Kopra in Slovenske Istre ter prevzem vojaške oblasti. Svoj sedež je iz Laborja prenesla v Marežice.

Dne 30. aprila 1945 je bil Koper osvobojen in komanda mesta je končno prenesla svoj sedež v Koper, po katerem je nosila svoje ime.

Konec

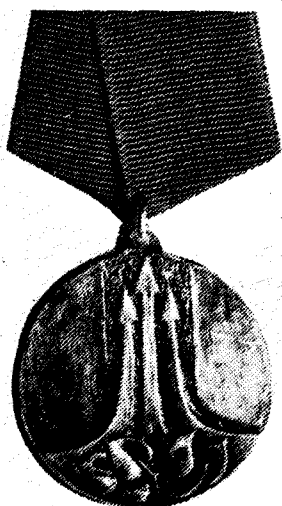
Partizanski znaki in medalje /116

Jurišni bataljon 18. divizije

Medalja jurišnega bataljona 18. divizije je likovno ena izmed zelo lepih slovenskih partizanskih medalj, realistična, vendar simbolično zelo bogata. Oblikoval jo je akademski kipar Stojan Batič, in to brezplačno. Skupno 150 medalj je izdelala delavnica Silva Cankarja v Ljubljani in pri teh ohranila vso kvaliteto, ki je značilna za to delavnico. Izdelanih je bilo 150 pozlačenih medalj za borce in 30 bronastih medalj za delovne organizacije, ki sodelujejo z bataljonskim odborom. Prva podelitev je bila 15. junija 1985 na zboru borcev v Ljubljani. Ob tej priložnosti je bilo podeljenih 50 medalj. Do medalj so upravičeni tudi svojci padlih pripadnikov bataljona.

Osemnajsta divizija je svojo jurišno četo ustanovila 27. avgusta 1944 kot prva med slovenskimi divizijami, samo tri dni pozneje je bila preimenovana v udarni bataljon. Ob ustanovitvi je imel 65 borcev. Spomladni 1945 je imel v treh četah več kot 100 borcev. Najmlajši je bil star 12 let, večina 17 in 18. V tretji »ruski« četi je bilo 36 borcev sovjetskih državljanov. Skozi bataljonske vrste je šlo od 200 do 220 borcev, po nepopolnih podatkih jih je padlo okoli 60, 120 je bilo ranjenih. Bataljon je bil razpuščen julija 1945 v Kamniku. Vse do konca vojne se je bojeval z Nemci in domobranci na Dolenjskem, v Suhi krajin, na Notranjskem, prvi je vkorakal v osvobo-

jeno Ljubljano. Med najpomembnejšimi bataljonskimi uspehi so bile zmage pri Knežji njivi, Velikem Lipju, Vinkovem vrhu in drugod. Janez J. Svajncer

Spominska medalja pripadnikov jurišnega bataljona 18. divizije.

kjer so izdelovali dele za letala, kot sem izvedela kasneje. Vendar tega dela nisem opravljala dolgo. Že po nekaj mesecih so me poklicali v tovarniško pisarno in mi dejali, da lahko več prispevam za veliko Nemčijo. Premestili so me v prvo proizvodno dvorano in me postavili za rezkalni stroj, kjer bi naj delala na ohišjih za ležaje.

Sprva se je bilo težko navaditi nenavadnega okolja in hrupa ki nas je obdajal z vseh strani. Pa tudi napis, s katerimi so nam ukazovali, da moramo s svojim delom prispevati k zmagi, in ki so viseli povsod po stenah, so zbujaali nekakšno grozo. Vendar sem se dela kmalu privadila in spoznala ljudi, ki so delali skupaj z mano.

Do prvega bombardiranja letalske tovarne je preteklo precej časa. V tem obdobju sem spoznala nekaj sovrstnic in sovrstnikov. Okupatorju smo skušali škodovati na več načinov, vendar z veliko opreznostjo, saj je nevarnost prežala z vseh strani. Ugotovila sem, da mi gestapo ni dal miru. To sem spoznala po tem, da so se »varnostniki« večkrat znašli na tistih mestih v podjetju, kjer bi jih človek najmanj pričakoval. Večkrat smo s prijatelji premišljali, kako priti med tiste, ki se bojujejo v hosti. Vendar smo o njih lahko slišali le malokaj. Priti iz Maribora v partizane ni bilo lahko. Zato smo bolj premišljali o tem, kako škodovati okupatorju in okrutnežem, ki so nas vsak dan priganjali k delu.

Iskali smo različne načine, od nepričakovanih »škratov« do upočasnjene ritma dela.

Spominjam se sedmega januarja 1944, ko se je vojna že dobobra razplamenela, mi pa še vedno nismo bili v sredi teh dogajanj. Resnično nam ni bilo lahko, vendar sem čutila, kot še nekateri moji somišljeniki, da mora biti v hosti peklensko. No, sami smo dočakali pekel 7. januarja 1944, ko so tovarniške sirene zatulile preplah pred letalskim napadom.

Veliko se nas je razbežalo proti današnji

Ptujski cesti skozi gozd, mnogi pa tudi proti železnici.

Nekaj čez enajsto uro zjutraj je bilo, ko smo v zraku že zagledali jato ameriških letelič trdnjav B-17 in kmalu nas je zračni pritisk že pometal na tla. Pogled proti tovarni je zakrival gost oblak prahu in dima.

Bilo je nekaj mrtvih, deli človeških teles pa so ležali razmetani po bližnjih drevesih. Tovarne Amerikanci niso zasedli.

Znova za rešetke

Čez nekaj dni sem predlagala starejši sodelavki, ki je delala pri stroju ob meni, naj nekoliko upočasni delovni ritem. »Za koga se pa toliko ženete,« sem jo vprašala.

Na to vprašanje mi ni odgovorila, le pogledala me je bolj srepo in grozeče.

Temu nisem pripisovala posebnega pomena, čeprav sem vedela, da gestapo sprašuje po meni. To mi je povedal mojster, ki me je opozoril na to, da proizvedejo, kako se vedemo pri delu. Bil je pač rodoljub in me je le opozoril na previdnost.

Vendar so Svabi zavohali, da se v naši skupini nekaj kuha, svoje pa je dodala moja starejša sodelavka, ki sem ji predlagala počasnejšo delo.

Čez teden dni so me poklicali v pisarno, kjer je za starinsko mizo sedelo nekaj gestapovcev. Kričali so name, da sem saboterka, me lasali in brcali ter nazadnje odvzeli tovarniško izkaznico, ki jo je imel vsak delavec. Nato so me nagnali v garderobo, kjer sem se preoblekla, in še isti dan sem se znova znašla za zapahi mariborskih zaporov.

Toda preživela sem tudi to in končno mi je uspelo priti med partizane.

V brigadi Miloša Zidanška

V brigadi Miloša Zidanška sem kot 18-letno dekle postala prava borka, oborožena s puško in pištolo. Pomlad je že trkala na vrata, ko smo na Pohorju, kjer smo se v glavnem zadrževali, gazili še sneg. Mraz

nam je lezel pod oblaci in »grizel« kosti, a smo ga premagovali s hitrimi premiki s položaja na položaj. Naša brigada je v tem času poleg mobilizacijske vloge odigrala velik pomen pri ohranjanju že deloma osvobojenega območja. Z domačini smo imeli pristne stike in si s tem zagotovili močno zaledje, kjer smo v stiski vedno našli pomoč. Sama sem se v novem okolju dokaj hitro zživela, saj sem se med borci počutila varneje kot prej v mestu, kjer nikoli nisi vedel, kdaj in kdo te bo prijel. Pohorski gozdovi so nam dajali varno zatočišče.

Nekajkrat smo krenili v akcijo, ki smo jo izpeljali bolj ali manj uspešno. Vendar je naša navzočnost močno spodbudila vse, ki so še vedno ječali pod okupatorjem. Nemci so bili tistikrat kot ranjena zver, ki se na vse pretege bojuje za svoj obstoj. Vendar smo jim z nenadnimi napadi in hitrim umikom čestokrat zadali boleče udarce. Ob menjavi položajev je bilo potrebno hitro premagati precejšnje razdalje. Prepeščiti smo morali kilometre. Vendar smo ženske, kolikor nas je bilo, to zlahka premagovale. Povsem enakovredno smo se kosale z drugimi borci in hrabro prestajale težave. Največ smo se zadrževali na območju današnje partizanske Rogle, Peska in drugih terenih, kjer je bilo varneje, ko smo sovražniku zadali udarec.

Opravila bolničarski izpit

V prvi polovici maja 1944, ko je na Štajerskem že uspešno delovala 14. divizija, me je nekega dne poklical komandir brigade in mi dejal, da me bodo premetili v Bračičvo brigado. Še z nekaj borci smo ponoči krenili na pot in po treh do štirih dnevih hokej prišli na položaje Bračičeve, ki se je takrat zadrževala nad Slovenj Gradcem pri Partizanki. Še nadalje sem želela ostati borka; to željo sem izrazila tudi komandantu čete. Želje pa mi niso mogli izpolniti, saj je dejal da najbolj potrebujejo bolničarje. In

kaj sem drugega hotela, kot podrediti se potrebam in zahtevam. Že nekaj dni po prihodu v 13. udarno, ki je do 1944. leta mnogokrat »krvavela« sem z drugimi 29 borci odšla na bolničarski tečaj.

Pri kmetu Urbanu nad Lehornom se je 10. maja 1944 zbralo okoli 30 borcev. Vsako jutro smo se že zgodaj zjutraj zbrali na »gumnu« pri veliki kmetiji in zbrano prisluhnili besedam doktorja Benigarja, ki je bil predavatelj in šef kirurške ekipe 4. operativne cone. Od jutra do večera smo se učili prve pomoči. Učil nas je, kako pomagati obstreljenemu, kako očistiti strelno rano in vrsto drugih stvari. Časa ni bilo dovolj. Zato smo morali znanje hitro sprejemati vase. Pravijo, da danes ni mogoče zbrano slediti predavanju več kot 45 minut. Mi smo to delali ure in ure. Le nekaj časa je bilo namenjeno prehrani in spanju. Na tečaju sem menila, da ne bom zmogla, saj me je zmrazilo že ob pogledu na kri, kaj šele na kaj hujšega. Vendar sem kasneje spoznala, da lahko človek premaga marsikaj. Menda si lahko mislite, s kakšnim prizadevanjem smo se takrat učili. Zaupanja brigade ne smem zapraviti, je ključvalo v meni. In tako je bilo v srcih vseh, ki so takrat obiskovali tečaj. Na veliki kmetiji je, poleg ustaljenega kmečkega dela pospešeno teklo poučevanje novih bolničarjev. Od 30 tečajnikov je bilo na predavanjih kar deset žensk. Velika večina je bila mladih, vendar na ljubimkanje ni bilo časa misliti. Če bi pa kaj takega morda kdo poskušal, je to hitro preprečilo budno predavateljevo oko.

Do 18. maja 1944 smo predelali že toliko gradiva, da je prišel čas preverjanja našega znanja. Izpit smo vsi, razen enega uspešno prestali. Še pred odhodom nam je predavatelj dejal: »Izkazali ste se in uspešno prestali prvo preizkušnjo. Naslednja bo težja, saj boste morali velikokrat izpostaviti svoja življenja za življenje soborcev. Mnogi pred vami so zaradi tega že padli pod točo krogel, vendar pri reševanju tovariša niso pomislili nase.

(se bo nadaljevalo)

Iz Slovenskih Konjic

Predstavitev knjige Pohorski partizani

V okviru praznovanj pred letošnjim 29. novembrom smo imeli 22. novembra v Ljudski knjižnici zelo prijeten literarni večer. Medse smo povabili avtorja knjige Pohorski partizani 1943 Mirka Fajdiga. Po uvodnih pozdravih in recitaciji skupine mladink je Mirko Fajdiga na prijeten in razumljiv način pripovedoval, kaj ga je pritegnilo k pisanju te knjige in kako je zbiral snov zanjo. Napisana je predvsem na podlagi dokumentacije iz partizanskih in okupatorje-

vih virov. Vsi, ki smo knjigo že prebrali, smo nad njo navdušeni in vidimo v njej stvaren prikaz dogajanj med NOB, posebno še na območju občine Slovenske Konjice. Skoraj presenečeni ugotavljamo, kako vsestransko je bilo razgibano naše Pohorje tudi v letu 1943, potem, ko je junaško padel prvi Pohorski bataljon pri Osankarici. Že v maju 1943 je začel delovati drugi Pohorski bataljon, na teren pa so začeli prihajati tudi aktivisti, ki so organizirali za sodelovanje z NOV ve-

liko naših ljudi. Poseben vpliv na naše ljudi je imel še Boris Vinter, domačin iz Zreč, ki je padel v letu 1945 kot komandant Šlandrove brigade. Borisu so ljudje zapuili in so bili tako pripravljene vse širše delovati z NOV. Še danes je v naših srcih živa njegova podoba in kar ne moremo se sprijazniti z dejstvom, da ni bil razglašen za narodnega heroja, saj je svoje herojstvo dokazoval v velikih bitkah in daroval tudi življenje.

Ob tej priložnosti je bila

tudi izražena želja, da bi imeli v naši občini že končno možnost izdati zgodovino NOB tega območja. Zbrana je že dokaj materiala, vendar doslej nismo uspeli dobiti avtorja, ki bi se lotil tega dela. Mirko Fajdiga nam je nekako obljubil, da se bo lotil še tega dela, za kar bi mu bili zelo hvaležni in bi ga vsestransko podprli, če bi to storil. V našo občino so segale vezi iz Maribora in Celja. Ves čas vojne se je tu veliko dogajalo, kar vse bi bilo potrebno opisati. **Julka Tajnikar**

Naša sodelavka Julka Tajnikar, zvesta sodelavka v pisarni občinskega odbora zveze borcev v Slovenskih Konjicah je letos ob vseh pezah življenja doživela tudi radostne trenutke: občinski sindikalni svet ji je natisnil pesniško zbirko, ki je v pravem pomenu besede »Pot skozi čas«. V njej so namreč zbrani verzi iz njenih partizanskih časov na rodnem Pohorju pa iz zgodnjih povojnih novinarskih in prosvetarskih let in vse do današnjega dne.

Predstavimo jo z dvema pesmima, s trpko znano Svobodo, upesnjeno v maju 1945. leta, ter s trpko zrelim »Boli me...« kot ji je privrel izpod peresa v juliju 1981.

Svoboda

*Iz vonja divnih cvetlic
iz majske pomladi
se je utrgal klic:
Svoboda!*

*Vstalo je novo življenje
kakor na gradu zakletem,
umaknilo se je trpljenju,
klicu: Svoboda!*

*Na vrtu je deklica zala
priklanjala k rožam svoj stas,
ko fantje so peli skoz vas
v svobodi.*

*Oh, da je dragi med njimi,
še jaz bi zapela na glas,
a padel je lani pozimi
za zlato svobodo.*

*Saj je neumno, kaj mislim
in drugim zavidam radost,
ni li najdražje od vsega,
da narod trpeči je prost.*

*Zato še jaz vzkliknem: Svoboda,
najdražje v življenju si mi,
Vsa sreča in sladka ljubezen
mi združena s tabo živi.*

Maj 1945

Boli me...

*Boli me, da je takšen ta naš svet,
ko lahko bil bi kakor rožni vrt
pa dan na dan po njem kosi
nasilna smrt.*

*Boli me, ko umirajo ljudje,
ki si žele, da mir bi bil povsod.
Saj zemlja je dovolj bogata, da v miru
preživi svoj rod.*

Julij 1981

Monografija Partizanski kurirji

Trideset ali pa še večletno zbiranje gradiva o ZV zvezah v Sloveniji, v zadnjem času pa še v zamejski Koroški je končano. Letos bo izšla o tem obsežnejša monografija.

Uvod h knjigi so napisali: Lidija Šentjunc, inž. Lojze Miha-Rojc, prvi neposredni organizator teh zvez in Vladimir Žukovec, nekdanji komandant TV kurirskih postaj Slovenije.

Monografija o TV zvezah Slovenije naj bi imela več kot 700 strah, z okrog 100 fotografijami, 12 najpomembnejšimi dokumenti in zemljevidi po sektorjih v bistvu ponazorila nastanek in razvoj TV kurirskih postaj Slovenije med vojno.

Njeno vsebino naj bi na drobneje predstavili na tiskovni konferenci, ki bo v Ljubljani v prvi polovici decembra.

Organizacija kurirskih TV

postaj v Sloveniji, katere pobudnik je bil Boris Kidrič, Ivan Maček-Matija pa organizator, je bila med vojno, ne le v naši ožji domovini in v Jugoslaviji, temveč tudi v uporniškem gibanju po vsej Evropi edinstven primer.

Vsa Slovenija, od Bele krajine, Prekmurja do Gorenjske, Slovenske Istre in Benečije, od Štajerske, Dolenjske, Notranjske do Primorske je bila prepletena s TV linijami. Na TV postajah so delovale manjše skupine posebno pogumnih borcev, po večini člani Skoja ali partije. Posebno huda ovira za kurirje je bila v času okupacije razkosana Slovenija. Njena posamezna območja so bila pod nemško, italijansko ali madžarsko okupacijo. Veliko težav, vendar ne nepremagljivo, je pomenila žična ograja, posejana z minami med nemško in italijansko

mejo, ki je potekala od Polhograjskih Dolomitov, mimo Ljubljane vse do Kostanjevice na Dolenjskem.

V Sloveniji je bilo na 145 TV postajah vključenih nad 2.000 borcev. Med njimi je pri izpolnjevanju svojih dolžnosti padlo več kot 500 tovarišev.

Monografijo o TV zvezah bodo natisnili v 6.000 izvodih v tiskarni Zrinski v Čakovcu. Precej izvodov so kupili že v predprodaji s ceno 1.500 dinarjev, medtem ko jo bo mogoče v redni prodaji kupiti po 2.000 dinarjev. Medtem ko jo bodo še živeči kurirji s posvetilom prejeli zastoj.

Publikacijo bodo kurirji izdali v samozaložbi. Denar zanjo so zbirali tako, da so več let prodajali posamezne stenske koledarje. Na njih so bile na umetniški način upodobljene posamezne parti-

zanske domačije s Pohorja, Koroške, Gorenjske, Dolenjske, Notranjske ali pa pomembnejše postojanke pred vojno in med njo.

V drugi polovici leta 1944. je narodnoosvobodilna vojska Slovenije štela okrog 40.000 bork in borcev. Sovražnik je imel v tem času več kot 650 postojankah približno 120.000 vojakov. Torej 3 njegovi vojaki na enega borca.

Partizanske kurirske in telefonske zveze pa so kljub temu delovale hitro in zanesljivo.

Dan na dan, pravzaprav ponoči, ne glede na vremenske razmere pozimi in poleti so TV kurirji prenašali in odnašali sporočila z glavnega partizanskega središča Kočevskem Rogu v politične in vojaške enote, ki so bile razporejene po vsej Sloveniji.

Partizanski kurirji so bili prav gotovo tihi junaki pogumnih dejanj.

Drago Miklavc

Umetniki, udeleženci NOB

Štefan Suhi

Ob 70-letnici rojstva

Slovenski baletnik, koreograf in baletni vzgojitelj Štefan Suhi praznuje te dni (11. decembra 1985) sedemdesetletnico. Njegova družina izhaja iz Novega mesta. Po osnovni šoli v svojem rodnem kraju se je vpisal v Ljubljani na Srednjo tehnično šolo, v tem času je že obiskoval ure iz petja in baleta na državnem konservatoriju. V baletni zbor ljubljanske opere je stopil leta 1934, sodeloval je pri baletnih, opernih in operetnih predstavah in poleg tega še statiral v Drami. Leta 1936 je odšel na povabilo Slavka Eržena v Beograd, kjer je bil angažiran kot član baletnega zbora beograjske Opere. Hkrati je obiskoval baletno šolo pri znanih pedagoginjah Jeleni Poljakovi in Nini Kirsanovi. Tu je hitro napredoval in začel nastopati v manjših solističnih vlogah. Leta 1941 je maja odšel domov v Novo mesto in tam pričakal vabilo direktorje ljubljanske Opere za angažma baletnega solista. Začelo se je zanj resno ustvarjalno obdobje: plesal je najrazličnejše baletne vloge. V tem času je začel sodelovati z Osvobodilno fronto in bil večkrat aretiran in zaprt v belgijski, šentpeterski in domobranski kasarni v Ljubljani. Po odhodu dveh bratov v partizane se je leta 1942 odločil, da se jima pridruži.

Njegova partizanska pot se je začela maja 1942, ko se je priključil Krškemu odredu. V boju z belogardisti julija 1942 na sektorju Prečna-Cešča vas je bil prvič ranjen. Kot rekonvalescent se je pridružil aktivistom na terenu. Ko se je kasneje vrnil v odred, je bila ustanovljena Gubčeva brigada, ki

so ji priključili tudi tretjo četo Krškega odreda. Suhi se je udeležil propagandnih pohodov Gubčeve brigade in tudi bojev na Dobu in Ajdovcu. Nato so ga poklicali v novomeško okrožje, potrebovali so ga pri organizaciji večjih propagandnih mitingov. Tu je sodeloval z Bogdanom Osolnikom, Maro Rupeno in drugimi. Hkrati je delal tudi kot obveščevalec na terenu (Šentrupert, Mokronog), ki mu je bil dodeljen. Ob neki tajni akciji (Zloganje - Skocjan) je bil hudo ranjen. Ujeli so ga Italijani in prepeljali v vojaško bolnišnico v Novem mestu. V bolnišnici se je seznanil z italijanskim oficirjem, ki je bil simpatizer NOB in je izročal sanitetni material očetu Štefanu Suhiju.

Po italijanski kapitulaciji se je Suhi ponovno priključil brcem NOB. Ker se vedno zaradi invalidnosti ni bil sposoben za plesno novih bitk, so ga poslali na osvobojeno ozemlje, kjer se je v Črnomlju pridružil februarja 1944 ustanovljenemu Slovenskemu narodnemu gledališču. Na odskih tečajih (V Črnomlju in Semiču) je bil vzgojitelj in predavatelj za plesno umetnost. S tečajniki je ustanovil Folklorno plesno skupino, ki je nastopala na plesno obojenem ozemlju. Suhi je bil koreograf na nešteti velikih kulturnoumetniških prireditvah v Črnomlju in belokrajskih vaseh. Koreografil je tudi plesno paradijo Hitlerjeva veličina in Dvořakove Slovanske plesne, ki jih je njegova plesna skupina plesala na velikem mitingu v Metliki ob srečanju slovenskih in hrvatskih brigad. Nastopil je tudi na

glasbeno-plesnem večeru z Vladošo Simčičevo-Tiranovo in Janezom Kuharjem aprila 1944 v Črnomlju. Kasneje je bil dodeljen kot vodja in organizator kulturnoprosvetnih odborov na Notranjskem (Bloke). Po napadu Rupnikovega bataljona na Prezid je bil ponovno ranjen in odpeljan v bolnišnico. Kot rekonvalescenta so ga poslali v Črnomelj, od koder je odšel na pot proti Gorskemu kotarju in Trstu. Po odhodu iz Trsta se je vrnil v Ljubljano, kjer je bil dodeljen 15. diviziji do demobilizacije oktobra 1945, nato pa se je vključil v baletni ansambel ljubljanske Opere, kjer je bil solist vse do leta 1950. To leto je odšel v Pariz na izpopolnjevanje pri znanih plesnih pedagogih Egorovi, Preobraženski, Knjazevu in Dolores Moreni. Po vrnitvi iz Pariza je sprejel mesto šefa baleta, pedagoga in solista v osi- ješkem gledališču. Tu je ustanovil in organiziral baletno šolo. V Osijeku je koreografil tri celovečerne baleta: Vraga na vasi (F. Lhotka), Tujca (S. Bombardelli) in Balado (D. Savin) ter vrsto baletnih vložkov v različnih operah. V Osijeku je vzgojil vrsto učencev, ki so kasneje postali pomembni baletni solisti v Zagrebu, Saraje-

vu in na Reki (A. Marinić, S. Pervan, M. Maksimović...).

Leta 1960 se je vrnil na povabilo Pie in Pina Mlakarja v Ljubljano, kjer je prevzel mesto baletnega mojstra in solista. V ljubljanski Operi je plesal veliko pomembnih baletnih vlog, za svojo najuspešnejšo vlogo pa ima Jaga v baletu Otello. Koreografil je baletne uprizoritve v Osijeku, Ljubljani in Mariboru. Za svoje umetniško in vzgojiteljsko delo je bil odlikovan z redom zaslug za narod in z redom zaslug za narod s srebrnimi žarki. Leta 1968 je odšel kot solist ljubljanske Opere v zaslužen pokoj.

Štefan Suhi je bil eden redkih plesnih umetnikov (Zorž Skrgin, Marta Paulinova...) ki so se udeležili narodnoosvobodilnega boja. S svojo aktivno udeležbo je omogočil, da je imela v paleti umetniških vej, ki so sestavljale drevo partizanske kulture, svoje mesto tudi plesna umetnost. Bil je kot borec večkrat ranjen, a to ga ni moglo odvrniti od poti, ki si jo je začrtal. Vedno znova si je pozdravil rane in si vedno znova zastavljal nove naloge v narodnoosvobodilnem gibanju. Zato mu moramo njegovi partizanski kolegi prisrčno stisniti roko ob njegovem življenjskem jubileju in mu želiti še mnogo let življenja. Naš jubila-nt v prostem času piše poezijo iz dni, ki jih ne more pozabiti. Svojih pesmi ne objavlja, le tu in tam jih sramežljivo pokaže kakšnemu prijatelju. Ena izmed mnogih njegovih pesmi se glasi:

Trnova pot

*Mnogo, mnogo nas je
naučila
ta naša trnova pot,
nas vse, ki smo po njej
hodili,
hvaležni ji moramo biti,
da smo tu in še živimo!*

Dušan Mevlja

Šala? Objestnost? Smrt domačije? S popotovanja po Kozjanskem. Hišna številka na stari češnji je le še sled nekega daljnega življenja v teh gorah. In da se ne bi pozabilo, da so tu, kjer so se križale partizanska poti, živeli nekoč trdni kmetje, zavedni ljudje, ki jih ni nič zmoglo pregnati v dolino s svojega. Pregnela pa jih je - naša nemoč, zaobsežna v zvoneh besedah, puhlih frazah občinskih letnih, srednjeročnih in še kakšnih načrtov, bobneče ugotovitve, ki se vse po vrsti začenjajo »treba bo«, morali bomo«, »skrajni čas je... Nikakršnega časa ni več za hišno številko 45, saj se je tudi hiša podrla, ljudje pa so za vselej odšli v dolino.

mst

LJUBLJANA

Vrsta prireditev ob dnevu republike

V počastitev dneva republike, 40-letnice miru in svobode ter 40-letnice razglasitve republike so se minuli teden zvrstile številne kulturne prireditve po vsej ožji in širši domovini in med našimi rojaki v zamejstvu. Ponekod so praznovanje zaznamovali z novimi delovnimi uspehi, kar velja predvsem za rudarje. Praznični utrip je bilo čutiti tudi v Ljubljani.

Na nevsakdanji slovesnosti so se v klubu Maksa Perca sestali nekdanji borci NOV, ki so letos ob obletnici vstaje slovenskega ljudstva in 40-letnici zmage nad fašizmom prekosarili nekaj čez tisoč kilometrov dolgo pot od Ankara do Ulcinja. Bili so to: Jože Jenič, Jože Muzič, Alojz Erbežnik, Stane Bobek, Milan Izboršek, Franc Zbadn, Danilo Pertot, Franc Avguštin, Rajko Miketič, ki se je žal pred štartom huje ponesrečil, vendar ima precejšnje zasluge, da je

Razvitje prapora in poimenovanje pionirskega odreda

Ob dnevu republike v Domu JLA

V klubu Maksa Perca

Nekdanji medvojni invalidi, aktivisti in narodni heroji NOV

ta kolesarska prireditev tudi uspela; enako velja tudi za Marico Pertot kot stvarstvo ob tej enkratni prireditvi. Na slovesnosti, ki so se je udeležili predstavniki RO ZZB NOV Slovenije (pokrovitelj) mestnega izvršnega sveta, mestnega odbora ZZB NOV ter OO ZZB NOV Biograda na moru, je predsednik kluba Maksa Perca Dušan Rozman izročil spominske plakete udeležencem te kolesarske prireditve in najzaslužnejšim. Prihodnje leto naj bi se s kolesi podali na pot po poteh legendarne 14. divizije na Štajersko.

Istega dne so družbenopolitične organizacije občine Ljubljana Šiška priredile sprejem za nekdanje predvojnne aktiviste, borce in narodne heroje NOV s tega območja. V sproščenem in tovariškem ozračju so obujali spomine na preteklo obdobje, nekdanji predvojni aktivisti, borci in narodni heroji NOV pa so prejeli tudi monografijo Edvarda Kardelja.

Slovesno je bilo tudi v OŠ Valentin Vodnik, kjer so cibicane sprejeli v pionirsko organizacijo, pionirski odred OŠ Miško Kranjca v ustanavljanju v krajevni skupnosti Bratov Hvaličev-Mici. Prireditve v počastitev pomembnih obletnic in dan republike je bila sklenjena s prisrčnim kulturnim programom, ki so ga pripravili učenci OŠ Valentin Vodnik.

JOŽE ČURIN

CERKNO

Skrb za ohranitev pomnikov

Na posebni slovesnosti so prestavniki petih regijskih zdravstvenih ustanov, Gorenjske bolnišnice iz Jesenic, bolnišnice dr. Derganc iz Sempetra pri Novi Gorici, Univerzitetnega inštituta in bolnišnice za pljučne bolezni z Golnika, Zdravstvenega centra iz Kopra in Psihiatrične bolnišnice iz Idrije podpisali listino o pokroviteljstvu nad partizansko bolnišnico Franjo. Podobno listino o skrbi nad Partizansko tiskarno Slovenijo pa so podpisali predstavniki CGP Delo iz Ljubljane in ZTT iz Trsta.

Pobudo o podpisu listin oziroma skrbi za ohranitev omenjenih spomenikov, ki sodita v svetovno dediščino materialne kulture so že pred štirimi leti dali v idrijskem Mestnem muzeju. Do prihodnje pomladi pa se bodo posebnemu družbenemu dogovoru o zagotavljanju sredstev pridružile še interesne skupnosti 15 primorskih in gorenjskih občin, ki se razprostirajo na ozemlju, kjer je sredi vojne vihrje deloval 9. korpus. Akcijo, ki je zaživela s podpisom listin, gre pozdraviti z vidika dragocenosti spomenikov, saj sta med redkimi, ki sta po toliko letih ohranila svojo izvirno podobo.

S stalnim zagotavljanjem sredstev in sprotim preverjanjem opravljenega dela pa bo mogoče partizansko bolnišnico Franjo ter Tiskarno Slovenijo ohraniti tudi prihodnjim rodovom. Že prihodnje leto bodo v Franji zavarovali brežine, obnovili električno centralo, dopolnili inventar in izboljšali dostop do nje. V Tiskarni Slovenija, ki je vzorno ohranjena, pa bodo najprej obnovili eno izmed poslopij, ki ga je pred dnevi poškodovalo polomljeno drevje, in na novo uredili strojnico, ki ni povsem avtentična, ter dogradili pot do objektov. S tem bo tiskarna ostala spomenik tehnologiji stavljenja v tistih časih, ko je v njej nastajal prvi in edini dnevnik v zaslužjeni Evropi.

Sicer pa sta spomenika dobro obiskana. Od 7. julija 1945 do danes je partizansko bolnišnico Franjo obiskalo 970.000 obiskovalcev. Partizansko tiskarno Slovenijo pa zaradi njene odmaknjenosti le nekaj tisoč obiskovalcev. Z ureditvijo ceste v njeno bližino bo v prihodnje vsekakor dostopnejša, še posebej če upoštevamo, da je postavljena nad dolino Kanomljice in ob najbolj privlačni ter poučni poti, na kateri se lahko obiskovalec seznani z najstarejšimi pomniki o delovanju idrijskega rudnika, partizansko bolnišnico Pavlo in z Mrzlo rupe – velikim partizanskim križiščem Primorske F. ŠEMRL

CELJE

Interniranci o svojem delu

Že nekaj let se nekdanji celjski interniranci zelo zavzeto udeležujejo prireditve, ki jih organizira njihova komisija pri občinskem odboru ZZB NOV. Zato ni posebno težko oblikovati letnih načrtov dela, kajti člani ob različnih priložnostih glasno izražajo svoj interes za sodelovanje in dajejo tudi ustrezne usmeritve za snovanje načrtov. Zlasti se je to pokazalo na srečanju v Zdravilišču Dobrna. Več kot 70 bivših internirancev je po tej priložnosti posvetilo trenutke v spomin na osvoboditev pred 40 leti.

Srečanje se je končalo s koncertom akademskega pevskega zbora Boris Kidrič iz Celja. Ta osrednja prireditev pa je bila le ena od tistih, kjer so imeli bivši interniranci priložnost na snidenje. Pomladanski in jesenski čas sta obdobji, ko prirajajo izlete k spominskim obeležjem in v zanimive kraje doma in v tujini. Z dvema avtobusoma so se interniranci napotili na Gosposvetsko polje in se tam seznanili z nastankom in razvojem slovenske dežele. Nato so obiskali podružnico Mauthausna, ostanke taborišča in spomenik na Ljubelju, kjer so položili venec.

Na graškem pokopališču, kjer so leta 1961 odkrili mogočen spomenik, zgrajen iz pohorskega granita, se vsako leto na dan mrtvih zbere številne delegacije, da počastijo spomin na 2.516 borcev, talcev, internirancev ter žrtev fašizma, katerih imena so vklesana z zlatimi črkami. Med njimi je 1.213 Slovencev, pretežno s štajerskega območja. Že nekaj dni prej, v oktobru, so se interniranci in svojci iz Celja odpeljali z avtobusom na omenjeno grobišče, kjer so počastili spomin na umrle. Še prej so obiskali mariborski muzej revolucije. Mnogi med udeleženci so prvič slišali, da je tu pokopanih 11 narodnih herojev (Slander, Klavara, Vrnunč, Hermanko, Kerencič, Iršič, Sarh, Menih, Mede, Vresk in Mravljak). Interniranci iz Celja so se vključili tudi v delegacije, ki so se udeležile spominskih slovesnosti v taboriščih Dachau, Ravensbrück in Jasenovac in v bivšem zbirnem taborišču Brestanica. Svojo aktivnost so končali z obiskom zgodovinskega otoka Visa, kjer so jih tri dni spremljali borci tamkajšnje organizacije in jim razkazali vsa pomembna spominska obeležja NOB.

RISTO GAJŠEK

MARIBOR RUŠE

Muzejska zbirka NOB

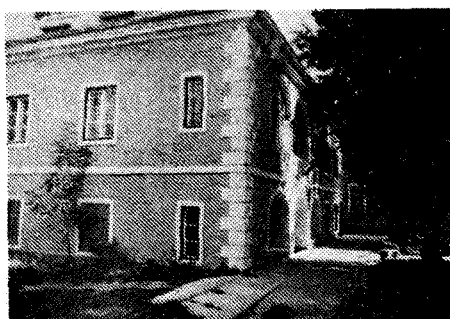
Prizadevanja posameznih požrtvovalnih delavnikov, zlasti pa komisije za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih izročil NOB pri občinskem odboru ZZB NOV Maribor Ruše niso bila zaman: v kraju so dobili prostore, v katerih bo muzejska zbirka NOB občine Maribor Ruše.

V teh prostorih bodo skupaj s strokovnimi delavci Muzeja narodne osvoboditve Maribor pripravljali občasne ali pa stalne razstave iz predvojnih in medvojnih dni. Eno so že pripravili, in sicer o ustanovitvi in bojni poti Lackovega odreda, ki se je med vojno veliko zadrževal na območju današnje ruške občine in tu izvedel vrsto uspešnih akcij. Drugo bodo organizirali januarja prihodnjega leta ob 43. obletnici, ko je na junaški način padel prvi Pohorski bataljon, v katerem je bilo tudi precej Rušanov. Čeprav je dosedanje gradivo z obeh strani bolj ali manj zelo znano širši javnosti, vseeno razstavi privabita veliko obiskovalcev.

Da so lahko dobili tako potrebne prostore, se morajo med drugim zahvaliti Tovarni dušika Ruše, ki jim je izdatno pomagala.

Okolje, ki ga že urejajo, imajo namen pozneje preimenovali v spominski park. V njem naj bi postavili doprsne kipe predvojnih in medvojnih revolucionarjem, ki imajo velike zasluge na kulturnem področju samega kraja.

DRAGO MIKLAVEC

Poslopje, v katerem je v spodnjih prostorih muzejska zbirka NOB občine Maribor Ruše

ŽIRI

Pomnik Žirovski četi

Zveza borcev Žiri je v Žirovskem vrhu odkrila pomnik Žirovski četi. Kratak oris zgodovine Žirovske čete je podal njen nekdanji borec polkovnik JLA Janez Jan. Četa je bila ustanovljena 23. marca 1943 v Bronu v Žirovskem vrhu nad Zalo v sestavi tretjega bataljona Gorenjskega odreda. Pomnik je odkril Branislav Žigon-Sokol, upokojeni podpolkovnik JLA in prvi politični komisar Žirovske čete.

Prebivalci Žirovskega vrha in bivši borci čete so imeli nato tovariško srečanje v lovskem domu na Javorču. Srečanja so se udeležili tudi Anton Kržišnik-Ljubo, nekdanji politični komisar Gorenjskega odreda, Ivo Javor-Igor, prvi komandant Gorenjske brigade in Milan Zakelj-Zirovnik, tedanji sekretar KPS v rajonu Poljan. Srečanje je bilo prijetno in veselo. Posebno so se borci razveselili bivše aktivistke partizanske pesnice Pavle Benedik, Primožev iz Jazbin nad Malenkskim vrhom. Ta je navzoče po odkritju spomenika Žirovski četi pozdravila s prigodno pesmijo.

Pozdravljena Žirovska četa:

Na vašo željo spet se vam oglašam,
Od tam, kjer gora Malenska stoji,
tovariške pozdrave vam prinašam,
od dobrih kmečkih, hribovskih ljudi.

Za hip vrnite v mislih se v gozdove.
Kako ste tam pogrešali svoj dom.
Zazirali ste v gorske se domove,
boječ se, da vam pot prestreže grom.

Žirovci dragi, ti, Žirovska četa!
Na ploči tej je shranjen vaš spomin.
Želim vam zdravja in – na mnoga leta,
jaz, vaša znanka z Malenskih melin.

JANKO MROVLJE

NOVA GORICA

Srečanje borcev jubilarantov

Koordinacijski odbor Združenja borcev in vojaških vojni invalidov NOB Nova Gorica je ob dnevu republike organiziral četrto tradicionalno srečanje borcev in vojaških vojni invalidov Nove Gorice v počastitev svojih članov, ki letos praznujejo šestdeseto, sedemdeseto, osemdeseto in večjo letnico. S tem pa so počastili tudi dan republike in 40-letnico konca druge svetovne vojne. Bilo je v četrtek, 21. novembra, v osnovni šoli Devetega korpusa v Novi Gorici. Slavnostni govornik je bil Branko Dolenc, predsednik občinske konference SZDL.

Ob tej priložnosti je združenje borcev NOV iz krajevene skupnosti razvilo borčevski prapor. V kulturnem programu so sodelovali moški pevski zbor Soča iz Nove Gorice in učenci osnovne šole 9. korpusa NOVJ iz Nove Gorice.

MILE GOJKOVIČ

KOČEVJE

Ocena tekmovanja

Zmagovalna ekipa

Predsedstvo občinske konference ZRVS Kočevje je na seji med drugim obravnavala oceno izvedbe občinskega tekmovanja v vojaških spretnostih. Ugotovili so, da je bila udeležba zadovoljiva in da je na tem tekmovanju 1. mesto dosegla ekipa občinskega štaba teritorialne obrambe Kočevje. Tekmovanje je nad vse uspelo in zato so sprejeli sklep, da bodo to tekmovanje organizirali vsako leto. Obravnavali so tudi predloge za priznanja za delo na področju ZRVS. Ob tem so se zavzeli, da je potrebno ugotoviti, zakaj nekateri posamezniki zanemarijo usposabljanje. Zato so priporočili vsem organizacijam in aktivom, naj na sestankih v zimskem obdobju obravnavajo tudi vprašanje udeležbe na predavanjih in tekmovanjih za vojaške spretnosti, ki jih prireja občinska organizacija. Obravnavali so tudi priprave na praznovanje 22. decembra, dneva JLA. Sprejeli so sklep, da bo osrednja proslava v počastitev tega dneva v Šeškovem domu v Kočevju. Zavzeli so se tudi za to, naj komisija za obveščanje stori več, da bodo objavljeni sestavki iz dela in organizacije ZRVS.

VIKTOR DRAGOŠ

RADOVLJICA

Razstava malega vojnega muzeja

Do 15. decembra je v galeriji Šivčeva hiša v Radovljici na ogled zanimiva dokumentarna razstava Julijske Alpe v prvi svetovni vojni. Pripravilo jo je društvo Mali vojni muzej, v katerem je vključeno že okrog sedemdeset ljubiteljev in zbiralcev starih dokumentov in predmetov z nekdanjih bojišč na Gorenjskem in Primorskem. Pobudnika in začetnika zbiranja in urejanja teh zbirk sta prof. Janko Stušek in Tomaž Budkovič. Mali vojni muzej ima zazdaj sedež v Bohinjski Bistrici, prireja pa razstave tudi v drugih krajih, predvsem v kulturnih društvih, šolah in delovnih organizacijah. Zbirke so bile postavljene že razen v Bohinjski Bistrici tudi v Lescah, Tolminu, Gorenji vasi, Mariboru v Poljčah in na Bledu. V zbirki je nad 1100 predmetov opreme, orožja, odlikovanj, oznak, listin in fotografij.

Razstava ima namen prikazati ves nesmisel vojne in njenih žrtev v letih 1915 do 1918 v najlepših predelih naših Julijcev. JR

RAVNE NA KOROŠKEM

Obrambni dan za občinske uslužbence

Skupščina občine Ravne na Koroškem je organizirala obrambni dan za svoje uslužbence. Zjutraj ob osmi uri se je zbralo približno 80 uslužbencev pred kulturnim domom v Crni. Tu jim je orisal zgodovinsko preteklost kraja Črne in okolice Ignac Zdovc. Trije uslužbenci občine Ravne so pred obeležje 221 padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja iz Črne in okolice položili venec in vsi so se poklonili spominu na žrtve v minuti tišine. Uslužbenci občine Ravne so še obiskali doprsni kip narodnega heroja Toneta Okrogarja-Nestla.

Nato je avtobus odpeljal do spomenika na Pristavi. Tu sta udeležencem pripovedovala o tej največji bitki na Koroškem udeleženci te bitke Sivester Grabner in Ignac Zdovc. Ta boj je bil med 19. in 24. avgustom leta 1944. S tem je bil prvi del obrambnega programa končan. V Koprivni so se naši udeleženci seznanjali z življenjem vojakov na meji. Vojaki so po programu razkazali in opisali najnovejša orožja, ki ga uporabljajo pri varovanju naših meja. Med predavanjem vojakov in starešin na karavli pod Olšovo so se na obrambnem dnevu naši udeleženci iz občine Ravne zahvalili vojakom ter jim podelili lepe knjižne nagrade. V popoldanskem času so udeleženci občine priredili piknik pri šoli v Koprivni. Povabili so vojaške in skupno veselje se je zavleklo v noč. V oddaljenih krajih ob državni meji so takšni in podobni obiski močno zaželeni.

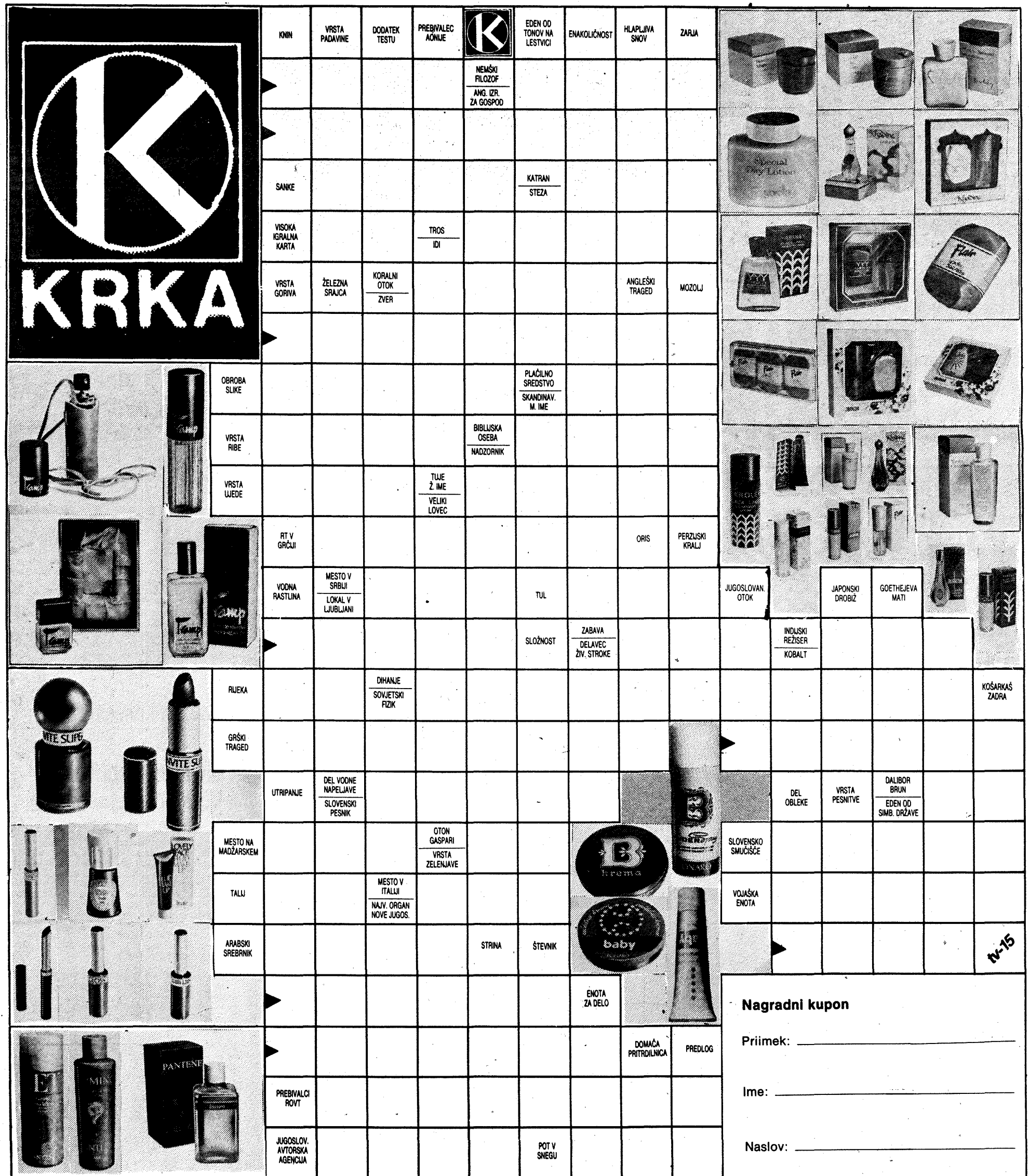
I. Z.

NAGRADNA KRIŽANKA

KRKA
NOVO MESTO

Razpis nagradne križanke

Tokrat vam je pripravila nagradno križanko KRKA Novo mesto. Pravilne rešitve pošljite do 19. decembra 1985 na naslov: Uredništvo TV-15 Naš tovariš, Miklošičeva 28, 61000 Ljubljana. Na spodnji levi rob pa pripišite KRKA Novo mesto. Tri reševalce čakajo knjižne nagrade iz programa Založbe Borec.

Dodatek k podobi blejskega župana Franca Paara

V številki 41 z dne 17. oktobra letos je bil objavljen celostranski zapis prizadevnega Jožeta Vidica o zgoraj imenovanem nemškem županu Paaru, ki je na Bledu županoval vsa okupacijska leta. Da je o njem toliko in še posebej napisal tako, kot je – pravi Vidic na koncu – je predvsem zaradi silovite gonje proti ravnanju s sodelavci okupatorja pri nas po koncu vojne. Nacistični župan Paar je bil zanimiva osebnost, star, pronicljiv in inteligenten ter deloven možak, poleg tega pa tudi ni bil osebno slab človek. Vse to se je pokazalo prav v času njegovega nevarnega nacističnega županovanja na Bledu. V tem času je številnim ljudem storil tudi toliko uslug, da je na povojnem procesu proti njemu v njegov prid govorilo vseh 28 poklicanih prič. Čeprav je bil obtožen – a zelo pavšalno – kot stoodstotni nacist in kulturbundovec, ki je vestno izvrševal vse nacistične županske naloge, je pri tem skušal navezovati tudi stike z NOG, pomagal pa je tudi celi vrsti domačinov, da niso postali žrtve krvavega gestapovskega nasilja. Ker je bilo tako, je Vrhovno sodišče SRS – to je bilo septembra 1946 – Paarovim medvojnimi »dobrim delom« dalo precej večjo vrednost kot tistemu, kar je storil kot nacist. Obsojen je bil na 7 let zapora, a so ga zaradi dobrega obnašanja, gostinskih spretnosti in delavnosti spustili že 1951. leta. Tudi po tem se je izkazal kot prizadeven gostinski itd. strokovnjak.

Vse to je v glavnih črtah opisal Jože Vidic v omenjenem prispevku. Žal mi je, da ga nisem videl pred objavo, kajti dopolnil bi ga s tistim, kar bom (a tudi le na kratko) omenil zdaj. Zato to ni kaka polemika, temveč res le dopolnilo.

Najprej o njegovem članstvu v Hitlerjevi nacistični stranki – NSDAP. Zapisano je, da je Paar decembra 1940. leta dobil vabilo, naj se udeleži sestanka Kulturbunda v protestantski cerkvi v Ljubljani, kar tudi drži. Pred vojno je, kot je že zapisano, Paar kot šolan hotelir, trgovec in izdelovalec brezalkoholnih pijač vse od 1925. leta živel na Jesenicah. Priden, sposoben, a majhen, debelušast in dobrodušnega obraza, navzven ni dajal vtisa vse bolj odločnega in zagrizenega nacističnega, kar je postajal vedno bolj. Toda dobro je prikrival svojo nacistično pripadnost in dejavnost (morda je bila taka njegova naloga glede na ekonomsko stanje in njegov značaj?). Kljub temu pa je bilo njegovim poznavalcem na Jesenicah znano, predvsem pa jugoslovanski policiji, da je bil zagrizen namčur in nacistični agent. Zato je bil Paar kot tak že 1940. leta osumljen ter zaprt kot nacistični agent in vohun. Toda zaradi takratnih petokolonskih razmer v Jugoslaviji, ko so bila v takih primerih prihajala posredovanja z najvišjih mest, je bil – kot še več podobnih – kmalu izpuščen. A to ga ni zaustavilo pri vohunjenju za nemški rajh, ki je bil od pomaldi 1983 že tako onstran Karavank na Koroškem, kjer je bil Paar rojen. Zaradi svoje neomajne nacistične dejavnosti – kajti prepričan je bil v končno zmago in oblast nacizma v Evropi – so se pri Paaru na Jesenicah zbirali različni nacistični vohuni in propagandisti. Pri Paaru je bil po izjavah gestapovskega oficirja Pavla Dusche, ki je med vojno služboval v Ljubljani, ter političnega komisarja Bauretherja iz Beljaka že pred vojno center za zbiranje zaupnih podatkov, ki so jih potem dostavljali v rajh. Paar je že tedaj med nacisti veljal kot izrazit hitlerjanec ter spreten in prizadeven nemško-nacistični agent. O tem je zbral podatke tudi Božo Benedik na Bledu.

Znano pa je, da so take naloge hitlerjevci zaupali le članom stranke NSDAP. Tako je očitno, da je Paar postal njen član že zdavnaj pred vojno. Kdaj je to postal, za zdaj še ni mogoče reči, ker smo že videli in rekli, da je bil sila pronicljiv, spreten in inteligenten. Zato se je tudi v tem vzponu priključil tedaj NSDAP. O tem dokazuje tudi zlati znak stranke! Takega pa so dobili le izjemno zaslužni, vdani, sposobni in dosti zgodaj vključeni Hitlerjevi privrženci. To so ugotovili pripadniki VOS in OZNA.

Jože Vidic je zapisal, da sta se medvojni gauleiter dr. Friedrich Rainer in Paar že pred vojno dobro poznala. In ker je iz sodnega procesa proti Rainerju in soobtoženim znano, da je Rainer postal pripadnik SS leta 1943, član NSDAP pa najkasneje 1936, bi bilo mogoče sklepati (dasiravno v Rainerjevem procesu Paar ni omenjen), da tudi Paarovo članstvo NSDAP verjetno datira v omenjenih letih. Rainerja je aprila 1938 Hitler osebno postavil za gauleiterja Salzburga. Zato ne bo držala Paarova izjava (proces), da je bil član NSDAP od 1941. leta. Sicer pa je rekel to zelo zavito: da je bil član

že v 1941. letu. In tudi na sestanek Kulturbunda 1940. leta v Ljubljano je šel prav gotovo že kot vpliven član NSDAP!

Tu, v zvezi z odnosom Rainer-Paar, se je Vidicu ukradla napaka, kajti pravi: »Paar in dr. Rainer sta se poznala že od otroških let.« To je zanimiv podatek, kajti prav gotovo ga je Vidic nekje dobil. Očitno je tudi pozneje, med okupacijo, se je pokazalo, da sta bila imenovana dobra znanca in tudi njune metode – da bi namreč ponemčevanje potekalo čim manj krvavo – so podobne. Toda od otroških let se nista mogla poznati iz čisto preprostega razloga, ker je bil Paar celih 16 let starejši (rojen 1887), Rainer pa toliko mlajši, saj je bil rojen 1903. leta. Njuno znanstvo in sodelovanje je torej lahko potekalo nekako od leta 1943, kar se ujema z dejstvi. Vendar pa ta podatek nujno navaja na ugotovitev, da če nista mogla biti znanca iz otroških let (saj je Šmihel pri Pliberku, kjer je bil rojen Paar, več kot 20 km oddaljen od St. Vida na Glini, kjer je bil rojen Rainer), znanca pa sta bila, da sta bila to skozi sodelovanje v širjenju hitlerizma in nemštva, kar sta med okupacijo pokazala z dejanji. Zlasti v prvih letih.

Da je bil Franc Paar ened najpronicljivejših in inteligentnih nacističnih županov na Gorenjskem – če ne najinteligentnejši – dokazuje nekaj, kar je tu potrebno še posebej poudariti. On je bil namreč prvi okupatorjev župan, ki je spoznal in ugotovil, da je na Gorenjskem čimprej in čim bolj zasejati bratomorno vojno (pri je to v grobem predlagal 10. aprila 1942 propagandni referent Felix Petschauer iz državnega propagandnega urada na Bledu). Naj o tem govori Paarov dopis sam. »Landratu«, to je okrožnemu vodji NSDAP v Radovljici, ga je poslal 28. julija 1942, torej za Slovence in Gorenjce ter posebej za partizane v najhujšem razdobju, ko je šlo za biti ali ne biti NOB. Pravi (v prevodu):

»Včeraj mi je bila izročena lista mož iz Ribnega (postopek je tekkel že od junija – op. I. J.), in sicer 69 oseb, ki so prostovoljno pripravljeni na vse, to je, **tudi z orožjem v roki se bojevali proti bandam.** Enako spontano odločitev in **takojšnje angažiranje** prebivalstva pričakujem tudi od ostalih krajev moje občine in **poudarjam takojšnje angažiranje**, ker je **sedaj nastopil zadnji in prvi trenutek** (začela se je tudi najsilovitejša nemška ofenziva proti gorenjskim partizanom, združena z nepopisnim nasiljem po pokrajini – op. I. J.), da izrabimo položaj za nas in **omogočimo razcep med ljudstvom in bandami** (spet: bande – op. I. J.).

Dokler se Slovenci ne bodo sami bojevali proti bandam (spet bande) in **na obeh straneh padale žrtve – tim več toliko bolje** – je računati z večjim povračilnim udarcem tega trenutnega angažiranja v našo škodo. Zagotavljam gospodu »Landratu«, da v sedanjih okoliščinah predstavlja **izbor prijavljenih za pobijanje band (spet) – naravno samo z orožjem v roki** in jamstvom zaščite družin prijavljenih – **velik oziroma največji pomen za pomirjenje Gorenjske**« (vse podčrtal I. J.).

V zvezi s temi in takimi predlogi še drugih je nastajala »Selbstschutz« – vaške straže in »Gegenbande« – raztrganci. Seveda vse pod vodstvom nemške policije in gestapa.

Pronicljivi Paar je torej tudi tedaj vedel, kdaj in kaj naj bi storili skupaj z okupatorji, da bi uničili predvsem oboroženo pest bojujočega se ljudstva – partizane!

Tudi to je bila ena izmed »oblik boja za mir na turističnem Bledu«, za kar pa naj bi seveda kri prelivali drugi.

K temu še podatek, da je bila prav Paarova zamisel tudi ustanovitev taborišča za Slovence v Salzburgu. In kot je na osnovi raziskav zapisal Božo Benedik, se je potem »spuščal tudi v nevarno igro sodelovanja z NOV, da bi odnehali s sabotažnimi dejanji – to pa je bilo vse z vednostjo (visokih) predstojništev na Bledu.«

Bled in okolica naj bi torej »čim mirneje preživljala ponemčevanje« in potem ko se je čutilo in vedelo, kdo bo zmagal-a, Paar je to doumel med prvimi – naj tudi ne bi prelivali krvi.

– Zdaj pa še nekaj o tistem, da je dotedanji nacistični blejski župan Franc Paar 9. maja 1945 pričakoval partizanske osvoboditelje med radostnim prebivalstvom, kar je zbudilo veliko začudenje. Toda – nihče ni nanj položil roke.

Spet poudarjam, da je bil Paar izjemno pronicljiv in daljnoviden mož. Prav zato je tudi zanesljivo stehal, da bo moral veliko storiti v dobro ljudem, če bo hotel vsaj malo oprati svojo nacistično nemško vest in oprati roke. Ne morem zapisati, kaj si je mislil tedaj, ker ni dokumenta, a že Vidic je zapisal, kako je med pogovorom s sekretarjem OK KPS Jesenice Ivanom Gašperinom-Mitjem in tovarišema oktobra 1944 Mitja opazil, da je dobil vtis, kot da govori z obupancem, ki je nekoč verjel v nemško zmago in kako bodo po vojni dali na tehtnico vsa njegova dela. Dobra in slaba. A očit-

no je, da med procesom tožilci še niso poznali dokumenta, ki je naveden (iz 1942. leta!) tu, in tudi še kaj drugega, saj tako Benedik kot Vidic in drugi pravijo, da je bila obtožba zelo posplošena. To drži.

A tu ne bom dodal še kakšnega polena na ogenj obtožb, temveč še nekaj, kar gre v prid župana Paara. Izjava še ni bila zapisana nikjer, kajti pripadniki Ozne so molčali in bodo o nekaterih zadevah še dolgo. Tu bom to »molčečnost« v imenu drugih malce prekršil.

Znano je, kdo in kakšni visoki ljudje nacistične okupacije so bili na Bledu, kakšni visoki in pomembni okupatorjevi forumi so imeli tu svoje sedeže. Med njimi se je župan Paar moral nekako znajti. Pred umikom so Bledu pretili požig, rušenje, različni zločini. Paar je to vedel – in zvedeli so tudi obveščevalci Ozne. Tedaj se je eden, dosti izveden, z dobrim znanjem nemščine, politično in kulturno precej podkovan odločil (po prejšnjih dogovorih), da kot legalec preseneti Paara s svojim obiskom in mu ponudi zamenjavo. Seveda se je obnašal tako, kot da je po tovariših dobro zavarovan in da je vse tisto območje obkoljeno od partizanov, ki so bili pred dvema letoma za Paara še »banditi«. Srečanje je bilo res presenetljivo in član Ozne je pri Paaru dosegel, da je obljubil, da bo Bled – če le ne bo nastopila višja sila – ostal cel, da ne bo nobenega pobijanja ali kakšnih drugih zločinov. Oznovec pa mu je v tem primeru obljubil, da bo to njegovo dejanje ohranilo njegovo življenje in da bo vse to upoštevano pri obravnavi o njem. To je bilo v prvih dneh maja 1945. Dogovarjala sta se kot zanesljiva moža. V dokaz resnosti in pripravljenosti je Paar tedaj storil še nekaj človeškega. Iz miznice je namreč potegnil z lepo pisavo napisano pismo, kar ni bilo nič drugega kot

prijava vaške nemčurke, katere družina je bila že pred okupacijo hitlerjevska. V njem je pisalo, da je zdaj na delu (približno tako) najnevarnejši komunist tega kraja, ki hujška ljudi itd. – in to je bil prav član Ozne, ki je govoril z njim. Paar mu je sam prebral pismo (za silo je obvladal slovensko) in mu ga celo ponudil, kar pa je – kako nespametno – celo zavrnil. S tem je hotel pokazati, kako mu to nič ne pomeni in kako so partizani močni. Kljub temu je po pisavi spoznal, kdo je avtorica ovadbe, ki bi bila zdaj nekaj takega kot smrt. Paaru je bilo treba samo poklicati stražo. A Paar je tedaj storil nekaj presenetljivega: pred očmi oznovca je ovadbo strgal na drobne koščke! Seveda je bilo rečenega še marsikaj, oznovec pa je ves čas v žepu stiskal pištolo. A vse je potekalo brez incidenta, kajti nacistični imperij je bil v agoniji. To je čutil tudi Paar.

Toda iz vsega je bilo razvidno, da je Paar dobro vedel, kdo ga je »obiskal« in kaj to pomeni. Paar je bolj kot kdajkoli držal besedo.

Vojne je bilo čez nekaj dni konec – in zato jo je, ne kar tako, pričakal med vzradoščenim prebivalstvom.

Zdaj je tu več tega, kar je treba dati na tehtnico. Naše sodstvo je delalo humano, a če bi Paaru sodili recimo sredi vojne, njegova glava ne bi bila dosti vredna, kajti kljub osebni dobrodušnosti je bil Paar v prvih letih verjetno nevarnejši nacistično-ponemčevalni funkcionar kot kak surov sadist. Toda – Paar je po osvoboditvi res veliko storil za neizkušeno gospodarstvo v porušeni domovini. Vojno in grozoto torej povzročajo razmere in ljudje v njej – a tudi mir in svoboda sta odvisna od tega.

IVAN JAN

Vabila

Borce smučarje tekače vabimo na patroljni tek v spomin na prvoborca in organizatorja vstaje na Gorenjskem. Tekmovanje bo v nedeljo, 8. decembra, na Srednji dobri pri Kropi. Start bo ob 9. uri izpred kulturnega doma. Patrolje – trije tekači – se bodo lahko formirale tudi ob prijavi pred začetkom tekmovanja.

Ivan Štular

★

V okviru spominke slovesnosti ob 42. letnici boja 3. bataljona Prešernove brigade na Pokljuki bo v soboto, 14. decembra, tek borcev NOB po partizanskih smučinah Pokljuke. Prijave pošljite na TVD Partizan Gorje. Prijavite se lahko tudi na startu pred začetkom tekmovanja. Start bo takoj po spominški slovesnosti, ki bo ob 11. uri pri spomeniku. Čas odhoda avtobusa z Bleda bo objavljen v dnevnem časopisu. Borci tekači vabljeni.

Odbor

★

Odbor skupnosti borcev 7. SNOUB Franceta Prešerna vabi borce prešernovce v decembru na tele slovesnosti:

V soboto, 14. decembra 1985, ob 11. uri na spominško slovesnost ob 42. obletnici boja 3. bataljona Prešernove brigade ob spomeniku na Pokljuki redni avtobus bo odpeljal z Bleda ob 8. uri.

Ob dnevu JLA vabi komanda JLA, ki nadaljuje tradicije Prešernove brigade, na proslavo v vojašnici Stane Žagar v Kranju v nedeljo, 22. decembra 1985, ob 10. uri.

V ponedeljek, 30. decembra 1985, ob 16. uri bo ob spomeniku ustrelenih talcev, med njimi tudi v boju na Pokljuki ujetih in ranjenih prešernovcev, v Svetju-Medvode, spominška slovesnost.

V okviru proslave na Pokljuki Zmaga mrtvega bataljona bodo na Pokljuki še smučarske prireditve in tekmovanja:

v nedeljo, 8. 12. 1985, bo na Pokljuki – Rudno polje republiško tekmovanje v biatlonu za pionirje, mladince in člane;

v soboto 14. 12. 1985, bo 9. uri bodo na Pokljuki ob gostišču pri Mari na Goreljeku solo teki za pionirje, mladince in člane juniorje;

v soboto, 14. 12., ob 12. uri bodo na Pokljuki ob gostišču pri Mari na Goreljeku teki TV-15 za moške in ženske;

v nedeljo, 15. 12. 1985, bo ob 19. uri množični rekreacijski tek za moške in ženske na Pokljuki – gostišče pri Mari na Goreljeku.

Prijave sprejema TVD Partizan Gorje, 64247, Zgornje Gorje, št. 46 do 6. 12. 1985 za biatlon in do 13. 12. 1985 za druge teke. Skupnost borcev Prešernove brigade podeljuje medalje in pokal za biatlon.

Odbor skupnosti borcev 7. SNOUB Franceta Prešerna

★

Vabimo borce in borke enot 15. udarne divizije NOVJ, naj se v soboto, 14. decembra 1985, ob 15. uri udeležijo tradicionalnega srečanja, ki bo v Domu JLA v Ljubljani. Ob tej priložnosti bo predsedstvo skupnosti podelilo najzaslužnejšim borcem in borkam odličja 15. udarne divizije NOVJ.

Posebnih vabil ne bo!

Skupnost borcev 15. udarne divizije NOVJ

Obvestili

Vsakoletna spominška slovesnost Zmaga mrtvega bataljona pri grobišču 15. decembra 1943. leta padlih borcev 3. bataljona Prešernove brigade na Pokljuki bo v soboto 14. decembra 1985, ob 11. uri. Tako je sklenil pripravljalni odbor na novembrski seji za organizacijo te proslave pri občinskem odboru ZZZB NOV Radovljica. Razen tega je določil tudi program proslave. Sklenil je, da bo letošnja slavnostna govornica podpredsednica OK ZSMS Radovljica Eva Štravs; za kulturni program pa bo poskrbel Zveza kulturnih organizacij Radovljica.

Športno društvo Gorje bo organizator smučarskega biatlona, ki bo takoj po proslavi na Goreljeku v soboto, 14. decembra, na območju Rudnega polja, v nedeljo, 15. decembra, pa bo množični zimski tek TV-15 v dopoldanskem času.

Občinska organizacija ZSMS Radovljica bo v soboto zjutraj organizirala spominški pohod prostovoljcev teritorialne obrambe in brigadirjev iz doline na prizorišče proslave.

Organizatorji bodo poskrbeli tudi za avtobusni prevoz vseh udeležencev proslave, o čemer je pripravljali odbor že obvestil vse krajevne organizacije ZB NOV v radovljiški občini.

JR

★

Borke in borci Cankarjeve brigade udeležijo se tradicionalnega srečanja borcev 15. udarne divizije, ki bo v soboto, 14. decembra, ob 15. uri domu v JLA – Ljubljana.

Skupnost borcev 5. SNOUB
IVAN CANKAR

V prejšnji številki (28. 11. na strani 7) smo objavili razpis, ki vabi k sporočanju predlogov za priznanja Osvobodilne fronte za leto 1986. Predloge lahko občinski odbori ZZZB NOV Slovenije sporočijo (do 15. 12. 1985) tudi republiškem odboru ZZZB NOV Slovenije.

RO ZZZB NOV Slovenije

Krajevna organizacija ZB NOV Milan Majcen Ljubljana, Jesenkova 1 se zahvaljuje svojemu dolgoletnemu odborniku tovarišu Jožetu Hauptmanu za denarni prispevek 30.000 – dinarjev, ki ga je namenila naši organizaciji njegova pokojna žena Kristina Hauptman.

Popravek

V 46. številki TV. 15 Naš tovariš z dne 21. novembra 1985 je v rubriki Odmevi pri tiskanju članka Neutemeljen strah nastala napaka, ki bistveno spreminja vsebino. V šestem odstavku 8. vrste je napačno tiskana beseda »delegati«, pravilno pa je »dokopati«, tako da se ta del stavka glasi: »Pri tem si prizadevamo dokopati do čimveč...«

Pionirji: »Hodili bomo po Titovi poti!«

Nepozabni 29. november v OŠ 2. grupe odredov

Pionirska organizacija je bila ustanovljena v usodnem času; v času, ko je bilo najhuje, najbolj pretresljivo in najtežavnejše, hkrati pa tudi najuspešnejše obdobje naše zgodovine. Sredi vojne vihre decembra 1942 je bil v majhnem bosanskem osvobojenem Bihaću prvi kongres Zedinjene zveze protifašistične mladine Jugoslavije. Na njem so sklenili, da bodo v boj vključili tudi otroke. Tako je nastala pionirska organizacija, revolucionarna predhodnica sedanje zveze pionirjev. Stevilne zgodbe, knjige, filmi in zgodovinski zapisi pripovedujejo o deležu, ki so ga najmlajši prispevali v narodnoosvobodilnem boju. Opravljali so pomembne naloge na zasadenem ozemlju, pri partizanskih enotah in na osvobojenih tleh. Veliko jih je izkervavlo pod sovražnimi krogli, veliko jih je shiralo v koncentracijskih taboriščih. Po osvoboditvi se je pionirska organizacija preoblikovala v skupnost vseh osnovnošolskih otrok od sedmega do štirinajstega leta. In kakor so zavzeto sodelovali pri osvoboditvi domovine, tako so zdaj pionirji zavzeto priskočili na pomoč pri njeni obnovi.

Med današnjim pionirskim rodom se iz leta v leto obnavlja spomin na tiste dni, na vrstnike, ki so živeli drugačno pionirsko življenje, ker je čas zahteval tako in takratni pionirji so se mu odzvali. In danes? Danes naši pionirji zagotavljajo, da bi v enaki situaciji enako ravnali. Obljubljajo, da bodo hodili po poti najboljših, ki so cenili slavna dela partizanov in napredne ljudi sveta, ki želijo svobodo in mir. Obljubljajo, da bodo ljubili svojo domovino, vse njene bratske narode, da bodo gradili novo življenje, polno radosti in sreče. Tako je ob vsakem 29. novembru, ko domovina v miru in svobodi praznuje svoj rojstni dan in sprejema nove pionirje v pionirsko organizacijo.

Da bi bili vsi cicibani vedno sprejeti v zvezo Titovih pionirjev v mirni in svobodni domovini... Da bi vedno ostali takšni, kakor so obljubili ta dan: Pošteni, Iskreni, Obzirni, Natančni, Izobraženi in Radodarni... Tako želijo pionirji in njihovi mentorji, mladinci in starejši, tako želijo borci. Obiskali smo jih v Osnovni šoli 2. grupe odredov, v novi in edini šoli še vedno rastoče soseske Nove Fužine v Ljubljani, ki je z letošnjim šolskim letom stopila v tretje leto svojega življenja in dela. Skupaj so proslavili praznik domovine. Osnovnošolci so pripravili pester kulturni program: od recitala do glasbe, šolskega pevskega zbora in izraznih plesov, ki so bili prava paša za oči. Tudi za sceno na odru, ki je pod sojem reflektorjev oživila Ljubljano, je bilo poskrbljeno. Ljudje so do zadnjega kotička napolnili šolsko dvorano. Med njimi je bilo največ staršev prvošolcev. Prišli so zato, da bodo skupaj z njimi v slovesnem tre-

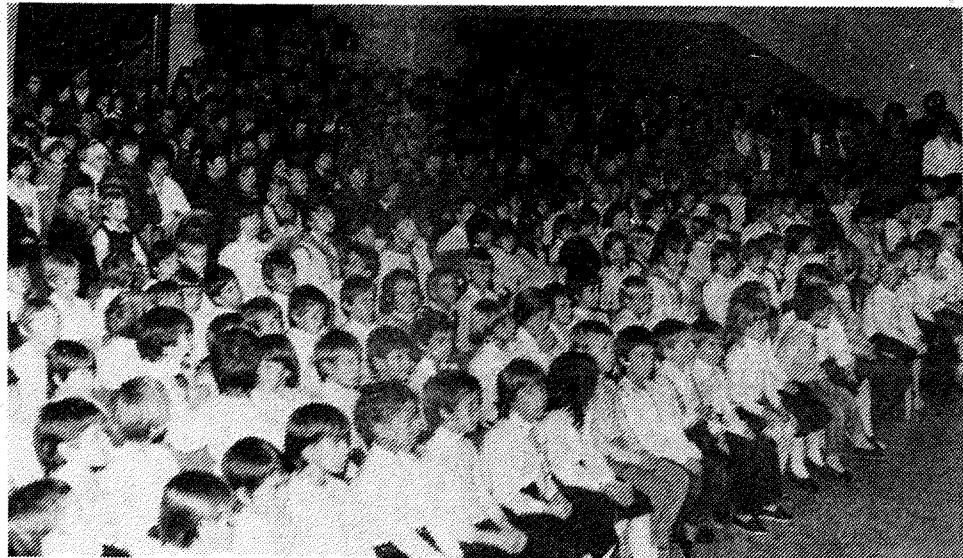
Pionir sem!

Pionirka sem!

Tovariš Franta Sever je pozdravil pionirje v imenu skupnosti borcev 2. grupe odredov, po kateri nosi šola ime

»Samo še malo in postali bomo pionirji. Nestrpni smo.«

nutku, ko jim bodo zavezali okoli vratu rdeče rute in jim posadili na glavo pionirske modre kape.

Tudi ta trenutek je prišel. Razgreta lica dokazujejo ponos. To je že drugi veliki korak v letošnjem letu; najprej so postali prvošolci, zdaj so že za stopnico višje – zdaj so pionirji. »... da zrastete pod Titovo zastavo v poštene ljudi, ki bodo radi delali,« jim je zaželela ravnateljica Marija Pečnikova. Mladinci jim čestitajo. Želijo, da bi novi pionirji častno in vestno izpolnjevali svoje naloge. Oči žarijo. Sto trinpetdeset novih pionirjev obljublja. Ob ljubo bo treba držati, saj so obljubili pred

svojimi sošolci, učitelji, starši, predstavniki krajevne skupnosti in družbenopolitičnih organizacij, pred borci 2. grupe odredov, pred vsemi zbranimi.

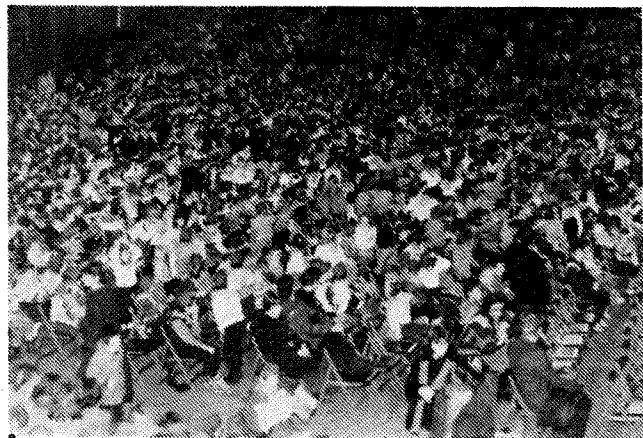
Z borci vseskozi sodelujejo, ob letošnjem 29. novembru pa so s podpisom samoupravnega sporazuma med skupnostjo borcev 2. grupe odredov, pionirsko in mladinsko organizacijo šole dali temu sodelovanju pečat, uradni dokument.

Se nečesa se bodo novi pionirji na Fužinah vedno spominjali ob svojem sprejemu v pionirsko organizacijo; borcev 2. grupe odredov. Tovariš Franta Sever je

namreč v imenu borcev te prve slovenske brigade podelil šoli zahvalno listino, plaketo in zlato značko NOV in POS. »Zato, ker je šola sprejela to ime (Osnovna šola II. grupe odredov), ker vestno proučuje pot te enote in vse, kar je in bo uporabno, prenaša na mladi rod, ker uspešno sodeluje z družbenopolitičnimi organizacijami občina Moste-Polje ter z osnovno šolo v Mozirju, ki prav tako nosi ime borcev 2. grupe odredov, in tudi zato, da bomo v prihodnje te odnose in sodelovanje še naprej razvijali,« je dejal. Velika čast za šolo in hkrati velika moralna obveza!

Zgodba borcev prve slovenske brigade, ki je bila ustanovljena 5. aprila 1942 na Kremenjku nad Muljavo, bo odslej učencem vsak dan pred očmi, saj jim je letošnji 29. november prinesel novo stalno razstavo o bojni poti 2. grupe odredov. Fotografij je sicer malo, ker jih takratni čas ni dopuščal. Vendarle je prizadevnim nekako uspelo spraviti skupaj dokumente in vse potrebno. Vmes je tudi zahvalna listina, ki jo je šola podelila skupnosti borcev 2. grupe odredov. Nanjo so borci zapisali: »Želimo, da vam bo zgodovina narodnoosvobodilnega boja in naše enote, njene izvirne, moralne, etične in tovariške vrline ter načela nenaдомestljiv učitelj v vašem okolju. Vi ste naš up in poročstvo, da bodo revolucionarna izročila našega boja živela za srečo in boljšo prihodnost našega naroda.«

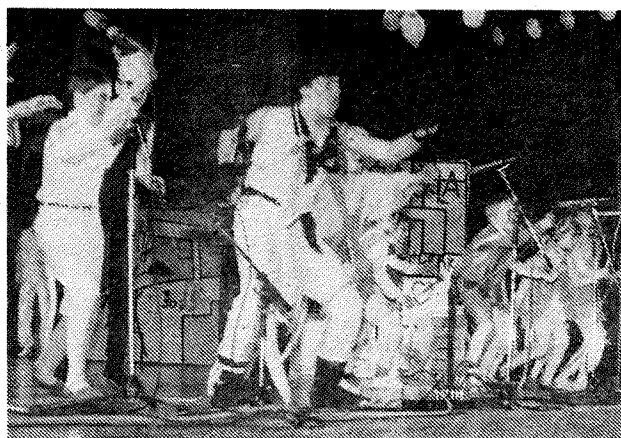
Živa Drole

Več kot pet tisoč pionirskih glav z modrimi kapami je valovilo kakor morje. Toliko jih je bilo, da nismo mogli vseh ujeti v fotografsko kamero.

Za vse ljubljanske novospregrete cicibane v pionirsko organizacijo

**Pravi pionirski
ZDRAVO**

V mačjem svetu mačka Murija in muce Mace

Dan pred praznikom, 28. novembra, je bilo v hali Tivoli v Ljubljani kakor v panju. Kako ne, če pa se je več kot pet tisoč novospreglatih ljubljanskih pionirjev zbralo na kulturno zabavni prireditvi, ki jo je organizirala mestna Zveza prijateljev mladine Ljubljana. Pozdravil jih je Bojan Lepičnik, sekretar mestne ZPM, se s spominom dotaknil tistih pionirjev, ki so bili med narodnoosvobodilnim bojem kurirji in so opravljali druge pomembne naloge, komaj toliko stari kot naši prvošolci, potem pa jih je povabil, naj hodijo po poti prijateljstva in miru, ki so jo zaznamovali njihovi dedje, po poti, po kateri je šel tovariš

Tudi čarovnij ni manjkalo

Tito. Iz pet tisoč grl je zadonel pravi pionirski ZDRAVO. In potem – darilo. Prišlo je v veliki kartonski škatli. Morje modrih kap in rdečih rut v dvorani se je pomirilo in napeto pričakovalo, kaj bo prišlo iz škatle. Ni torta ni televizija ni omara – to so jim povedali. Kaj pa potem je? Maček Muri in muca Mace. Vse dopoldne sta jih potem zabavala z mačjimi dogodivščinami v svojem mačjem svetu. Pa tudi čarovnij ni manjkalo. In pionirji so z glasnim »čirule-čarule« vneto pomagali čarovniku.

Živa Drole

Jože Dežman

V 84. letu je umrl Jože Dežman, železničar v pokoju. Že 1941. leta se je vključil v OF. Bil je prometni obveščevalec. Od njega smo se poslovlili na Blejski Dobravi.

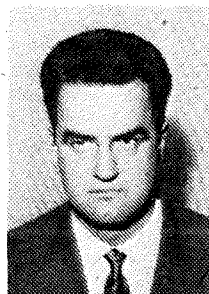
Vida Slavič

Oktober smo se v Kotljah poslovlili od Vide Slavič, aktivistke OF v Ljubljani. Rodila se je 1923. leta v Kotljah. Skojevcem se je zapisala 1938. leta. Med vojno je delovala na terenu Moste Polje v Ljubljani. Po aretaciji 1943. leta so jo Italijani poslali na Rab, kjer se je vključila v reševanje bolnih internirancev. Kasneje je prišla v roke gestapa in naredila dolgo pot prek Begunj, Ravensbrücka do Berlina, kjer je dočakala svobodo. Po vrnitvi domov je delovala v mladinski organizaciji in kot sekretarka GG Slovenj Gradec.

Anton Bizjak

Septembra smo se v Radečah pri Zidanem mostu poslovlili od Antona Bizjaka, rojenega 1907. leta v vasi Podgračeno pri Brežicah. Leta 1944 se je vključil v Gubčevo brigado. Po vojni je bil aktiven v borčevski organizaciji in Rdečem križu. Odlikovan je bil z redom zaslug za narod s srebrnim vencem.

Tine Repinc-Škorc

Avgusta smo se poslovlili od borca, rezervnega kapetana Tineta Repinca-Skorca, rojenega pred 60. leti v vasi Kamnje v Bohinju. V NOB je vstopil 1943. leta v Gorenjski odred in postal mitraljezec. Kmalu je postal obveščevalec bataljona, nato brigade in nazadnje 31. divizije. Sodeloval je v zaključnih bojih za osvoboditev Gorice. Po vojni se je zaposlil v Železarni na Jesenikah. Prejel je več odlikovanj in priznanj.

Marija Ramšak

Umrla je partizan-
ska mama Marija
Ramšak iz Strmca
nad Dobrno. Rodila
se je 1898. leta. Že
1943. leta se je poveza-
la z OF in aktivno in
organizirano sodelo-
vala do osvoboditve.
Lačni, premraženi in
ranjeni partizani so
pri njej našli varno za-
točišče.

Aleksander Mesec

V Idriji smó se oktobra poslovili od Aleksandra Meseca, rojenega 1928. leta pri Sv. Lenartu v Selški dolini. Že od 1942. leta je aktivno sodeloval v boju proti okupatorju, bil je aktivist v Selški dolini. Po vojni se je vključil v delo organov za notranje zadeve, za aktivnim družbenopolitičnim delom pa je nadaljeval v Idriji, kamor se je preselil po vojni.

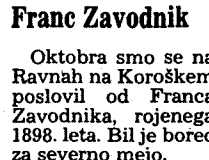
Francka Čižman

Oktober smo se na črnuškem pokopališču poslovili od Francke Čizman. Med vojno je skupaj z možem delala za NOB, pekla je kruh za partizane in opravljala druge naloge.

Ivan Podboj

V 81. letu je umrl inž. Ivan Podboj iz Bistrice pri Trzinu. Med vojno je bil tehnični direktor Železarne Zenica. Leta 1944 je bil aretiran in obsojen na smrt. Takoj nato je odšel v partizane. Bil je rezervni kapetan in odlikovan z redom zaslug za narod.

Franč Zavodnik

Oktobra smo se na Ravnah na Koroškem poslovil od Franca Zavodnika, rojenega 1898. leta. Bil je borec za severno mejo.

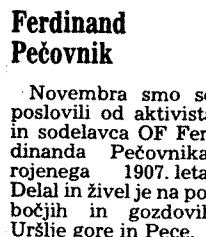
Franc Godina

V Kopru smo se borci in krajan oktoobra poslovili od 58-letnega Franca Godine, borca Istrskega odreda. V NOG se je aktivno vključil kot 16-letni mladenič 1943. leta. Bil je ranjen in odlikovan. Od njega smo se poslovili v Brezovici pri Materiji.

Anton Bizjak

Septembra smo se v Radečah pri Zidanem mostu posloveli od Antona Bizjaka, rojenega 1907. leta v vasi Podgračeno pri Brežicah. Leta 1944 se je vključil v Gubčevo brigado. Po vojni je bil aktiven v borčevski organizaciji in Rdečem križu. Odlikovan je bil z redom zaslug za narod s srebrnim vencem.

Ferdinand Pečovnik

Novembra smo se poslovili od aktivista in sodelavca OF Ferdinanda Pečovnika, rojenega 1907. leta. Delal in živel je na pobočjih in gozdovih Uršlie gore in Pece.

Franc Krapež

Na Otlici smo se julija poslovili od Franca Krapeža, rojenega 1897. leta na Otlici. V NOG je začel delati po kapitulaciji Italije. Pomagal je z denarjem in hrano.

V 1984. in 1985. letu je krajevna organizacija ZB NOV Polje Bohinj izgubila svoje člane:

Antona Smukavca iz vasi Brod v Bohinju, borca Prešernove brigade,

Antona Rožiča iz vasi Brod v Bohinju, borca Prešernove brigade in Jeseniško-bohinjskega odreda.

Angele Malej iz Ribčevega laza v Bohinju, aktivistke NOB.

Spomin na doktorico Franjo

Za resnimi očali in na prvi pogled strogo držo se je skrivalo bogastvo človeških vrlin. Predvsem pa toplina matere, žene in zdravnice.

Vse svoje življenje je premagovala svojo telesno krhkost in se nikoli ni nehala spraševati, ali bi lahko to ali ono nalogo opravila bolje, drugače, popolneje.

Že leta ji je nagajalo srce in v svoji slutnji je začutila neustavljivo potrebo po tem, da bi v pisani besedi izpovedala bistvena hotenja svojega življenja, da bi zapustila več kot le bežen spomin na svoja otroška ribniška leta na kmetih, na šolanje v Ljubljani in Zagrebu na medicinski fakulteti.

Njeno življenje je bilo boj za lastno, samostojno pot, boj med možnostmi in željami, pa prijazen spomin na otroška leta in spet boj – v partizanskih vrstah ter povojnem strokovnem delu. In prav partizanska leta njenega bojevanja so jo neizbrisno vstavila v našo zavest kot simbol vsega, čemur pravimo partizanska etika, morala in prijateljstvo.

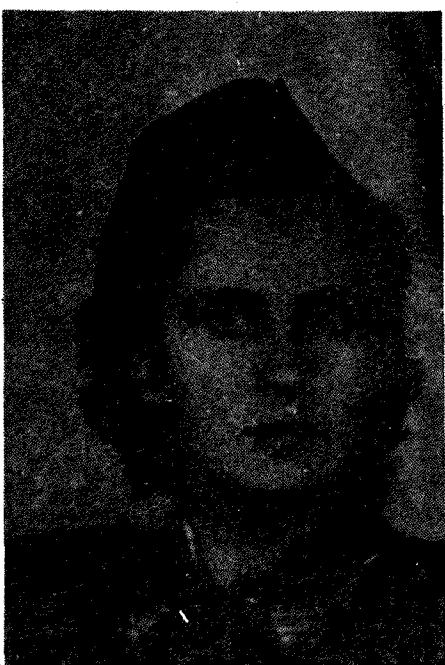
Svoje, ob študiju nabrane napredne ideje, je morala kaj hitro izkazati pri delu, saj jo je vojna ujela kot komaj dobro doštudirano zdravnico (ki je pravkar opravila obvezno in začela s splošno prakso).

Kakor velika večina slovenskih zdravnikov se je dr. Franja Bojc-Bidovec brez oklevanja znašla sredi ilegalnega dela, pri čemer ji niso ušli italijanski zapori.

Po padcu Mussolinijeve Italije je postala partizanska zdravnica v partizanskih bolnišnicah in ambulantah. Bilo je to zdravniško delo sredi pokanja pušk, med ofenzivami in spopadi s sovražniki.

Ob umiku pred nemško ofenzivo na Travno goro so jo Nemci s skupino drugih zdravnikov in ranjencev ujeli. Bila je huda tragedija, ki pa je bila za Franjo še dodatna družinska nesreča, saj sta ji na Travni gori padla brat in sestra, sama pa se je znašla na tržaških zaporih.

Rešeno iz zapore je pot vodila spet naravnost – med partizane. Povijala je razmesarjene rane, tolažila borce, jim dajala upanje in voljo do ozdravitve in kadar je bilo kakšno življenje že

tik pred koncem, se je tudi zlagala – da je olajšala ranjencu zadnje trenutke...

Od tistega dne, ko je postala upravna ena od skrbno skritih primorskih partizanskih bolnišnic v soteski Pasice blizu Cerknega, je ostalo njeno ime (ki je tudi ime bolnišnice) simbol partizanske sanitete, iznajdljivosti in čuta za sočloveka v narodnoosvobodilnem boju.

Po vojni in še vse do nedavnega se je razdajala v prid izročilom NOB, obnovi in restavraciji bolnišnice Franje, knjigi o njej in njenih ljudeh, razdajala se je šolski mladini, svojim nekdanjim soborcem, sodelavcem in ranjencem.

Njeno povojno strokovno medicinsko delo na področju ginekologije je bilo cenjeno in ga je dolga leta uspešno opravljal v Beogradu ter nazadnje v Ljubljani. Ves čas pa jo je spremljalo njeno partizanstvo – kot čas hudi preizkušenj in tudi junaštev. S številnimi dvomi pa tudi z izredno energijo se je lotevala pisanja vojnih spominov in nazadnje – svoje življenjske zgodbe.

Pred našim duhovnim spominom ostaja drobna, velikih modrih oči in temnega, žametnega glasu – partizanska zdravnica Franja.

B. Ž. J.

Pri založbi Borec je pred letom izšla knjiga Franjinih »pisem sinu« – Ni neskončnih poti. Iz nje povzemamo nekaj kratkih, globoko zavzetih, v polnem pomenu besede njenih odstavkov.

»Dragi moj sin, če hočeš imeti veljavo in ugled med ljudmi, si ju moraš pridobiti sam, s svojim nastopom in svojim delom. Nihče ti je ne more podariti in nobena oblast ti je ne more dodeliti z odlokom. Lahko te imenujejo na visok položaj, lahko ti podelijo bleščeča se odlikovanja, ugleda ti ne morejo dati. Pa tudi vzeti ne. Lahko ti vzamejo svobodo, lahko ti vzamejo celo življenje, ugled in veljavo ti ostaneta tudi po smrti, če si ju le imel.

V partizanskih bolnišnicah smo zdravili ranjence v izredno težkih pogojih. Manjkalo nam je osebja s primerno izobrazbo, manjkalo nam je zdravil in obvez, včasih tudi hrane ni bilo, kolikor bi je potrebovali, kadar smo se bali napada pa smo nosili ranjence v bunkerje v skalah ali jih tudi z volovsko vprego prevažali po kotanjastih kolovozih. To delo je zahtevalo od osebja strahotnih naporov in odrekovanja, od ranjencev pa veliko potrpežljivosti. Zaradi bolečin, ki jih mora prenašati, je ranjenec prizadet celo v urejenih razmerah, kako bi ne bil ob zdravljenju, kakršno smo mu mogli nuditi v gozdovih in v naši soteski. Pa vendar je večina težave še kar dobro prenašala in jih predvsem razumela. Najhuje je bilo z ranjenci, ki so prihajali z odgovornih položajev, pa so menili, da imajo zato pravico do posebne nege, boljše hrane in drugačnega ravnanja. Ni bilo veliko takih, dovolj bi bil en sam, dva, trije so bili že preveč.

Vojna je bila končana, partizanska leta so bila za nami, življenje v svobodi pa je steklo z naglico, ki so se ji nekateri težko privajali. Vsem se je mudilo in dogodki so se odvijali kakor v starih nemih filmih, kjer igralci samo tekajo. Tako je bilo v Trstu, tako je bilo v Beogradu in kasneje v Ljubljani.

Ampak to življenje poznaš, o njem ti ne bom pisala. Doživljal si ga v drugačnem svetu kakor midva s Frenkom, ker si ga gledal z otroškimi očmi. Naju so klicale dolžnosti, zato smo imeli dostikrat premalo časa, da bi bili preprosto srečni.

Gibanje nam je nekaterim najbrž sojeno. Čim hitreje, čim dlje! Obzorja pa se razmikajo in ko koraki vendarle zastanejo, ni do cilja nič bliže, kakor je bilo na začetku, kajti smoter življenja je bila pot. Takrat se ozreš okoli sebe in se zgroziš nad molkom in praznino, potem pa se ti odpre pogled in se čudiš številnim drobnim stvarim, ki jih prej še opazil nisi.«

Ob sprejemanju proračuna Jugoslavije za prihodnje leto

V povečanje izdatkov za obrambo nas silijo razmere v svetu

Delegati skupščine Jugoslavije so prejšnji teden med drugim obravnavali tudi osnutek zveznega proračuna za prihodnje leto. Kot je poudaril zvezni sekretar za finance Vlado Klemenčič, naj bi se izdatki federacije leta 1986 povečali v primerjavi z letošnjimi za 76,4 odstotka. Tako naj bi prihodnji zvezni proračun znašal 1217 milijard 377 milijonov dinarjev. V osnutku zveznega proračuna za prihodnje leto so v posebni podbilanci prikazani prihodki in izdatki za potrebe Jugoslovanske ljudske armade, za kar naj bi porabili 785 milijard dinarjev.

Zvezni sekretar za ljudsko obrambo admiral flote Branko Mamula se je v daljšem poročilu dotaknil gibanj v svetu in med drugim dejal, da oboroževalna tekma povečuje finančne izdatke v te namene do neslučenih višin. Tako naj bi se po njegovih besedah v zadnjih letih povečali vojaški izdatki v svetu za več kot osemdeset odstotkov in so dosegli približno tisoč milijard dolarjev na leto. V sosednjih državah so na leto realno naraščali po petnajstodstotni stopnji, kar je dvakrat več na prebivalca

kot pri nas. Branko Mamula je poudaril, da je pri nas posebej pomembno, da tudi na tem področju uresničujemo skupne interese in zagotavljamo uspešno delovanje federacije. Posebno pozornost pa je namenil razvoju novih tehnologij in potrebi izhoda iz avtarktičnih razmer naše industrije.

V nadaljevanju je Branko Mamula pojasnjeval delegatom proračun potreb za financiranje rednega življenja in dela enot in ustanov JLA in izvajanje programa razvoja in posodobitve, ki izhaja iz nujnih operativnih potreb. Ocenil je, da bi morali za financiranje JLA v prihodnjem petletnem obdobju nujno zagotoviti denarna sredstva v višini 6,61 odstotka od ocenjenega narodnega dohodka. Glede na težak gospodarski položaj države pa brez posledic ne bi bilo mogoče povečati udeležbe sredstev za financiranje JLA nad 5,2 odstotka narodnega dohodka, kolikor je določeno za uresničevanje že okrnjenega tekočega načrta razvoja JLA. To bo brez dvoma vplivalo na nadaljnji razvoj in posodobitev, je poudaril Mamula. S tem odstotkom se bo

samo upočasnili sedanji trend zaostajanja tehnične posodobitve naših oboroženih sil, vendar pa se ne bo zaustavil. Tega dejstva se moramo v celoti zavedati in ga sprejeti z vsemi tveganji, ki jih prinaša. Branko Mamula je govoril tudi o vsem, kar delajo v JLA pri razvoju, posodabljanju in raziskavah oborožitve in vojaške opreme, pa tudi o urjenju in uresničevanju programa stabilizacije v naši armadi.

Delegati zveznega zbora so sprejeli osnutek proračuna federacije za prihodnje leto in nakazali smernice za nadaljnje delo pri sprejemanju tega pomembnega dokumenta.

Prav gotovo se vsi zavedamo, da je proračun za prihodnje leto zelo velik, velik pa je tudi del za JLA. Toda razmere v svetu, predvsem pa neusmiljena oboroževalna tekma obeh velikih sil nas silijo v povečane napore za krepitev naše obrambe in sistema SLO in DS. Na dlani je namreč, da lahko samo sami sebi zagotovimo varnost in ohranimo lastno pot razvoja in življenja.

B. K.

Zbor borcev 1. in 2. prekomorske brigade

V prostorih Počitniškega doma upokojencev Slovenije v Izoli je bil zbor borcev 1. in 2. prekomorske brigade, ki se ga je udeležilo 150 nekdanjih borcev obeh brigad. Posebnega pomena na tem zboru je bila podelitev spominskih medalj in listin borcem prekomorcem. Spominsko medaljo z zaporedno številko ena je prejel Stane Bobnar, prvi sekretar komiteja KPJ v zavezniškem taboru Pod oljkami (Taranto) in Carbonari (pri Bariju) ter politični komisar 1. in 2. prekomorske brigade.

Poročilo o opravljenem delu odborov obeh skupnosti borcev je podal Ernest Šav. V minulem obdobju sta si odbora prizadevala za postavitev spominskih obeležij v krajih, ki so pomembni na bojni poti brigad: na otokih Visu, Braču, Hvaru, v Drvarju, pri Pakoštanah in v Kopru.

Organizirali so tudi obiske »svojih« krajev v Dalmaciji, Hercegovini, Bosni, Liku in

v Šumadiji ter v Sremu (kjer so se pri Sidu 12. aprila 1945 udeležili bojev pri preboju sremske fronte).

Dosedanje delo obeh odborov so ocenili kot uspešno, čakajo pa jih še nove naloge: postavitev spominske plošče v Novi Gorici in spominskega obeležja na otoku Korčuli ter izpopolnitev oddelkov muzejev v Kopru, Idriji, Postojni in Novi Gorici z ekspozitami 1. in 2. prekomorske, ki sta med vsemi prekomorskimi enotami v NOV Jugoslaviji opravili najboljšo in najtežjo bojno pot z otokov prek Velebita v Bosno, Sandžak, Šumadijo, v Beograd, na sremsko fronto in nato do Soče.

Izvolili so nova odbora skupnosti borcev. Vsak bo štel poslej po 7 članov. Za predsednika odbora Prve prekomorske je bil izvoljen Karlo Sanabor, za predsednika odbora Druge prekomorske pa Bruno Sabadin.

Albert Klun

Patruljni tek Staneta Žagarja

V spomin na narodnega heroja Staneta Žagarja bo v nedeljo, 8. decembra 1985, ob 9. uri na Srednji Dobravi pri Kropi peti smučarski tek patrolj v spomin na narodnega heroja Staneta Žagarja in soborce, pod pokroviteljstvom Iskre Otoče. Tekmovanje bo v izvedbi ZZZ NOV in športnih društev lipniške doline z namenom krepiti množični šport in obrambne sposobnosti, obujati spomine na NOB ter prenašati izročila na mlade. Start in cilj bo na Srednji Dobravi pri domu krajevne skupnosti. Progi na 15 in 8 kilometrov bosta brez večjih vzponov in spustov na relaciji Dobrava-Prezrenje. Tekmovanje bo v patroljah s tremi tekači, ki bodo razvrščene po starosti v sedem kategorij in še patrolje v uniformah in kategorija borci NOV.

Prijave sprejema TVD Partizan Podnart, telefon (064) 70-422 do 7. decembra 1985. Patrolje, ki se bodo prijavile na dan tekmovanja, bodo morale plačati petdeset odstotkov višjo startnino in bodo štartale na koncu svoje skupine.

Prve tri patrolje v vsaki skupini bodo prejele spominske medalje, vsi udeleženci pa spominske značke in bilten. Organizator bo poskrbel za zdravstveno službo, prvo pomoč, toplo okrepčilo in malico. Organizatorji in pokrovitelji vabijo k številni udeležbi še predvsem borce NOV.

Ciril Rozman

tv-15 naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – Časopisni svet TV-15 naš tovariš: DUŠAN BENKO, RASTKO BRADASKA, MILAN FILIPČIČ, TONE GOŠNIK, MARIJAN LAH, FRANCE PEROVŠEK (predsednik sveta), ZORKA PERŠIČ, VANDA ŠKODNIK, STANE ŠKRABAR, JULKA TAJNIKAR, DRAGO VRESNIK Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK; Odgovorni urednik: VIKTOR KONJAR; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino; BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIŠ – naša organizacija; Lektorica: rektorica: KATJA HVALA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelki: Moše Pijade 24, p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 1.100 din, posamezna številka v prosti prodaji 30 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije št. 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa, proizvodov – Korektore in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35